

Aan:
de voorzitter en leden van
provinciale staten van Drenthe

Assen, 12 mei 2005
Ons kenmerk 19/BJC/A4/2005004411
Behandeld door de heer E.J. Gernaat (0592) 36 57 23
Onderwerp: Stukken algemeen bestuur SNN

Geachte voorzitter/leden,

Zoals wij in onze brief van 27 april 2005, kenmerk 17/4.3/2005003914, hebben aangekondigd, zenden wij u hierbij stukken toe die zullen worden behandeld in de vergadering van het algemeen bestuur van het SNN op 17 mei 2005. Het betreft de overige stukken voor het agendapunt Uitwerking van de Strategische Agenda voor Noord-Nederland.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

Bijlage(n):
it/coll.

samenwerkingsverband
Noord-Nederland

Aan de leden van het Algemeen Bestuur
Van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland

Secretariaat SNN

Postbus 239
9700 AE Groningen

telefoon: (050) 316 40 141
fax: (050) 316 49 40

e-mailadres: directie@snnonline.nl
website SNN: www.snnonline.nl

Groningen, 11 mei 2005

Ons kenmerk : SNN/2005-09286
Behandeld door : G.H. Ruitenberg
Telefoonnummer : 050-3164014
Onderwerp : voortgang uitwerking Strategische Agenda
Bijlage : 3

Geachte dames en heren,

Inleiding

Bijgevoegd treft u aan de stukken voor het agendapunt 'uitwerking van de Strategische Agenda voor Noord-Nederland'. Het betreft:

- 1 De Koers verlegd, aanpak tot transitie naar een kenniseconomie in Noord-Nederland;
- 2 De agenda van het bestuurlijk overleg met de staatssecretaris van Economische zaken op 13 juni a.s.; *leeds in uw brief;*
- 3 Een notitie over de voorbereiding van het bestuurlijk overleg met het kabinet op 28 juni a.s.;
- 4 De ingekomen reacties op de Strategische Agenda en reactie van het DB hierop.

Op 26 januari j.l. hebben Provinciale Staten van Fryslân, Groningen en Drenthe in een gezamenlijke bijeenkomst de Strategische Agenda Noord-Nederland op hoofdlijnen vastgesteld. Op basis van de Strategische Agenda is een verdiepingsslag aangekondigd.

In deze brief gaan we nader in op de stand van zaken van de verdiepingsslag. We volgen hierbij de indeling van de Agenda en gaan eerst in op het onderdeel 'Innovatie en transitie naar een kenniseconomie'. Dit onderdeel is, met het oog op het bestuurlijk overleg met de Staatssecretaris van Economische zaken, *het verst uitgewerkt*. *Vervolgens geven we de stand van zaken weer van de onderdelen 'Concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied' en 'Vitaal platteland'*. Tenslotte gaan we in op de binnengekomen reacties op de strategische agenda en geven wij aan hoe we deze willen betrekken bij de verdere uitwerking van de agenda.

Innovatie en transitie naar een kenniseconomie

Het document 'De Koers verlegd, aanpak tot transitie naar een kenniseconomie in Noord-Nederland' is het resultaat van de verdiepingsslag rond het thema Kennis & Innovatie. Het document heeft twee functies. Het is de basis voor het gesprek met de Staatssecretaris van Economische Zaken dat op 13 juni 2005 zal plaatsvinden. Daarnaast vormt het ons vertrekpunt voor overleg met diverse partners in de regio, te weten onderwijs- & kennisinstellingen, bedrijfsleven, overheden en maatschappelijke organisaties.

We bevinden ons momenteel in een fase van onderhandeling met het Rijk. De door de Tweede Kamer aanvaarde motie Van Dijk c.s. speelt daarin een belangrijke rol.

Uit contacten met het Ministerie van Economische zaken blijkt dat er in dit stadium met name bereidheid is te spreken over de omvang van middelen. U vindt dit terug in de agenda voor het bestuurlijk overleg met de Staatssecretaris.

Het departement oriënteert zich thans op enkele relevante vraagstukken, waaronder de vraag hoe het Kabinet omgaat met een motie die tot strekking heeft dat het gehele EZ-instrumentarium kritisch tegen het licht dient te worden gehouden. Mede hierom zal naar verwachting besluitvorming over het toe te passen instrumentarium in het transitieprogramma op zich laten wachten. Hetzelfde geldt voor de wijze waarop t.z.t. de besluitvorming rond projecten dient plaats te vinden. Verwacht wordt dat niet eerder dan aan het einde van dit jaar een vervolgoverleg met de Staatssecretaris zal plaatsvinden over deze onderwerpen en de gevolgen daarvan voor een op te stellen uitvoeringsprogramma.

Voor de uitvoering van het transitieprogramma willen wij gebruik kunnen maken van de middelen die het Europese cohesiebeleid biedt. Wij hopen in het bestuurlijk overleg met de Staatssecretaris hierover afspraken te kunnen maken. Naar verwachting zal eind 2005 gestart kunnen worden met het opstellen van een programma hiervoor.

Pas wanneer er op bovengenoemde twee punten duidelijkheid is zal een nadere concretisering in de vorm van een uitvoeringsprogramma aan de orde zijn.

'De Koers verlegd' markeert een koerswijziging ten opzichte van het huidige Kompasprogramma. Versterking van het internationale concurrentievermogen van Noord-Nederland komt centraal te staan. Het middel daartoe is investeren in kennis en innovatie. Deze aangepaste groeistrategie leidt tot grotere selectiviteit dan het huidige Kompasprogramma. In het document is dat nader geconcretiseerd.

De groeistrategie die in 'De koers verlegd' wordt gekozen, beïnvloedt de gehele regionale economie. Het transitieproces is nodig voor de gehele regionale economie en dus ook voor de maakindustrie. We streven ernaar deze industrie robuuster te maken en te prikkelen om producten met meer toegevoegde waarde te creëren. Zo kan óók de maakindustrie zich verder ontwikkelen en werkgelegenheid blijven bieden voor de regionale beroepsbevolking.

In het nieuwe programma past de huidige IPR-uitbreiding niet langer. Deze is immers niet specifiek gericht op kennis en innovatiebevordering, maar op investeringsbevordering in het algemeen. In de gezamenlijke vergadering van de drie Provinciale Staten op 26 januari is een motie aangenomen met als strekking het behoud van de IPR. De IPR-vestiging bepleiten wij wel, als instrument om Noord-Nederland aantrekkelijk te houden als vestiging locatie voor nieuwe bedrijven. Dit pleidooi staat echter inhoudelijk los van de benodigde transitie en wordt als apart agendapunt opgevoerd voor het overleg met de Staatssecretaris van EZ.

Soms leeft het misverstand dat met dit transitieprogramma vooral gekozen wordt voor hoger opgeleiden en dat lager opgeleiden de boot dreigen te missen. In 'De koers verlegd' wordt toegelicht waarom dat niet het geval is. Investeren in kennis en innovatie is juist een strategie om werk in het Noorden te behouden en uit te breiden. De spin-off van investeringen in kennis en economie, komt ten goede aan het gehele bedrijfsleven en de gehele (potentiële) beroepsbevolking.

In de komende tijd willen wij met diverse partners op basis van 'De Koers verlegd' verder spreken. Deze gesprekken zullen gaan over het in te zetten instrumentarium, de te nemen maatregelen en de wijze waarop de organisatie zo kan worden ingericht, dat het transitieproces optimaal bevorderd kan worden.

Wij stellen u voor in te stemmen met 'De Koers verlegd' als inhoudelijk vertrekpunt voor het overleg met de Staatssecretaris en voor de samenwerking met partners in de regio.

Concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied

De stand van zaken van de uitwerking van de Strategische Agenda en de voorbereiding van het Bestuurlijk Overleg op 28 juni kan –onderscheiden naar de belangrijkste onderdelen– samengevat als onderstaand worden aangegeven.

Creëren van een aantrekkelijk woonmilieu en verbeteren van het vestigingsklimaat van kennisgeoriënteerde bedrijvigheid.

In de Strategische Agenda hebben we aangegeven dat de uitvoering van de actielijnen gericht op stedelijke vernieuwing voor de vier grote gemeenten in subsidiariteit zal worden georganiseerd. Eind 2004 hebben de vier grote steden in Noord-Nederland (Groningen, Assen, Leeuwarden en Emmen, G4) besloten mee te werken aan de verdere uitwerking van de Strategische Agenda. Overleg hierover vindt sindsdien plaats.

Het belang van de G4 voor de toekomstige economische ontwikkeling wordt geïllustreerd door de concentratie van kennisinstellingen en kennisintensieve stuwende bedrijvigheid in de door het SNN onderscheiden speerpuntsectoren en sleutelgebieden. De G4 hebben een voorzieningenniveau voor een gebied dat zich ver uitstrekt buiten de eigen gemeentegrenzen. Zij hebben culturele en toeristische topattracties binnen hun grenzen zoals het TT circuit te Assen, het Noorder Dierenpark te Emmen, het Groninger Museum en de monumentale binnensteden van Leeuwarden en Groningen. De steden hebben de ambitie om de komende jaren fors te investeren in de versterking van het vestigingsklimaat voor kennisintensieve bedrijvigheid via bedrijfslocaties, bereikbaarheidsmaatregelen, investeringen in ICT en in toeristische en culturele voorzieningen. Deze laatst genoemde voorzieningen leveren ook een belangrijke bijdrage aan de versterking van het vestigingsklimaat. Samenwerkingsverbanden zijn in toenemende mate van belang voor het regionale innovatie vermogen. Het intensiveren en uitbouwen van (internationale) contacten tussen kennisinstellingen onderling en tussen kennisinstellingen en bedrijven versterkt het vestigingsklimaat voor kennisintensieve bedrijvigheid. Deze intensivering zal met name plaatsvinden op het terrein van de sleutelgebieden Energy Valley, Watercluster en LOFAR/ASTRON en de speerpuntsectoren: chemie, life sciences/nanoscience, ICT (waaronder creatieve industrie) en agribusiness.

De steden zijn bezig een document op te stellen dat ingaat op de betekenis van de G4 voor de noordelijke economie. Het document zal hun ambities weergeven, de effecten hiervan op de noordelijke economie en duidelijk maken hoeveel middelen hiervoor benodigd zijn. Wij zullen met de steden daar verder over spreken.

Voorts vindt overleg plaats tussen de Regiovisie Groningen-Assen en het ministerie van VROM over de ontwikkelingsagenda voor het Nationaal Stedelijk Netwerk Groningen-Assen. Op bestuurlijk niveau zal de minister van VROM richting regio en kabinet optreden als coördinerend bewindspersoon, en tenminste eenmaal per jaar overleggen met de regio.

Ook vindt bestuurlijk overleg plaats met het ministerie van VROM over de ontwikkelingsagenda voor Leeuwarden, als uitwerking van de positie van Leeuwarden in de Nota Ruimte.

De ambitie van beide ontwikkelingsagenda's is om de positie van de steden te versterken door een selectieve, gebundelde aanpak van de doelen op het gebied van economie, verstedelijking en leefbaarheid. De agenda's worden opgesteld in een nauwe samenwerking tussen rijk en regio.

Het ministerie van VROM is voornemens om de ontwikkelingsagenda's per stedelijk netwerk in aanwezigheid van de minister van VROM voor de zomer vast te stellen. De coördinerende rol van de minister van VROM binnen het Kabinet voor de interdepartementale betrokkenheid bij de ontwikkeling van het Nationaal Stedelijk Netwerk Groningen-Assen en voor Leeuwarden vinden wij zeer belangrijk. Wij streven de opstelling van ontwikkelingsagenda's na waarin de te realiseren doelen en de daarvoor beschikbare middelen helder beschreven worden.

De ontwikkelingsagenda's voor Groningen-Assen en voor Leeuwarden betrekken wij in overleg met de steden bij de verdieping voor de Strategische Agenda.

In maart jl. heeft overleg plaatsgevonden met de steden in de kernzones in Noord-Nederland. De inbreng van deze steden wordt aanvullend op de inbreng van de grote steden betrokken bij de verdere verdieping van de Strategisch Agenda.

In de komende periode vindt verder overleg plaats over de inbreng van de (grote) steden in de Strategische Agenda en over de voorbereiding van het overleg met het kabinet in juni.

Optimaliseren van de bereikbaarheid.

Handhaven van de bereikbaarheid is voor Noord-Nederland een essentiële factor voor de economische ontwikkeling. Bereikbaarheid is voor het bedrijfsleven een belangrijke vestigingsfactor. Met relatief geringe, samenhangende investeringen van Rijk en regio kan deze kernkwaliteit van Noord-Nederland voor de nationale economie worden benut. De problemen en de oplossingen zijn in Noord-Nederland anders dan in de Randstad. De ijlere structuur, het beperkte aantal hoofdwegen (met nauwelijks alternatieve routes) en spoorverbindingen, het grote aantal 60 en 80-km wegen, de combinatie van veiligheids- en bereikbaarheidsproblemen, vragen om een andere aanpak. Daarbij moet als eerste het totale hoofdwegennet van Noord-Nederland op het kwaliteitsniveau van auto(snel)weg worden gebracht en worden gecompleteerd. Dat is de dragende hoofdstructuur van het netwerk, daarin zitten nu nog teveel discontinuïteiten en ontbrekende stukken.

De rekenmethodiek op basis waarvan het ministerie in het PKBI van de Nota Mobiliteit de knelpuntenkaart heeft opgesteld, heeft als uitkomst dat zich in Noord-Nederland in de periode 2010-2020 géén knelpunten zullen voordoen. In het Landsdeeloverleg eind 2004 en in de inspraakreactie op de Nota Mobiliteit hebben wij bezwaar gemaakt tegen deze knelpuntenanalyse. De door ons uitgevoerde studies tonen namelijk aan dat er wel degelijk knelpunten zijn. In het landsdeeloverleg is afgesproken daar nader overleg over te voeren. Inmiddels wordt duidelijk dat de minister niet zal tornen aan de eerder gekozen rekenmethodiek. Ook in het bestuurlijk overleg met het kabinet zullen wij de minister weer vragen rekening te houden met de specifieke situatie van Noord-Nederland.

Op basis van het Landsdeeloverleg van november 2004 wordt gewerkt aan de uitvoering van de in dit overleg gemaakte afspraken. Het betreft afspraken over de A7 Zuidelijke Ringweg Groningen: de A28 Meppel-Zwolle-Hatterbroek, ZSM en structurele oplossing, de N33 verdubbeling traject Assen-A7, de N31/Haak om Leeuwarden en de overige knelpunten voortkomend uit discontinuïteiten op het hoofdwegennet, de aanpak van verkeersveiligheid en verrichte netwerkanalyse. Over de stand van zaken van de voorbereiding van de voor Noord-Nederland belangrijke knelpunten en infrastructuurprojecten zal met het kabinet worden gesproken.

Het concept van de Noordelijke Ontwikkelingsas.

Op basis van het rapport van het Duitse bureau BAW, zoals in het AB is gepresenteerd, heeft het DB zich een eerste mening gevormd over de ontwikkelingen die zich in Europa in noordoostelijke richting voordoen. Eind maart is in Den Haag daarover een presentatie gegeven voor verschillende ministeries.

De resultaten van de studie wijzen erop dat zich een corridor aan het ontwikkelen is op de lijn Noord-Duitsland, Øresund-regio, Stockholm, Helsinki met als achterland de regio St. Petersburg en de Baltische staten. Deze corridor zou voor Nederland zeer interessant kunnen zijn wat betreft de economische groei die er plaatsvindt en de markten waarin de groei zit. Dit omdat Nederland overeenkomsten heeft met de regio's van deze corridor qua kennis, economische groeisectoren en mentaliteit. Op dit moment maakt Nederland, mede als gevolg van een aantal infrastructurele missing links, geen onderdeel uit van de verbinding van deze regio's met de Europese kerngebieden rond Parijs, Londen en in Vlaanderen. Aangezien er in Duitsland plannen worden ontwikkeld en uitgevoerd om deze beperkingen op te heffen, kunnen er voor Nederland goede kansen ontstaan om via Noord-Nederland, met congestie-arme ontsluitingsmogelijkheden (weg, water en spoor) hier 'aan te haken'. Dit biedt kansen omdat anders de Duitse Noord-Zuid oriëntatie, waarin de Randstad een perifere ligging heeft, in stand blijft.

Op dit moment hebben wij echter nog te weinig inzicht in het brede concept van de Noordelijke Ontwikkelingsas. Gegevens over economische stromen en over de netwerken van kennis, logistiek, bedrijvigheid en cultuur zijn nog niet in beeld gebracht. De komende periode worden deze inzichten over het concept van de NOA en de dynamiek daarin verder verkend. Vervolgens zal de verdere strategie kunnen worden uitgezet. Uiteraard zal met het kabinet daarover worden gesproken. Wij zullen het kabinet op de hoogte stellen van onze activiteiten en – e.e.a. afhankelijk van de voortgang - zullen wij het rijk vragen daarin te participeren.

Wij stellen u voor in te stemmen met de gevolgde lijn voor de uitwerking van de strategische agenda voor het onderdeel 'concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied'.

Vitaal platteland

De stand van zaken van de uitwerking van de Strategische Agenda en de voorbereiding van het Bestuurlijk Overleg op 28 juni kan - onderscheiden naar de belangrijkste onderdelen- samengevat als onderstaand worden aangegeven.

Versterking concurrentiekracht landbouw

De landbouw, de grootste grondgebruiker van Nederland, zit midden in een veranderingsproces. De verwachtingen van de samenleving op gebieden als voedselveiligheid, dierenwelzijn, natuur en milieu ontwikkelen zich snel. Tegelijk heeft de liberalisering van de wereldmarkt ingrijpende gevolgen.

Een economisch vitale grondgebonden landbouw is in de ogen van het kabinet van belang voor het beheer van het buitengebied. Door teruglopende inkomsten neemt dit soort bedrijven echter in snel tempo af. Van de provincies wordt verwacht dat zij in hun ruimtelijke plannen meer mogelijkheden scheppen voor een bredere bedrijfsvoering. Het rijk ondersteunt de veranderingen in de landbouw onder andere door ruimtelijke ontwikkelingen in de richting van duurzame productie te vergemakkelijken.

Volgens de Agenda Vitaal Platteland is de opgave voor het platteland: "het op samenhangende wijze combineren van een duurzame en concurrerende landbouw, een vitale natuur, een vertrouwd platteland en een duurzaam beheer en gebruik van water met de wensen van de burger op het gebied van wonen, werken en vrije tijd.

De verschillende functies moeten dus in samenhang benaderd en gerealiseerd worden; het gaat om een evenwichtige benadering van economische, ecologische en sociaal-culturele belangen. Geslaagd plattelandsbeleid is geïntegreerd plattelandsbeleid, waarbij het geheel meer is dan de som der delen."

Het SNN ziet deze benadering uit de Agenda Vitaal Platteland als een goed vertrekpunt. Een vitaal platteland kan niet zonder een economisch krachtige land- en tuinbouw die internationaal kan concurreren. Maar juist de sociaal-economische betekenis van de land- en tuinbouw komt in de Agenda Vitaal Platteland amper aan bod. Positief is echter dat de Agenda Vitaal Platteland aandacht besteedt aan sociale en culturele aspecten en tot een vorm van bundeling wil komen.

a. Landbouwstructuurveranderingen

In het huidige rijksbeleid is weinig tot geen aandacht voor de grootschalige landbouwgebieden in Noord-Nederland. Een sterke en concurrerende landbouwsector is voor Noord-Nederland van groot belang, ook voor de leefbaarheid van het platteland en de daar aanwezige dorpen en steden. Echter door de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), de Kaderrichtlijn Water en de Nitraatrichtlijn zullen vooral de akkerbouw en melkveehouderij bijzonder zwaar worden getroffen. Deze sectoren zijn in Noord-Nederland prominent aanwezig. Zoals in ons Position Paper Grootschalige Landbouwgebieden (22 september 2004) al is kenbaar gemaakt, zal de landbouwsector in Noord-Nederland daardoor een omslag moeten maken om ook in de toekomst op duurzame wijze marktgericht en concurrerend te kunnen blijven produceren. Dit transitieproces van de landbouw vraagt een substantiële ondersteuning van de overheden. Conform het Rijksbeleid zal dat wat sterk is, verder verstrekt moeten worden, waarbij acties die gericht zijn op innovaties, kennisontwikkeling en structuurversterking prioriteit behoren te krijgen.

Hiervoor dient een toegesneden flankerend beleid en instrumentarium ontwikkeld te worden.

In onze provinciale Meerjarenprogramma's zal hierop ingezet worden.

Het SNN pleit daarom bij het Rijk voor een ruime inzet van middelen voor de uitvoering van deze programma's. Het DB stemt in met de inzet van de minister van LNV (brief DNO.2003/3329) dat de middelen uit de tweede pijler (w.o. POP2) moeten bijdragen aan een vitale agrarische sector en een vitaal platteland en met name in die gebieden en sectoren terecht moeten komen die onevenredig worden getroffen door de hervorming van het GLB.

Door de DLG wordt uitgezocht welke resultaten bereikt kunnen worden indien Groningen, Drenthe en Fryslân elk een extra/maximale inspanning van 4 mln euro doen. Deze 12 mln wordt volgens de IPO/LNV overeenkomst van 26 januari jl. door LNV verdubbeld tot 24 mln; door inzet van EU-middelen (POP) komt de totale inspanning op 48 miljoen euro voor de periode 2007-2013.

Indien een dergelijke inspanning succesvol lijkt, zal hieruit een voorstel voor behandeling in de drie Provinciale Staten volgen.

b. Samenwerking, kennisontwikkeling en innovatie

Zoals eerder genoemd dient de landbouw in Noord-Nederland een omslag te moeten maken om in de toekomst duurzaam en marktconcurrerend te kunnen blijven. Versterking van het kennisniveau van ondernemers en innovatie is daarbij van belang.

Dit tweede element in de strategie om concurrerend te blijven is daarom vooral gericht op het versterken van het ondernemerschap via kennisoverdracht, opleidingen en het bevorderen van innovatie en samenwerking. De basis voor het versterken van innovatief ondernemerschap is gelegen in het realiseren van nieuwe, participatieve samenwerkingsvormen, waarbij ervaringskennis en wetenschappelijke kennis bij elkaar worden gebracht in zgn.

Praktijknetwerken en Academies, als invulling van het OVO-drieluik nieuwe stijl met verbindingen tussen bestaande en nieuwe sectoren (agro- en niet-agro).

Het behalen van een grotere efficiëntie is veelal een belangrijke overweging bij de adoptie van nieuwe technologieën, zoals bijvoorbeeld precisie-landbouw. Een andere mogelijkheid is het "groene alternatief" voor producten die nu nog grondstoffen uit de chemische industrie bevatten. Andere aandachtspunten zijn: certificering op hygiëne en voedselveiligheid en nieuwe teelten, zoals energiegewassen. Innovaties komen meestal tot stand door samenwerking in de keten tussen de verschillende schakels, niet op individuele bedrijven en vraagt veelal om een nieuwe manier van samenwerken, met nieuwe partijen en in nieuwe ondernemingsvormen. Dit vereist initiatieven om de samenwerking, kennisontwikkeling en innovatie te bevorderen.

Om hier invulling aan te kunnen geven is een voorstel in ontwikkeling om aan de minister van LNV middelen te vragen de inzet gericht op innovatie in de landbouw van de afgelopen jaren voort te kunnen zetten. Gebleken is dat het programma Uitvoering Innovatie Landbouw Noord-Nederland zeer succesvol is geweest. Voortzetting van dit UIL-NN vergt een jaarlijkse bijdrage van LNV van € 3 mln.

Verbreding plattelandseconomie

De vitaliteit en kwaliteit van het platteland staat onder druk. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de veranderingen in de agrarische sector als gevolg van schaalvergroting en de daaruit voortvloeiende vermindering van de werkgelegenheid en de terugloop van het voorzieningenniveau (steeds minder artsen, winkels, postkantoren, bankfilialen, scholen, etc. in de dorpen).

Een vitaal en leefbaar platteland heeft een goede werkgelegenheid nodig, maar andersom geldt dit ook! Daarom vraagt dit om een tweeledige aanpak:

a. Stimulering en verbreding van kleinschalige economische (MKB)-activiteiten passend op het platteland en in het landschap.

Behoud van werkgelegenheid op het platteland vraagt om nieuwe economische activiteiten, passend op het platteland, in het landschap en aansluitend bij de schaal van de huidige activiteiten (organische groei). Dit vergt enerzijds versterking van het aanwezige midden- en kleinbedrijf en anderzijds om verbreding met nieuwe bedrijfsactiviteiten.

b. Verbetering van de voorzieningen in plattelandsgebieden.

Voor instandhouding van voorzieningen is een organische groei van dorpen van belang. De opvang van de eigen woningbehoefte op het platteland stimuleert het draagvlak voor voorzieningen. Het aantrekkelijk maken van de leefomgeving moet voldoende mogelijkheden bieden voor recreatie in eigen omgeving en voor de stedeling. Ook moet rekening gehouden worden met wensen die voortkomen uit het relatief grote aandeel ouderen. Voorzieningen die hieruit voortkomen, versterken de werkgelegenheid, de "senioreneconomie".

Voor instandhouding of versterking van de vitaliteit is het verder belangrijk ook andere voorzieningen in de dorpen op peil te houden of te verbeteren. Het bundelen van diverse voorzieningen is hierbij vaak de enige mogelijkheid. Het DB wil experimenten op dit terrein ondersteunen.

Momenteel wordt de benodigde inzet voor de realisatie van dit punt in kaart gebracht op basis van de noordelijke ervaring met eigen plattelandseconomie en vanuit LEADER+, POP, SGB etc. Noord-Nederland zal het kabinet middelen vragen om deze tweesporen aanpak vorm te geven. Op basis van een eerste raming lijkt hiervoor ook in lijn met de provinciale bouwsteen voor het nationaal strategisch document voor POP2 een substantiële inzet benodigd vanuit EU-middelen uit dit programma. De omvang van deze inzet zal vanwege het grote belang van de plattelandseconomie voor Noord-Nederland een jaarlijkse bijdrage van € 15 - € 20 miljoen vergen uit as 3 van POP2.

Intergraal waterbeheer en behoud van natuur en landschap

Het beleid dat in het kader van Waterbeheer 21e eeuw is ontwikkeld wordt door de provincies doorvertaald en in samenspraak met de waterschappen verder geoperationaliseerd. Het herstel van watersystemen vormt een speerpunt waarvoor veel inzet wordt gevraagd van alle betrokkenen. Met de beschikbaar te stellen rijksmiddelen richten wij ons onder andere op de verdrogingsbestrijding binnen de EHS. Getracht wordt om deze invulling volledig plaats te laten vinden binnen het ILG-convenant. Samen met het Rijk wordt ook gekeken naar de inzet van de Europese structuurfondsen voor invulling van deze problematiek.

Naast water worden natuur en landschap ook als onderdeel van het ILG gezien. Voor de kwaliteitsverbetering van de natuur moeten tot en met 2018 door het Rijk en de provincies belangrijke inspanningen worden verricht om de Ecologische Hoofdstructuur te realiseren. De verwerving van EHS moet voor 2015 gerealiseerd zijn, de inrichting tot 2018.

Wij stellen u voor in te stemmen met de gevolgde lijn voor de uitwerking van de strategische agenda voor het onderdeel 'vitaal platteland'.

Bestuurlijk overleg met het kabinet op 28 juni a.s

Het laatstgehouden voortgangsoverleg tussen het SNN en kabinet over de Langmanafspraken heeft plaatsgevonden op 3 oktober 2003. Het volgende voortgangsoverleg is gepland op 28 juni 2005.

Er is voor dit overleg nog geen agenda opgesteld. De planning was erop gericht de agenda op te stellen nadat het SNN heeft gesproken met staatssecretaris Van Gennip en in de DB-vergadering van 24 mei a.s. vast te stellen.

Bijgevoegd is een notitie waarin kort aangegeven wordt welke onderwerpen voorbereid worden voor dit overleg. De meeste onderwerpen zijn ook al aan bod gekomen in bovenstaande beschrijving van de stand van zaken van de verdiepingsslag.

Wij stellen u voor de notitie 'Overleg SNN-kabinet op 28 juni 2005' voor kennisgeving aan te nemen.

De ingekomen reacties op de Strategische Agenda

Met genoegen kunnen wij vaststellen dat veel organisaties en instellingen gebruik hebben gemaakt van de uitnodiging te reageren op de Strategische Agenda. Het maakt nog eens duidelijk dat rond het vervolg op het huidige 'Kompas voor het Noorden' grote betrokkenheid is en het onderstreept het belang van een vervolg voor de komende jaren. In de reacties wordt over het algemeen instemmend gereageerd op de filosofie dat vooral op kansen en speerpunten moet worden ingezet.

De veelheid en diversiteit aan reacties maakt het moeilijk om op alle bijdragen individueel in te gaan. We hebben daarom gekozen voor één algemene reactiebrief waarin ingegaan wordt op een aantal belangwekkende en terugkerende reacties en vragen. Bij deze brief is een reactienota gevoegd waarin op alle bijdragen individueel wordt ingegaan. De reactie van de SEAN was dermate specifiek dat ervoor gekozen is afzonderlijk hierop te reageren. De brieven en de reactienota zijn bijgevoegd.

Wij stellen u voor kennis te nemen van de reactiebrieven met bijbehorende reactienota en in te stemmen met de wijze waarop wij voorstellen de ingekomen reacties te betrekken bij de verdere uitwerking van de strategische agenda.

Samenvatting

In deze brief hebben wij u aantal voorstellen voorgelegd voor de verdere uitwerking van de Strategische Agenda voor Noord-Nederland. Hieronder worden ze samengevat. Wij stellen u voor:

- 1 *in te stemmen met 'De Koers verlegd' als inhoudelijk vertrekpunt voor het overleg met de Staatssecretaris en voor de samenwerking met partners in de regio.*
- 2 *in te stemmen met de gevolgde lijn voor de uitwerking van de strategische agenda voor het onderdeel 'concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied'.*
- 3 *in te stemmen met de gevolgde lijn voor de uitwerking van de strategische agenda voor het onderdeel 'vitaal platteland'.*
- 4 *de notitie 'Overleg SNN-kabinet op 28 juni 2005' voor kennisgeving aan te nemen.*
- 5 *kennis te nemen van de reactiebrieven met bijbehorende reactienota en in te stemmen met de wijze waarop wij voorstellen de ingekomen reacties te betrekken bij de verdere uitwerking van de strategische agenda.*

Hoogachtend,

Het Dagelijks Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland,

J.G.M. Alders,
Voorzitter

H.J. Bolding,
secretaris

Samenwerkingsverband
Noord-Nederland

Secretariaat SNN

Postbus 239
9700 AE Groningen

telefoon: (050) 316 40 14
fax: (050) 316 49 40

e-mailadres: directie@snnonline.nl
website SNN: www.snnonline.nl

Aan het Algemeen Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland

Groningen, 11 mei 2005

Ons kenmerk : SNN/2005-09292
Behandeld door : L.van Galen Last
Telefoonnummer: 050-3164193
Onderwerp : Document "De Koers verlegd, transitieprogramma naar een
kenniseconomie

Geachte dames en heren,

Hierbij treft u het document 'De Koers Verlegd, transitieprogramma naar een kenniseconomie' aan. Op 26 januari j.l. hebben Provinciale Staten van Fryslan, Groningen en Drenthe in een gezamenlijke bijeenkomst de Strategische Agenda Noord-Nederland op hoofdlijnen vastgesteld. Op basis van de Strategische Agenda is een verdiepingsslag aangekondigd.

Het document 'De Koers verlegd, aanpak tot transitie naar een kenniseconomie in Noord-Nederland' is het resultaat van de verdiepingsslag rond het thema Kennis & Innovatie. Dit document heeft twee functies: het is de basis voor het gesprek met de Staatssecretaris van Economische Zaken dat op 13 juni 2005 zal plaatsvinden. Daarnaast vormt het ons vertrekpunt voor discussie met diverse partners in de regio (onderwijs- & kennisinstellingen, bedrijfsleven, overheden, maatschappelijke organisaties).

We bevinden ons momenteel in een fase van onderhandeling met het Rijk. De door de Tweede Kamer aanvaarde motie Van Dijk c.s. speelt daarin een belangrijke rol. Uit contacten met het Ministerie van Economische zaken blijkt dat er bereidheid is in dit stadium te spreken over de omvang van middelen en de wijze waarop deze beschikbaar komen. Voorts is er bereidheid te spreken over inhoudelijke uitgangspunten voor de nieuwe periode.

Niet eerder dan begin 2006 zal een nadere concretisering in de vorm van een uitvoeringsprogramma aan de orde zijn. Het departement oriënteert zich thans op enkele relevante vraagstukken, waaronder de vraag hoe het Kabinet omgaat met een motie die tot strekking heeft dat het gehele EZ-instrumentarium kritisch tegen het licht dient te worden gehouden. Mede hierom zal naar verwachting besluitvorming rond instrumentarium en uitvoering nog op zich laten wachten. Hetzelfde geldt voor de wijze waarop t.z.t. de besluitvorming rond projecten dient plaats te vinden.

Verwacht wordt dat niet eerder dan aan het eind van dit jaar een vervolgoverleg met de Staatssecretaris zal plaatsvinden over deze onderwerpen en de gevolgen daarvan voor een op te stellen uitvoeringsprogramma.

'De Koers verlegd' geeft de beleidsmatige kaders voor nadere uitwerking op een later moment in de vorm van een uitvoeringsprogramma. Het document markeert een koerswijziging ten opzichte van het huidige Kompasprogramma. Het proces van versterking van de regionale economie is nog niet afgerond en het Kompasprogramma wordt volgens planning uitgevoerd. We werken toe naar een periode waarin de versterking van het internationale concurrentievermogen van Noord-Nederland centraal komt te staan. Het middel daartoe is investeren in kennis en innovatie. Deze aangepaste groeistrategie leidt tot grotere selectiviteit dan het huidige Kompasprogramma. In het document is dat nader geconcretiseerd.

De groeistrategie die in 'De koers verlegd' is gekozen, heeft betrekking op de gehele regionale economie. Het transitieproces is nodig voor de regionale economie in zijn geheel en daarmee ook voor de huidige maakindustrie. Waar we naar streven is dat deze industrie robuuster wordt en producten met meer toegevoegde waarde creëert. Zo kan óók de maakindustrie zich verder ontwikkelen en werkgelegenheid blijven bieden voor de regionale beroepsbevolking.

Soms leeft het misverstand dat met dit transitieprogramma vooral gekozen wordt voor hoger opgeleiden en dat lager opgeleiden de boot dreigen te missen. In 'De koers verlegd' wordt toegelicht waarom dat niet het geval is. Investeren in kennis en innovatie is juist de een strategie om werk in het Noorden te behouden en uit te breiden, voor iedereen. De spin-off van investeringen in kennis en economie, komt ten goede aan het gehele bedrijfsleven en de gehele (potentiële) beroepsbevolking.

In de komende tijd willen wij met diverse partners op basis van 'De Koers verlegd' verder spreken en komen tot uitwerkingen. Deze uitwerking heeft betrekking op het instrumentarium, de te nemen maatregelen en de wijze waarop de organisatie zo kan worden ingericht, dat het transitieproces optimaal bevorderd kan worden.

Wij stellen voor in te stemmen met 'De Koers verlegd' als inhoudelijk vertrekpunt voor het overleg met de Staatssecretaris en voor de samenwerking met partners in de regio.

Hoogachtend,

Het Dagelijks Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland

J.G.M. Alders,
Voorzitter

H.J. Bolding
secretaris

De Koers verlegd

Aanpak tot transitie naar een kenniseconomie in Noord-Nederland

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding.....	3
2. De koers verlegd	4
3. Innovatie: een gerichte aanpak in Noord-Nederland	6
3.1. Pieken	8
3.1.1. Multisensorsystemen.....	9
3.1.2. Water	10
3.1.3. Energy Valley.....	11
3.2. Speerpunten	13
3.2.1. Life Sciences/nanotechnologie	13
3.2.2. Agribusiness.....	14
3.2.3. Toerisme.....	15
3.2.4. ICT	16
3.2.6. Chemie	18
3.2.7. Scheepsbouw.....	19
3.3. Transitie door unieke kansen in het MKB	20
4. Menselijk potentieel.....	21
4.1. Innovatie is mensenwerk	21
4.2. Vijf lijnen om het menselijk potentieel te ontwikkelen	22
5. Naar een transitieprogramma	24
5.1. Instrumenten en maatregelen	24
5.2. Organisatie	25

1. Inleiding

Eind december 2004 heeft het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) de 'Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007 - 2013' uitgebracht. De Strategische Agenda bevat op hoofdlijnen de SNN-visie op de ontwikkeling van de economie, de steden en het landelijke gebied. Deze visie is samen te vatten onder het motto: "Noord-Nederland zet in op een dynamische kenniseconomie, sterke steden en een vitaal platteland". Een centraal element in de Strategische Agenda is de transitie van een noordelijke maakindustrie naar een kenniseconomie. De in het vorige programma 'Kompass voor het Noorden' geïntroduceerde mal/contramal-benadering -het onderscheid tussen de economische kernzones en het landelijk gebied- blijft hierbij van kracht.

In de Strategische Agenda wordt een onderverdeling gemaakt in drie beleidsvelden: vitaal platteland, stedelijk vestigingsklimaat en kenniseconomie. Bij elk van deze drie beleidsvelden vindt er op dit moment een 'verdiepingsslag' plaats. Bij het onderdeel 'kenniseconomie' heeft dit geresulteerd in deze voorzet voor een Transitieprogramma.

Noord-Nederland heeft veel te bieden en veel potentieel. Wij redeneren vanuit de filosofie dat we moeten uitgaan van onze sterktes en potenties, een filosofie die ook leidend is voor de rijksnota 'Pieken in de Delta'. Ons programma haakt tevens aan bij de Lissabon- en Gothenburgdoelstellingen van de Europese Unie. Het stimuleren van de internationale concurrentiekracht en duurzaamheid zijn sleutelbegrippen in ons Transitieprogramma.

Niettemin zijn wij van mening dat er voor Noord-Nederland meer nodig is dan het enkel inzetten op de noordelijke pieken. In de motie Van Dijk c.s. krijgen wij steun voor die gedachte. In de motie Van Dijk staat dat:

- de benadering van Pieken in de Delta leidend moet zijn voor het toekomstige door de rijksoverheid te voeren regionaal economisch beleid;
- de noordelijke economie zich moet ontwikkelen tot een kennisintensieve economie;
- het 'Kompass voor het Noorden' een aanzet heeft gegeven om dit proces te starten, maar dat dit proces nog niet is afgerond;
- de noordelijke provincies voor de jaren 2007 - 2010 in samenspraak met de regering een programma dienen te ontwikkelen.

Met dit Transitieprogramma geeft Noord-Nederland een voorzet aan het door de Tweede Kamer gevraagde programma. Het programma schetst de contouren van het te voeren economisch beleid, de onderliggende filosofie, de keuzes die het Noorden daarbij maakt en de doelen die het wil bereiken. Het geeft ook een indicatie van de maatregelen, de instrumenten die daarvoor nodig zijn, de organisatie die ons daarbij voor ogen staat en van de wijze waarop wij met regionale partners tot een nadere uitwerking willen komen. In lijn met de motie Van Dijk staat ons een programmatische aanpak voor ogen. Dit maakt het mogelijk projecten integraal aan te pakken. Daarnaast biedt het meer flexibiliteit, waardoor we als gevolg van nieuwe inzichten onze koers makkelijker kunnen bijstellen (uiteraard passend binnen de programmadoelstellingen).

Op basis van dit document wil het SNN met het Kabinet tot overeenstemming komen over de beleidsmatige en financiële kaders voor de periode 2007-2013. Daarnaast dient het als opmaat voor verkennend overleg met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Tot slot zien wij dit document als noordelijke inbreng voor de invulling van de Europese programma's voor Concurrentie en Coöperatie. Omwille van de aansluiting met deze Europese programma's heeft het Transitieprogramma betrekking op de periode 2007-2013.

2. De koers verlegd

In een globaliserende economie kan (Noord-)Nederland de internationale concurrentie met nieuwe productiegebieden in het oosten van Europa en in de rest van de wereld niet meer winnen op basis van kosten. We kunnen slechts concurreren door creatie van extra toegevoegde waarde. De verdere versterking van de internationale concurrentiekracht van het bedrijfsleven is dan ook de centrale doelstelling van ons beleid. Dit doen we op een duurzame wijze die niet ten koste gaat van de leefbaarheid en kwaliteit van onze leefomgeving, maar daaraan juist bijdraagt. Dit gehele proces noemen we de *transitie naar een kenniseconomie*. Het transitieproces is gewenst voor de regionale economie in zijn geheel. En daarmee ook voor de huidige maakindustrie. Waar we naar streven is dat deze industrie robuuster wordt en producten met meer toegevoegde waarde creëert. Zo kan ook de industrie zich verder ontwikkelen en werkgelegenheid blijven bieden voor de regionale beroepsbevolking.

Innovatie is het middel waarmee de transitie naar een kenniseconomie moet worden gerealiseerd. Daarbij denken wij aan innovatie in de brede zin van het woord: product-, proces- en marktinnovatie. Maar deze innovatie komt uiteraard niet vanzelf tot stand. We constateren dat innovaties zich niet laten sturen. Evenmin is te voorspellen waar en hoe zij zich zullen voordoen. Innoveren is een proces van 'trial and error' en het resultaat van een innovatieproces is vaak onzeker. Het is dus in ieder geval zaak dat het innovatieproces ruimte biedt aan creativiteit en het stimuleren van onverwachte kansen, neveneffecten, en dwarsverbindingen tussen technologieën en sectoren.

De belangrijkste partij in het innovatieproces is het bedrijfsleven zelf. Zonder een innoverend bedrijfsleven komt er niets van de grond. Om te komen tot innovatief gedrag hebben onze ondernemers een vruchtbare voedingsbodem nodig. Diverse aspecten bepalen de kwaliteit van een dergelijke voedingsbodem. Sommige zijn van cruciaal belang, andere dragen bij maar zijn niet doorslaggevend. De factoren *kennis en samenwerking* (in de vorm van fysieke clustering en/of netwerken) zijn naar onze mening voorbeelden van dergelijke cruciale condities. Als aan één van beide condities niet wordt voldaan, zullen potentiële mogelijkheden tot innovatie niet optimaal worden benut. Vooral kennis wordt de laatste jaren gezien als dé productiefactor om toegevoegde waarde te realiseren en de kwaliteit van producten en diensten te vergroten. Het betreft hier kennis in de brede zin van het woord. Dus niet alleen kennis (infrastructuur) bij bijvoorbeeld de Rijksuniversiteit Groningen (RuG), Hogescholen en het Technologie Centrum Noord-Nederland (TCNN), maar ook de al aanwezige kennis binnen ondernemingen en transfer van kennis via intermediaire organisaties (denk aan Syntens).

Speciale aandacht heeft de kwaliteit van *arbeidsmarkt en onderwijs*. Ondernemers kunnen nog zulke potentierijke ideeën ontwikkelen, zonder een beroepsbevolking met adequate kennis en vaardigheden stranden dergelijke ideeën vaak alsnog in een later stadium, of ze lekken weg naar een ander bedrijf of een andere regio. Innovatie vraagt deels hoger opgeleid, meest technisch personeel. Een voordeel van onze focus op innovatie is dat het de noodzaak voor hoog opgeleide afgestudeerden om hun emplooi elders in het land te zoeken vermindert, waardoor dit potentieel behouden blijft voor het Noorden.

Het is overigens niet zo dat mensen met een lager opleidingsniveau niet profiteren van deze ontwikkelingen, integendeel. Binnen diverse kansrijke, innovatieve sectoren werken mensen met lagere opleidingsniveaus. Daarnaast geldt dat vooral bij de toeleverende bedrijven relatief veel werk voor lager geschoolden is. De ontwikkeling naar de kenniseconomie zal ook in deze sectoren groei brengen. Middels afgeleide bestedingen profiteren andere sectoren, zoals (detail)handel, verzorging, transport, bouw, etc. eveneens. Kortom: zonder innovatieve bedrijven zullen toeleverende en afgeleide bedrijven minder bestaansrecht hebben.

De ontwikkeling en transfer van kennis moet uiteindelijk leiden tot een continu proces van vernieuwing en verbetering van technologie, productie en dienstverlening. Zo ontstaat een solide basis voor de (internationale) concurrentiekracht van het bedrijfsleven. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan een duurzame en veerkrachtige sociaal-economische ontwikkeling. Dit leidt tot een groei in investeringen, werkgelegenheid en inkomen.

Naarmate het Noorden er beter in slaagt de transitie naar een kenniseconomie te bewerkstelligen, bieden de economische en politieke globalisering Noord-Nederland steeds meer kansen. De toetreding van nieuwe EU-lidstaten vergroot het 'achterland' en geeft nieuwe mogelijkheden tot samenwerking. Het SNN heeft deze uitdaging opgepakt en geoperationaliseerd in het concept van de "Noordelijke ontwikkelingsas" (NOA). Bij de NOA gaat het om het versterken van de logistieke en economische samenhang met Noord-Duitsland, Scandinavië, Polen, de Baltische landen en Rusland. Hiertoe zal samenwerking op meerdere schaalniveaus moeten plaatsvinden (grensoverschrijdend, interregionaal en transnationaal) in verschillende vormen en met verschillende inhoud. Te denken valt aan uitwisseling van expertise, netwerken, investeringsprojecten, marktverkenning etc. EU-programma's voor Coöperatie bieden daarvoor uiteenlopende mogelijkheden.

Een belangrijke keuze: selectiviteit

De zojuist beschreven koers toont een trendbreuk ten opzichte van het huidige Kompasbeleid. Één van de belangrijkste aspecten is dat we veel selectiever te werk gaan. De selectiviteit is op diverse niveaus zichtbaar.

Op *macroniveau* komt de selectiviteit tot uitdrukking in de keuze voor een gewijzigde groeistrategie. De groeistrategie is gebaseerd op versterking van de internationale concurrentiekracht door het inzetten op kennis en innovatie. Middelen voor regionaal economische structuurversterking worden voortaan gericht op zaken als het stimuleren van technologische ontwikkeling, kennistransfer naar het bedrijfsleven, ontwikkeling van nieuwe buitenlandse afzetmarkten, etc. Dit is een duidelijke versmalling van de strategie ten opzichte van het huidige Kompasbeleid, die gericht is op versterking en verdichting van de (ijle) economische structuur. Dat proces is nog niet afgerond, maar het heeft zijn nut bewezen. De noordelijke economie is sterker geworden en heeft -anders dan in het verleden- minder last gehad van de laagconjunctuur. De MidTerm Review (MTR) van Kompas voor het Noorden gaf een bevestiging van dit beeld. De MTR liet echter ook zien dat juist op het gebied van innovatie en kennistransitie de ontwikkelingen in het Noorden nog achterblijven. Het MTR-advies om de uitvoering van het regionaal economisch beleid richting innovatie/kennis te verleggen, sluit dan ook naadloos aan bij de koers van dit transitieprogramma.

Hoe vertaalt deze selectieve inzet zich in de samenstelling van het programma?

Voorwaardenscheppende projecten zoals die voor binnensteden, stationspleinen, musea, bedrijfsverzamelgebouwen en aquaducten, passen niet in een beleid dat focust op innovatie en kennis-economie. (Wel kunnen dergelijke projecten prima passen in het beleid gericht op versterking van het stedelijk vestigingsklimaat of de vitaliteit van het landelijk gebied.) Ook de aanleg van nieuwe en de revitalisering van bestaande bedrijventerreinen past niet in het nieuwe beleid, tenzij het gaat om locaties voor kennisintensieve bedrijven. Exportprojecten passen alleen indien deze bijdragen aan marktinnovatie.

Op *mesoniveau* is sprake van selectiviteit doordat wij ons innovatiebeleid niet richten op het gehele bedrijfsleven, maar kiezen voor een verdere ontwikkeling van de 'unique selling points' c.q. comparatieve voordelen van het Noorden. Het SNN gaat voor 'de pieken en potenties' die het Noorden biedt. De keuze voor selectiviteit richt zich op drie uiteenlopende thema's voor innovatieve ontwikkeling, te weten:

- de nationale 'pieken' van Noord-Nederland uit de Nota 'Pieken in de Delta';
- zeven Noord-Nederlandse speerpunten;
- een flankerend stimuleringsbeleid voor kansrijke ontwikkelingen in het MKB.

3. Innovatie: een gerichte aanpak in Noord-Nederland

Wij kiezen voor een gerichte aanpak van innovatie. Dit komt -zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven- onder meer tot uiting in de keuze voor een selectie van pieken en speerpunten. Voor de pieken gaat het om *multisensorsystemen, het energie- en het watercluster*. De speerpunten zijn de clusters *life-sciences / nanotechnologie, agribusiness, toerisme, ICT, zorg, chemie en scheepsbouw*. In de paragrafen 3.1.1 tot en met 3.1.3. volgt een programmatische beschrijving van de pieken. In paragraaf 3.2.1. tot en met 3.2.7. volgt een beschrijving van de speerpunten. Paragraaf 3.3. gaat in op het beleid ten aanzien van het MKB.

Bij de keuze voor de pieken en speerpunten is gelet op de specifieke regionale kwaliteiten die zij bezitten en op het sociaal-economische belang ervan voor Noord-Nederland. Het blijkt namelijk dat innovaties vooral goed gedijen, wanneer aangesloten wordt bij de aanwezige, gebiedseigen potenties. Kennis en kunde uit de eigen regio kunnen juist een bron zijn voor kansrijke, structurele economische vernieuwingen. Op dit punt zijn er diverse voorbeelden van eens perifere en nu bloeiende regio's, zoals Noord-Jutland (hoogwaardige landbouw, met daarop aansluitend farmacie) en Tampere (communicatie op afstand, elektronica). Innovatie is daarom niet zozeer een kwestie van 'import' van ontwikkelingen van elders, als wel van het intelligent toepassen en combineren van de eigen kwaliteiten. Juist door in te spelen op de stuwende kracht die uitgaat van regionale concentraties van innovatieve bedrijven in samenwerking met kennisinstellingen, moet Noord-Nederland zijn innovatiekracht kunnen versterken en vernieuwen.

Wij maken onderscheid tussen pieken en speerpunten. Deze scheiding vloeit mede voort uit de criteria die het Nationaal Innovatieplatform hanteert voor 'sleutelgebieden'. Zo beschikt Noord-Nederland voor het *energie- en watercluster* en op het terrein van *multisensorsystemen* over voldoende focus en massa om mee te kunnen draaien in de wereldtop. Er liggen voor deze gebieden aantrekkelijke groeiperspectieven voor met name de lange termijn. Het gaat om clusters van bedrijven, kennisinstellingen en overheden die internationaal toonaangevend zijn of kunnen zijn. Als onderscheidend feit geldt voor deze drie terreinen, dat de gewenste samenwerking tussen het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid organisatorisch vorm heeft gekregen binnen respectievelijk Astron, Energy Valley en de Friese Water Alliantie. Door deze samenwerking kan optimaal gebruik gemaakt worden van bestaande kwaliteiten. Kwaliteiten bovendien, die uniek zijn voor het Noorden en waaraan nieuwe activiteiten kunnen worden ontleend. Op grond hiervan spreken wij voor het *energie- en het watercluster* en voor *multisensorsystemen* van sleutelgebieden, oftewel pieken.

Bij de speerpunten is er een keuze gemaakt voor sectoren die deels 'verankerd' zijn in Noord-Nederland. Sectoren die groeiperspectieven kennen en die innovatiepotentieel bieden voor een internationale markt. Verankerde sectoren zullen niet of nauwelijks geneigd zijn hun activiteiten te verplaatsen naar elders. In tegenstelling tot de pieken moeten voor de speerpunten de organisatie en de ontwikkeling tot clustervorming en netwerken van bedrijfsleven met kennisinstellingen en overheden nog (meer) gestalte krijgen.

Bij de speerpuntsectoren kiezen wij voor een proactieve aanpak. Dat wil zeggen de wij ons actief opstellen en juist op deze speerpunten inzetten. Zonodig vervullen wij daarin een initiërende rol.

Samenwerking en netwerken in clusters is inspirerend voor innovatie. Zo kunnen ongelijksoortige bedrijven en instellingen profiteren van elkaars complementaire kennis en kunde. Ze bieden mogelijkheden voor sectordoorbrekende ontwikkelingen, voor het toepassen van kennis, methoden en technieken vanuit de ene sector in een andere, etc. Nieuwe combinaties en dwarsverbanden tussen technologieën en speerpunt(sectoren) kunnen de dynamiek in het proces van innovatie versnellen. Ze bieden onverwachte mogelijkheden tot vernieuwing en groei. Ook onorthodoxe ontwikkelingen binnen en tussen sectoren en experimenten moeten de ruimte krijgen.

Er zijn legio mogelijkheden tot clustergewijze samenwerking tussen sleutelgebieden, speerpunten en andere sectoren. We kunnen ons in dit verband vinden in de SEAN-lijn. In een recent advies gaf de

SEAN aan voor de volgende vier grensoverschrijdende clusters duidelijke potenties te zien voor het Noorden:

- multisensorsystemen – administratieve dataverwerking – ict;
- chemie – biomassa – energie;
- wonen – zorg – recreatie – kennisoverdracht;
- water – milieu – landschap – zuivel – zetmeel.

3.1. Pieken

Binnen de sleutelgebieden van multisensorsystemen, water en energie levert Noord-Nederland internationaal hoogwaardige, kennisintensieve diensten. Het gaat hier om de technologische aanpak van duurzaamheidvraagstukken die overal in de wereld spelen. Noord-Nederland heeft daarmee zeer interessante handvatten voor export van technologie en hoogwaardige dienstverlening. De drie sleutelgebieden leveren een bijdrage aan zowel de Lissabonstrategie (gericht op innovatie) als de Gothenburgstrategie (gericht op duurzaamheid).

Multisensorsystemen

Wereldwijd belangrijke thema's als klimaatverandering, bevolkingsgroei, ecologische druk, natuurgeweld, veiligheid, milieu en het energievraagstuk nemen een steeds belangrijker plaats in op de internationale politieke agenda. Noord-Nederland wil zich positioneren met een internationaal innovatie- en bedrijvigheidscluster rondom de ontwikkeling en toepassing van Multifunctional Wide Area Sensor-netwerken (M-WAS-N). Toepassing van deze netwerken biedt excellente mogelijkheden voor het actief en uiterst nauwkeurig registreren van fysische, chemische, biologische, meteorologische en ecologische gebeurtenissen. Ook maken de netwerken het mogelijk om te anticiperen op deze gebeurtenissen en met precisie in te grijpen of de processen te bewaken (bijvoorbeeld ook voor het bewaken van ecosystemen, zoals in de Waddenzee). De toepassing van verschillende soorten sensoren met een koppeling aan één van 's werelds krachtigste supercomputers bij de RUG biedt hiervoor de mogelijkheid.

Water

Op het terrein van water wil het Noorden laten zien dat met innovaties op het gebied van technologie, beheer, instituties en financiën op een effectieve en efficiënte wijze nieuwe economische activiteiten te ontwikkelen zijn. In Noord-Nederland biedt het kader van de Friese Water Alliantie (FWA) hiervoor uitstekende mogelijkheden

Energie

De groei van het energieverbruik op de traditionele wijze zal in toenemende mate leiden tot milieuproblemen, oplopende prijzen en spanningen op het terrein van de voorzieningszekerheid. De wereld zal de komende decennia forse stappen moeten zetten in de richting van een meer duurzame energiehuishouding. Ook zal de wereld, met haar snel groeiende populatie in de toekomst over een betrouwbare, duurzame en efficiënte energievoorziening moeten kunnen beschikken. Op het terrein van energievraagstukken heeft Noord-Nederland mogelijkheden om een internationaal stuwend, duurzaam en onderscheidend cluster van innovatieve, energiegerelateerde bedrijfsactiviteiten en diensten op te bouwen. Het aanwezige (gas)cluster en de RuG vervullen hierin een aanjagende rol.

3.1.1. Multisensorsystemen

De doelstelling van SENSOR UNIVERSE is het positioneren van Nederland als een internationaal innovatie- en bedrijvigheidscluster rondom de ontwikkeling en toepassing van Multifunctional Wide Area Sensornetwerk (MULTISENSING) technologie.

De toepassingen van deze sensornetwerken zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en hebben de potentie om nieuwe bedrijvigheid tot stand te brengen met een wereldwijde markt. Met het LOFAR-project en de aanwezigheid van Europa's krachtigste supercomputer heeft Noord Nederland een voorsprong genomen in de ontginning van deze economische potentie. Het SENSOR UNIVERSE programma heeft ten doel om deze potentie in de komende jaren zo goed mogelijk te benutten en zo een bijdrage te leveren aan de realisatie van de Lissabon- en Gotenburgdoelstellingen van de Europese Unie.

De strategie van SENSOR UNIVERSE is:

- samen met relevante, nationale en internationale netwerkpartijen komen tot een publiek-private uitvoering van het SENSOR UNIVERSE programma met daarbij de nadruk op de kansrijke toepassingsgebieden en projecten;
- internationaal aansluiting zoeken bij grote maatschappelijke thema's.

Dit alles zal gebeuren vanuit een solide basis van innovatie, faciliteiten en bedrijvigheid in (Noord-) Nederland.

De inspanningen moeten ertoe leiden dat in 2013 de wereldwijde ontwikkeling van kennis, innovatie en bedrijvigheid rondom Multifunctional Wide Area Sensor Netwerken voor een belangrijk deel in Nederland plaatsvindt. In een uitgebalanceerde samenhang tussen innovatie en bedrijvigheid worden nieuwe toepassingen vanuit (Noord-)Nederland bedacht, ontwikkeld en internationaal vermarkt.

Overzicht van projectideeën:

- een kennisinstituut (HBO/WO) voor multisensing-technologie en supercomputing;
- uitbreidingen op het Integrated Development Laboratorium (reeds gestart);
- een incubatorfaciliteit gekoppeld aan het verstrekken van risicokapitaal;
- een R&D sciencepark in de lijn van de research triangle in de VS (www.rtp.org);
- keten en clusterprojecten met het bedrijfsleven (bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van de nieuwe platte SKA antenne);
- een internationaal PR- en acquisitieprogramma met als doel de vestiging van een bovengemiddeld aantal innovatieve, internationaal concurrerende bedrijven op het te creëren R&D sciencepark.

3.1.2. Water

Het Nationaal Innovatieplatform heeft water als sleutelgebied aangewezen. De ambitie van de Nederlandse watersector is om binnen vijf jaar het exportvolume te verdubbelen.

Op het terrein van water kan Noord-Nederland laten zien dat met innovaties op het gebied van technologie, beheer, instituties en financiën -ook in het 'afvoerputje van de Europese afwatering'- op een effectieve en efficiënte wijze aan de Europese eisen met betrekking tot waterkwaliteit kan worden voldaan.

In Noord-Nederland biedt het kader van de Friese Water Alliantie (FWA) uitstekende mogelijkheden om hier invulling aan te geven. De FWA is een samenwerkingsverband van bedrijven, overheden en kennisinstellingen op het gebied van waterketens en -systemen. Bedrijven en instellingen vermarkten kennis en technologie met betrekking tot waterbeheer over de gehele wereld. Doelstelling van de FWA is dat (Noord-)Nederland een wereldspeler wordt op het terrein van watermanagement en water(zuiverings)technologie. In het Noorden kan rond Wetsus, het Kenniscentrum Duurzame Innovaties, HBO's, MBO's, de Waterleidingbedrijven en het Wetterskip een fysiek cluster van aan water gerelateerde bedrijven en instellingen ontstaan. Hieraan kunnen centra voor evenementen, congressen en bijeenkomsten gericht op kennisuitwisseling en marktontwikkeling gekoppeld worden.

De FWA heeft een uitvoeringsprogramma ontwikkeld langs drie sporen:

- *Marktontwikkeling en acquisitie*
In diverse landen zijn reeds in samenwerking met buitenlandse publieke en private partners projecten gerealiseerd en in ontwikkeling.
- *Kennisontwikkeling*
In Leeuwarden zijn in het topinstituut Wetsus de krachten van het bedrijfsleven (zowel multinationals als MKB) en vooraanstaande kennisinstellingen op het gebied van biotechnologie en scheidingstechnologie gebundeld. Wetsus heeft de ambitie uit te groeien tot het Europese Centre of Excellence op watergebied.
- *Pilot- en demonstratieprojecten*
Met name in het kader van Interreg worden innovatieve projecten uitgevoerd die laten zien hoe op een effectieve en efficiënte wijze aan de Europese eisen met betrekking tot waterkwaliteit kan worden voldaan. Ook laten deze projecten zien hoe uit de regionale kwaliteit 'schoon water' nieuwe economische activiteiten kunnen worden ontwikkeld.

Uit een tussentijdse evaluatie blijkt dat deze samenwerking resultaten oplevert. In drie jaar tijd zijn onder de vlag van de FWA voor € 45 miljoen aan innovatieve waterprojecten gegenereerd. De FWA is voor samenwerking en nieuwe projecten onder meer benaderd door organisaties als de Wereldbank, Unilever en het Interreg North Sea secretariaat.

Overzicht van projectideën:

- uitbouw technologisch instituut Wetsus tot Centre of Excellence;
- uitbreiding buitenlandse projecten op het terrein van waterzuivering en waterkwaliteit (ook via programma's als Interreg);
- positionering van Leeuwarden als hot spot voor congressen en evenementen rond het thema water, gerelateerd aan de Wateralliantie, Wetsus, Vitens, hbo-instellingen;
- start van nieuwe (demonstratie) projecten in Noord Nederland in verband met nieuwe Europese regelgeving op het terrein van waterbeheer en waterkwaliteit (incl. relaties met Astron en Energie).

3.1.3. Energy Valley

De uitgangspositie voor een vooraanstaande rol van Noord-Nederland in de energiesector is uitstekend. Het overgrote deel van de Nederlandse activiteiten op het gebied van winning, transport, behandeling, handel en research van aardgas is geconcentreerd in Noord-Nederland (Gasunie, NAM). Daarmee heeft Noord-Nederland een ijzersterke positie op het terrein van aardgas en de winnings- en handelsactiviteiten. Verder zijn er belangrijke activiteiten op het vlak van de elektriciteitsproductie en -distributie en op het vlak van duurzame energie. Het infrastructuurnet met de daaraan gekoppelde faciliteiten is sterk ontwikkeld. Daaromheen bevindt zich een breed palet aan toeleveranciers, uitbestedingsrelaties en spin-offs. Tenslotte heeft zich in Noord-Nederland een relatief groot aantal MKB-bedrijven gespecialiseerd in bepaalde specifieke (veelal decentrale) toepassingen op het gebied van duurzame energie.

Met één en ander heeft Noord-Nederland de potentie om via innovatieve ontwikkeling van het gas-cluster en duurzame energie, haar sleutelpositie in de energiesector verder uit te bouwen tot een stuwend cluster van bedrijfsactiviteiten dat in Europa onderscheidend is op het punt van energie-gerelateerde bedrijvigheid. Het aanwezige (gas)cluster in Noord-Nederland vervult een aanjagende rol in dit ontwikkelingsproces. Ook plaatsen de liberalisering en internationalisering van de energiemarkten, alsmede de transitie naar een duurzame energiehuishouding, de energiegerelateerde bedrijfsactiviteiten in een nieuw perspectief.

Energy Valley biedt een strategie om de bestaande activiteiten op energiegebied uit te bouwen tot een breed cluster van energiegerelateerde bedrijvigheid dat in Nederland en daarbuiten onderscheidend is. De missie van Energy Valley is als volgt verwoord: *“economische structuurversterking door uitbouw en concentratie van energiegerelateerde activiteiten in Noord-Nederland”*. Energy Valley kan inmiddels worden betiteld als nationaal beleidsthema met een regionale inbedding in Noord-Nederland. De vermelding van Energy Valley in de nota 'Ruimte' en de nota 'Pieken in de Delta' onderstrepen het nationale belang.

Energy Valley zet in op ontwikkeling van Bedrijfsactiviteiten, Duurzame energie en Kennis. Dit moet leiden tot transitie naar een duurzame energievoorziening en de ontwikkeling van de kenniseconomie op energiegebied. Voorts wordt door de uitbouw van de 'natuurlijke sterkte' van Noord-Nederland een belangrijke bijdrage geleverd aan de versterking van de nationale economische structuur.

De energiesector is zeer kennisintensief en onderscheidt zich door voortdurende gerichtheid op innovatie. De kennisbasis voor Energy Valley wordt onder meer gevormd door de RuG, de Hanzehogeschool, het Van Hall Instituut, het Energy Delta Research Centre en het Kenniscentrum Duurzame Innovaties. De energiesector kent belangrijke relaties met andere economische sectoren en clusters. Voorbeelden hiervan zijn de agrobusiness (energie uit biomassa), chemie (gas als grondstof voor de procesindustrie), Lofar (multisensorsystemen voor gaswinning) en afvalverwerking (energie uit afval).

Overzicht van projectideën:

- de benutting van biomassa als opwekkingsbron;
- de ontwikkeling van micro-wkk;
- Co2 opslag;
- Benutten van aardgas voor de productie van ethyleen als basisproduct;
- Zero Emission Power Plant (ZEPP), zijnde decentrale opwekking met CO₂-injectie;
- ontwikkeling programma Warmte-Koude Opslag;
- uitbouw van het Energy Delta Research Centre (EDReC) naar een Technologisch Top Instituut Energie;
- voortzetting kenniscentrum Duurzame Innovaties;
- oprichting van de Stichting Technische Energiekennis Transfer (STET) en een biomassa expertise centrum;

- productie van groen gas;
- productie van bio-(transport)brandstoffen;
- energie uit water (Blue Energy, getijdenenergie, deiningenergie, relatie Wetsus).

3.2. Speerpunten

3.2.1. Life Sciences/nanotechnologie

Life Sciences zijn technologische kennisgebieden gericht op het bereiken van een hogere levensstandaard. Dit wil men te realiseren door het ontwikkelen van nieuwe medicijnen, nieuwe behandelingsmethoden van ziektes, schonere industriële processen, verbeterde enzymen en nieuwe voedingsmiddelen.

De Life Sciences vormen een zeer innovatieve sector met een hoog kennisniveau. De kansrijkheid en het groeipotentieel van de sector is zeer groot. In Groningen is binnen de Life Sciences ook de nanoscience van grote betekenis. Nanoscience wordt internationaal beschouwd als de meest innovatieve ontwikkeling in de wetenschap op dit moment. De kennisbasis wordt gevormd door de RuG, het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) en het Van Hall Instituut in Leeuwarden. Vanuit deze instellingen is er de afgelopen 15 jaar al een groot aantal spin-offs ontstaan. De stad Groningen is na Leiden, in termen van het aantal vestigingen, het belangrijkste centrum in Nederland. De directe werkgelegenheid in de Life Sciences in brede zin (echter zonder Agro-Food) bedraagt ruim zesduizend arbeidsplaatsen. De totale werkgelegenheid in de Groningse Life Sciences omvat ruim 20% van de werkgelegenheid van deze sector in Nederland. Naast de in biotechnologie gespecialiseerde, zeer kennisintensieve MKB-bedrijven (de zgn dedicated Life Sciencesbedrijven), zijn er vele Life Sciencesbedrijven actief in de agro-food en feed (veevoeder), de farmaceutische industrie en de chemische industrie. Deze zijn verspreid over het hele Noorden. Er is dan ook een toenemende interactie tussen deze clusters te onderkennen.

Het Life Sciences cluster in het Noorden kan verder uitgroeien tot een vooraanstaand cluster in Nederland. Het gaat daarbij zowel om nieuwe spin-offs als om bedrijven die zich van buiten het Noorden in het Noorden komen vestigen. De wetenschappelijke basis van de RuG/UMCG maar ook de Noordelijke Hogeschool, Hanze Hogeschool en het Van Hall Instituut bieden hiertoe uitstekende mogelijkheden. De rol van de overheid ligt in het faciliteren en financieren van ontwikkelingsstudies, het bevorderen van het organiserend vermogen en toepassing van kennis (ondersteuning technostarters). Daarnaast kan gedacht worden aan de ondersteuning van specifiek toegepaste wetenschappelijke technologieën (zoals BIOMADE). De te ontwikkelen projecten zullen ook op deze terreinen gezocht moeten worden.

Overzicht van projectideeën:

- LifeLines: de Biomedische Databank Noord-Nederland is een voorbeeld van kennisopbouw dat uiteindelijk tot het ontstaan van nieuwe bedrijven leidt;
- Kenniskaart LifeSciences;
- ondersteuning bij sales/marketing life sciences van bedrijven ('meester-gezel'; ondernemerschap);
- oprichting samen met andere universiteiten van een Technologisch Top Instituut Geneesmiddelen en een Technologisch Top Instituut Nano;
- het scannen van kansrijke projecten bij bestaande kennisinstellingen.

3.2.2. Agribusiness

Het Agri-Food-complex bestaat in essentie uit een netwerk van bedrijfs- of productiekolommen, ketens en allianties en alle direct daaraan gelieerde economische activiteiten die gericht zijn op het voortbrengen van goederen op basis van agrarische producten, voedingsmiddelen en (andere) grondstoffen. Het complex beslaat een aantal productiefases: de primaire agrarische productie zelf, de toelevering en dienstverlening, de handel en de agri-industrie (be- en verwerken) en de handels- en distributieactiviteiten naar de consumenten. Met name in de agri-industrie is er sprake van overlap met de Life Sciences.

De betekenis van de agrisector voor de Noord-Nederlandse economie als geheel is aanzienlijk. Het cluster van toelevering, productie, verwerking en afzet van agrarische producten realiseerde in 2003 een toegevoegde waarde van € 5,7 miljard. Dit was goed voor bijna 80.000 arbeidsplaatsen. In beide gevallen gaat het om ruim 14% van het Noord-Nederlandse totaal. Dit ligt boven het landelijk gemiddelde van ca. 10%. Als onderdeel van het totale cluster zorgt alleen al de voedings- en genotmiddelenindustrie voor ongeveer 22.000 arbeidsplaatsen die verdeeld zijn over bijna 600 vestigingen. Belangrijke industriële sectoren zijn de zuivelindustrie (Royal Friesland Foods), de suikerproducerende industrie (CSM) en de aardappelzetmeelindustrie (AVEBE). Het Noorden heeft een uitstekende kennispositie op het gebied van bioprocessing van koolhydraten. Er zijn in de regio vele bedrijven gehuisvest die gerelateerd zijn aan het onderzoek van koolhydraten (eerdergenoemde bedrijven CSM, AVEBE en Royal Friesland Foods en daarnaast Koopmans, Suikerunie, TNO). Ook het opleidingspotentieel van universiteit en hogescholen is uitgebreid en van hoge kwaliteit. In dit perspectief wordt gewerkt aan het uitbouwen van een Kenniscentrum Koolhydraten (Carbon Hydrate Centre). Hierdoor gaat er een nog duidelijkere integratie op het gebied van onderzoek en ontwikkeling, opleiding en commercialisering van kennis plaatsvinden. Dit betreft een integratie ten behoeve van innovatie.

Het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), maar ook factoren als de autonome schaalvergroting van de primaire sector, de nitraatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water en, niet in de laatste plaats, de uitbreiding van de EU, zullen grote invloed hebben op het gehele agricluster. Alle sociaal-economische activiteiten die rondom de primaire sector plaatsvindend, moeten zich voorbereiden op ingrijpende veranderingen. Het streven moet dan ook zijn om in de periode 2007-2013 het totale cluster klaar te maken voor deze toekomst. De primaire sector maar ook de toeleverende industrie, de verwerkende industrie en de transport- en opslagsector zullen innovatief en flexibel moeten inspelen op de kansen die de aanstaande veranderingen met zich meebrengen. Deze kansen liggen met name op het terrein van milieuontwikkelingen (energieteelten, groene chemie) en maatschappelijke ontwikkelingen (voedselveiligheid, -kwaliteit en -variatie).

Overzicht van projectideeën:

- projecten op het gebied van de 'groene chemie' (chemische niet-voedseltoepassingen), zoals zetmeelplastics en polymelkzuur voor medische toepassingen;
- energieteelten en verwerking tot biobrandstoffen;
- precisieland- en tuinbouw;
- gebruik restwarmte energiecentrales (glastuinbouw, voedseldrogerijen);
- nieuwe waardeproducten in verwerkende industrie (gezonder voedsel, producten met minder vet en suiker);
- herijking bemesting (combinatie van kalk en reststoffen van de suikerindustrie);
- uitbouw van het Kenniscentrum Koolhydraten.

3.2.3. Toerisme

De provincies Drenthe, Fryslân, en Groningen bezitten bijzondere ruimtelijke, landschappelijke en culturele kwaliteiten met daarnaast aantrekkelijke steden als Groningen en Leeuwarden. Daarmee is er een goede basis voor verdere uitbouw van het toerisme. Het huidige aantal toeristen bedraagt voor het Noorden €21,6 miljoen op jaarbasis (cijfers 2003).

De ambitie van het Noorden is om in 2013 tot de top-3 van de toeristische bestemmingen in Nederland te behoren. Dit houdt een stijging in van het aantal toeristen met 15% tussen 2004 en 2013.

Een offensief beleid zal deze doelstelling haalbaar moeten maken. Een instrument zoals een alliantie van bedrijven in de sector op noordelijk niveau met schakels naar gelieerde sectoren of projecten (vgl. sportstad Heerenveen als project binnen het lopende Kompasprogramma) is daarbij gewenst.

Ingezet wordt op:

- marktontwikkeling voor nieuwe doelgroepen (internationaal toerisme, o.m. Aziatische landen);
- innovatie (toepassing van nieuwe technologie, bijv. voor lange-afstandswandelen en -fietsen, en nieuwe producten).

De projectontwikkeling kent als aandachtsgebieden:

- duurzaam toerisme (Waddengebied, natuur en cultuurbeleving);
- cultureel en sportief evenementenbeleid (o.a. stadstoerisme);
- sporttoerisme;
- zorgtoerisme;
- bezinningstoerisme.

Kennisinstellingen, zoals de Christelijke Hogeschool Noord-Nederland en Kenniscentrum Duurzame innovaties, zullen hierbij een belangrijke inbreng hebben.

Zoals gezegd is de bevordering van het internationale toerisme een belangrijk aandachtspunt. Daarin schuilt voor de toeristische markt in Noord-Nederland naar verwachting de grootste groeipotentie. Hiermee gaat ook een bredere promotie van de regio gepaard. De internationale marketing (500 km rond het kerngebied, en gerichte marketing op verder weg gelegen kansrijke markten) vraagt een eigen aanpak. Te noemen is ook de ontwikkeling van toeristische en culturele activiteiten in het kader van de NOA (Scandinavië, Baltische landen, Petersburg). Een nieuw initiatief is verder het onder de vlag van de Verenigde Naties gestarte project ('van Limmerick tot Kiev'), dat zich richt op een Europees toerwaartnetwerk. Noord-Nederland kan daarvan een onderdeel zijn.

Overzicht van projectideën:

- ondersteuning alliantie (organisatie en werkbudget);
- ondersteuning en medefinanciering top-manifestaties en evenementen;
- inschakeling kennisinstellingen bij ontwikkeling (internationale) programma's en projecten;
- projecten in de sfeer van cultuur en economie

3.2.4 ICT

De ICT-sector is en blijft één van belangrijkste sectoren voor Noord-Nederland. Er werken naar schatting 9.000 mensen in de ICT-sector bij ongeveer 400 ICT-bedrijven. Het grootste gedeelte van deze bedrijven is in de steden Leeuwarden, Groningen en Assen gevestigd.

De ontwikkelingen binnen de ICT, maar ook binnen de overige sectoren gaan door. ICT wordt meer en meer wordt geïntegreerd met andere sectoren. Hierbij moet worden gedacht aan de Zorg, de Landbouw, Toerisme, Watermanagement en Onderwijs. ICT maakt bijvoorbeeld Zorg en Onderwijs op afstand alsmede precisielandbouw mogelijk. Onze wereld wordt steeds slimmer, efficiënter en effectiever dankzij de ontwikkelingen binnen de ICT. Dit betaald zich uit bij het oplossen van vraagstukken over de steiging van de zeespiegel, de toename van files, energieschaarste, etc. Ook onze dijken worden bewaakt door geavanceerde meetapparatuur. Met minder inspanning kan hetzelfde of een beter resultaat behaald worden. Hier ligt de rol van de ICT voor de komende jaren. Het Noorden wil in de ICT-ontwikkelingen een voorlopersrol gaan vervullen. Dit kan dankzij de sterke ICT infrastructuur (rechtstreekse breedbandglasvezelverbinding met Amsterdam, Hamburg, London en New York, GN-IX, Lofar radiotelescoop, IBM supercomputer RUG genaamd 'Stella' etc.) en het feit dat de ICT-sector in onze regio een sterk innovatief karakter heeft. Ruim tweederde van de bedrijven heeft de afgelopen drie jaar nieuwe producten of diensten op de markt gebracht. Innovatieve ondernemers maken meer en meer gebruik van de technische mogelijkheden die ondermeer het internetknooppunt GN-IX biedt. De aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden verbonden Internetacademie vervult eveneens een aanjagende rol. De nieuwe ondernemers zijn vaak afkomstig van één van de hogescholen of van de RUG.

Het ICT-beleid van de Noordelijke overheden zal bestaan uit:

- het i.s.m. de Noordelijke kennisinstellingen creëren van randvoorwaarden voor de ontwikkeling van ICT-diensten door Noordelijke ICT ondernemingen voor andere (speerpunt)sectoren;
- daar waar noodzakelijk het aanpassen van de ICT-infrastructuur;
- waar mogelijk optreden als eerste gebruiker.

Overzicht van projectideën:

- ICT en sensortechnologie in relatie tot watermanagement (dijksensoren, zeespiegelstijging);
- ICT en sensortechnologie in relatie tot precisielandbouw (satelliet gestuurd zaaien en mesten);
- ICT en Onderwijs (onderwijs op afstand, E-learning);
- ICT en Zorg (thuiszorg op afstand, domotica);
- ICT en Veiligheid (beeldherkenning middels camera's en verwerking van beelden).

3.2.5. Zorg

Veranderingen in de gezondheidszorg, de vergrijzing en het streven naar toenemende arbeidsparticipatie zullen het maatschappelijk en economisch leven sterk gaan beïnvloeden. Een herkenbare trend is ook de behoefte om dagelijkse zorgen uit handen te geven (behoefte aan gemak of comfort).

In Noord-Nederland is in potentie bedrijfsleven aanwezig dat kan inspelen op deze trends door ontwikkeling van nieuwe producten, diensten en toepassingen. Het gaat om heterogene bedrijvigheid, zoals ICT, zorg en aanverwante diensten, metalectro, installatietechniek, domotica, personal care, beveiliging en de verzekeringssector.

In 2004 heeft in Leeuwarden een symposium plaatsgevonden over innovaties in de zorg. Hieruit is het Zorg Innovatie Netwerk Noord-Nederland ontstaan. Vanuit dit netwerk worden initiatieven en projecten ontwikkeld. Er vindt bundeling plaats rond deelclusters (bijvoorbeeld medische technologie). De inspanningen zijn gericht op een uitbouw naar een brede, innovatieve clusterorganisatie op het gebied van Zorg.

De ambitie is om via deze bundeling van partijen, kennisontwikkeling en uitvoering van projecten de concurrentiepositie van Noord-Nederland op deze terreinen te versterken. Via spin-offs en het starten van nieuwe initiatieven wordt een substantiële toename van economische activiteiten en werkgelegenheid haalbaar geacht.

Op korte termijn is de uitvoering van ontwikkelingsstudies en marktonderzoeken, en de versterking van de organisatorische basis van belang.'

Bij de activiteiten zullen kennisinstellingen, zoals RUG en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (lectoraat domotica), een stimulerende rol spelen.

Overzicht van projectideeën:

- medische technologie;
- domotica;
- levensloopbestendig wonen;
- zorglogistiek;
- personal health and care systemen;
- opzetten clusterorganisatie met werkkapitaal.

3.2.6. Chemie

De chemiesector behoort tot één van de 'sterkten' van het noorden. Verdeeld over de chemieparken in Delfzijl en Emmen biedt de chemie directe werkgelegenheid aan 3400 mensen. Het gaat om werkgelegenheid in productieplants van grote internationals als Akzo-Nobel, DSM, Novéon en Teijin. De afzetmarkt van deze bedrijven is voornamelijk internationaal. Beide chemieparken bestaan uit onderling sterk verbonden bedrijven. Naast chemieparken zijn er energie- en service-units. De aanwezigheid van grondstoffen zoals pekelen aardgas, de ligging aan zee (Delfzijl), het personeel, de (milieu)ruimte en schaalvoordelen zijn belangrijke vestigingsvoorwaarden. Ze zetten Noord-Nederland voor de chemiesector op de kaart. De chemiecomplexen zijn van groot belang voor behoud en uitbreiding van de industriële werkgelegenheid en indirecte werkgelegenheid in de toeleverende en dienstverlenende sfeer.

Veel bedrijven binnen het chemiepark in Delfzijl gebruiken (op basis van aanwezige delfstoffen) chloor of daarvan afgeleide producten. Binnen het cluster in Emmen ligt de nadruk op kunststof en kunstvezels. Het product Twaron (supersterke aramidevezels) is een duidelijk voorbeeld van een noordelijke chemieketen. Het halffabrikaat wordt op basis van de daar aanwezige grondstoffen in Delfzijl vervaardigd en vervolgens in Emmen verder bewerkt tot garens, vezels en pulp voor diverse toepassingen.

Het perspectief voor beide chemieclusters is zeer kansrijk. De producten zijn zeer innovatief en worden afgezet op de wereldmarkt. De combinatie van chloor met ethyleen kan tot nieuwe activiteiten leiden. Verdere uitbreiding van Teijin, DSM en AKZO-Nobel-plants wordt voorzien. Dit geldt ook voor de vestiging/oprichting van nieuwe chemische bedrijven als een Magnesiumfabriek, Ethyleenfabriek en een PVC-fabriek. Het gaat hierbij om zeer grote kapitaalintensieve en conjunctuurgevoelige investeringen. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat internationale investeerders bereid zijn daarin te participeren.

De beide chemiecomplexen zijn verbonden met het sleutelgebied Energy Valley. Dit geldt met name voor de gasgerelateerde ethyleenontwikkelingen in Delfzijl. Daarnaast is de ontwikkeling van duurzame energie (warmtekracht) op de chemiecomplexen en de levering van grondstoffen uit biomassa van belang. De rol van de overheid ligt in het mee ontwikkelen van projecten, een proactieve en faciliterende rol ten aanzien van nieuwe vestigingen en de infrastructuur (ethyleenleiding uit Duitsland). Ook aan het stimuleren van ontwikkeling en toepassing van hooggekwalificeerde technologieën, onder andere ten behoeve van duurzame ontwikkeling, dient de overheid een bijdrage te leveren.

Overzicht van projectideeën:

- aanleg ethyleenleiding via Gelsenkirchen en de Bremerhaven naar Delfzijl;
- faciliteren ontwikkelingsstudies naar de (markt)mogelijkheden van ethyleen en PVC;
- groene chemieprojecten.

3.2.7. Scheepsbouw

Scheepsbouw, aanvankelijk voor de kustvaart, is historisch geworteld in Groningen en Fryslân. De sector toonde door de jaren heen veel veerkracht. De Noordelijke scheepsbouw slaagde er door middel van rationalisatie en specialisatie steeds in te blijven produceren, ondanks de grote internationale concurrentie. Thans is het Noorden de enige overgebleven regio in ons land met scheepsbouw voor de zeevaart. De noordelijke scheepsbouw is gespecialiseerd in de bouw van kleine zeeschepen, waaronder gastankers, vaartuigen voor de offshore en andere, vaak zeer specialistische sloopstypes. Hierin is vaak hoogwaardige (elektrotechnische) technologie verwerkt. De Noordelijke scheepsbouw omvat direct circa 1500 arbeidsplaatsen. De scheepsbouwsector kent een groot en geavanceerd multiplier effect. Diverse regionale bedrijven leveren flinke bijdragen, zoals elektrotechnische- en softwarebedrijven, ingenieursbureaus, machinebouw- en metaalbedrijven. Daarnaast kent het Noorden een zeer actieve jachtbouwsector.

In 2004 is in opdracht van de provincies Groningen en Fryslân een studie uitgevoerd door prof. Nienhuis van de TU Delft naar het toekomstperspectief van de Noord-Nederlandse scheepsbouw. Nienhuis constateerde met zijn studie dat er voor de sector, ondanks de ontwikkelingen op de internationale markt, goede mogelijkheden aanwezig zijn. Er dient bij de sector en de overheid dan wel de durf te zijn om via samenwerking te investeren in innovatieve ontwikkelingen.

Als doelstelling geldt dat in het Noorden een vitale scheepsbouwsector moet worden behouden. De vorming van een gezamenlijk cluster is zeer gewenst. Vernieuwing van kennis is noodzakelijk om een positie op de wereldmarkt te behouden. De scheepsbouw kan overigens niet geïsoleerd worden beschouwd. De kruisbestuiving tussen civiele scheepsbouw, jachtbouw, reders, toeleveranciers en dienstverleners is groot. Kennisopbouw, goede opleidingen, en innovatie zullen binnen dit geheel moeten gedijen.

Uit de genoemde studie is inmiddels het Noord Nederlands Maritiem Platform voort gekomen. De aandacht van dit platform richt zich onder meer op de vergroting van het management-potentieel en ontwikkeling van een innovatieve productie-infrastructuur.

Overzicht van projectideën:

- centrale micropaneel- faciliteit;
- industriële bouw/sectie-productielijn;
- flexibel robotlassen;
- invoeren gereedschappen t.b.v. driedimensionaal virtueel bouwen;
- ondersteuning prototype-ontwikkeling conform "Leadership 2015";
- International Eleven-City's Solar Challenge Boatrace.

3.3. Transitie door unieke kansen in het MKB

Van de totale werkgelegenheid in Noord-Nederland neemt het MKB 75% voor zijn rekening. Het is daarmee van bovengemiddeld belang voor de noordelijke economie. Het relatief kleinschalige karakter van het Noordelijk MKB is lange tijd als een zwakte beschouwd, met name omdat het organiserend vermogen van het Noordelijk MKB relatief gering is. De beperkte omvang van de bedrijvigheid en netwerken in het Noorden brengt echter ook voordelen met zich mee, zoals snellere besluitvorming, grotere flexibiliteit en meer mogelijkheden om te experimenteren met innovatieve oplossingen. Uit diverse studies blijkt dan ook dat het MKB de belangrijkste bron van innovatie is.

Waar praten we feitelijk over? Wat is de gemeenschappelijke noemer? Wat kenmerkt deze bedrijven? Vaak gaat het om redelijk solitaire bedrijven die opereren op een niche markt. Soms zijn het toeleveranciers, in andere gevallen zijn het afsplitsingen van grote concerns. Met name product- en marktinnovatie staan voor deze bedrijven voorop. Een deel van het MKB maakt onderdeel uit van één of meerdere van de sleutelgebieden en speerpunten. Het complement dreigt echter buiten de boot te vallen, terwijl er volop potenties zijn. Het op voorhand uitsluiten van ondernemingen kan remmend werken. Kortom: groeibriljantjes in de dop moeten de kans krijgen daadwerkelijk te kunnen schitteren.

Dit wil niet zeggen dat het MKB daarmee in de volle breedte bediend moet worden. De selectiviteit zit hem in het feit dat het om innovatieve acties en/of aanverwante ontwikkelingen moet gaan. Het is belangrijk te onderkennen dat innovaties moeilijk voorspelbaar zijn. Het logische gevolg ervan is dat overheden goed moeten kunnen inspelen op onverwachte kansrijke innovaties. Die flexibiliteit is een noodzaak. Daarom willen we in ons instrumentarium de ruimte hebben om die innovaties te bevorderen, die duidelijk potentieel hebben om wezenlijk bij te dragen aan het transitieproces, ook als het om MKB gaat dat geen onderdeel uitmaakt van sleutelgebieden en speerpunten.

In de gewenste flexibiliteit schuilt tevens het gevaar dat we 'niet gericht schieten, maar een schothagel lossen'. Het juiste evenwicht moet gevonden worden in de beoordelingscriteria: de lat moet zo hoog worden gelegd, dat alleen die innovaties worden ondersteund, die het meest bijdragen aan het transitieproces. De wijze waarop dat dient te gebeuren en de wijze waarop de markt daarbij betrokken wordt, dient nader te worden uitgewerkt.

Op welke onderdelen willen we faciliteren? De lage concentratie en moeilijke toegankelijkheid van kennis voor het Noordelijk MKB is een zwakke schakel. Hieraan willen we werken. Ook willen we markt- en productinnovaties stimuleren. Waar mogelijk willen wij ondersteunend zijn aan het vergroten van het organiserend vermogen. Verder willen we ons inzetten voor marktverbreding, die vooral gericht moet zijn op het vergroten van de export. Dat wil zeker niet zeggen dat we alle exportprogramma's steunen. We denken vooral aan het ondersteunen van die ondernemers, die (onderdelen van) hun export op een andere manier willen aanpakken. Te denken valt bijvoorbeeld aan een samenwerking met collega-bedrijven waarmee men een totaalproduct op de markt kan zetten, of samenwerking van bedrijven die in dezelfde regio geïnteresseerd zijn. Zo kunnen bedrijven door samenwerking een nieuwe risicovolle markt betreden.

Ook vinden we het belangrijk dat de mogelijkheden die de kennisinstellingen het MKB te bieden hebben toegankelijk en transparant zijn. Met steun van het Kompasprogramma is hiervoor het Technologiecentrum Noord-Nederland opgericht.

4. Menselijk potentieel

4.1. Innovatie is mensenwerk

Mensen zijn de belangrijkste dragers van innovatieprocessen. Hun kennis en creativiteit is de belangrijkste grondstof voor vernieuwing van arbeid. De inrichting van het onderwijs en de arbeidsmarkt zijn belangrijke factoren voor de innovatiekracht van de economie.

Toegroeien naar een kenniseconomie vraagt een dynamische en flexibele arbeidsmarkt waarbij er een goede kwalitatieve 'match' tussen vraag en aanbod bestaat en waarin men gemakkelijk van baan kan veranderen zonder werkloos te worden. Het gaat daarbij om het belang van kennis, kunde en mobiliteit. Dat betekent dat de beroepsbevolking zo is toegerust dat aan de veranderende vragen van het bedrijfsleven kan worden voldaan. Mensen moeten hun competenties en vaardigheden voortdurend blijven ontwikkelen om inzetbaar te zijn op de arbeidsmarkt, want kennis verouderd steeds sneller. Een leven lang leren !

De Raad voor Werk en Inkomen (RWI) signaleerde onlangs een trendbreuk; het gemiddelde opleidingsniveau in Nederland stijgt niet langer. In het licht van vergrijzing en de kenniseconomie is het nodig om flink te investeren in zowel het bevorderen van arbeidsparticipatie als het opleidingsniveau. Voor Noord-Nederland is de noodzaak van het upgraden van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking groot. De omschakeling naar een meer kennisintensieve economie wordt in Noord-Nederland bemoeilijkt door het feit dat het opleidingsniveau van de (huidige en toekomstige) beroepsbevolking relatief laag is. Deze opleidingsachterstand begint al in het basisonderwijs. Noord-Nederland wil daarom de komende jaren investeren in het bestrijden van opleidingsachterstanden, de kwaliteit van het onderwijs en het verbeteren van de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Speciale aandacht is nodig voor het aanbod van (deels hoger) technisch geschoold personeel. Om te kunnen innoveren heeft het bedrijfsleven hieraan grote behoefte. Door de inzet op innovatie zal Noord-Nederland in staat zijn om meer hoogwaardige en gekwalificeerde arbeid te genereren. Noord-Nederland beoogt hiermee ook hoger opgeleiden aan de regio te binden.

Om innovatie te ondersteunen is niet alleen het investeren in kwalificaties noodzakelijk. Zonder voldoende aanbod van goed gekwalificeerd personeel komt hier niets van terecht. Vanaf 2015 krijgt Noord-Nederland, eerder dan dit landelijk het geval is, te maken met een krimpende potentiële beroepsbevolking. Op de korte termijn ontstaan tekorten op de arbeidsmarkt door ontgroening en vergrijzing in bepaalde sectoren. Deze tekorten werken belemmerend voor de groei en de innovatie. Het blijft een belangrijke opgave om de arbeidsparticipatie in Noord-Nederland te vergroten. Om geen menselijk potentieel te verspillen, willen we investeren in de kwaliteit van het beroepsonderwijs en doorlopende leerlijnen, bijvoorbeeld de doorstroom VMBO-MBO-HBO bevorderen.

Talent gaat ook onnodig verloren als mensen uitvallen in het arbeidsproces. Dit kan voorkomen worden door goede arrangementen te maken, die mensen in staat stellen om werken, leren en zorgen makkelijker te combineren, of die mensen helpen om de weg naar het arbeidsproces weer snel terug te vinden.

Een beroepsbevolking die bestaat uit mensen die risico's durven nemen en kennis kunnen omzetten in productie, draagt sterk bij aan een goed innovatief klimaat. Het bevorderen van ondernemerschap en ondernemingsgeest maakt daarom integraal onderdeel uit van onze beleidsvoorstellen.

4.2 Vijf lijnen om het menselijk potentieel te ontwikkelen

Met een goed arbeidsmarkt- en scholingsbeleid wil Noord-Nederland investeren in de noodzakelijke randvoorwaarden die een innovatiebeleid succesvol maken. Wij richten ons op een samenhangende aanpak van onderwijsbeleid en arbeidsmarkt, (na)scholing, ondernemerschap en human resources management voor alle lagen van de arbeidsmarkt. Daarmee willen we bereiken dat het bedrijfsleven continu over voldoende goed opgeleide arbeidskrachten kan beschikken. Onze doelstellingen zijn gericht op het vergroten van de mobiliteit, de scholingsgraad en de inzetbaarheid van de (potentiële) beroepsbevolking. We onderscheiden vijf actielijnen. Centraal in deze beleidslijnen staat de gedachte dat het zelforganiserend en lerend vermogen van de verschillende partijen op de onderwijs- en arbeidsmarkt moet worden vergroot. Daarom hechten we veel belang aan het verder brengen van best practices, en het structureel inbedden van projectresultaten waarmee duurzame oplossingen kunnen worden gecreëerd voor aansluitingsproblemen.

a. Verbeteren van het benutten van menselijk kapitaal in het bedrijf (HRM)

Een leven lang leren is nodig om het vakmanschap te verbreden, om aan te sluiten bij nieuwe ontwikkelingen, en zo de 'werkwaarde' te verhogen. Dat is employability. Het gaat hier om het ontwikkelen van talent en het zorgdragen voor een brede, blijvende inzetbaarheid. Blijvende inzetbaarheid is echter alleen te garanderen wanneer medewerkers voortdurend de kans krijgen én benutten om hun ervaring te verbreden, nieuwe vaardigheden te ontwikkelen en van functie te wisselen. Ondernemingen moeten in staat zijn om vanuit een strategische visie antwoord te hebben op vragen als: over welke kennis, vaardigheden en attitudes moeten medewerkers beschikken om de doelstellingen te halen? Een goed ontwikkeld human resources beleid (HRM) kan bedrijven hierin ondersteunen. Activiteiten gericht op het benutten van menselijk kapitaal in bedrijven stimuleert de employability van werknemers. Het gaat dan om acties gericht op de erkenning van elders verworven competenties (EVC), maar ook om het integreren van leren in bedrijf, de ontwikkeling van arrangementen die bijdragen aan langer werken, aanpassingen in arbeidsorganisaties door taak- en baanroulatie, interne mobiliteit etc.

b. Stimuleren van bedrijfsgerichte scholing

Kennis verouderd snel. Bedrijfsgerichte scholing is noodzakelijk om ook in de toekomst aan de behoefte aan gekwalificeerd personeel te kunnen blijven voldoen. Bij een groot deel van het noordelijk bedrijfsleven ligt het knelpunt bij het organiserend vermogen om die scholing ook daadwerkelijk te realiseren. Deze vaststelling heeft ertoe geleid dat het SNN en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een project hebben opgezet, waarmee extra organiserend vermogen in Noord-Nederland wordt gecreëerd voor het ontwikkelen van vraaggerichte scholingsprojecten (mede te financieren vanuit het ESF). In de periode 2007-2013 willen wij, bij verdere uitbouw van het succes, deze werkwijze voortzetten. In het project wordt een koppeling gemaakt tussen de economische stimuleringsmaatregelen en het flankerend scholingsbeleid.

c. Verbeteren van het aanpassingsvermogen van het onderwijs en de arbeidsmarkt

We willen dat mensen beter opgeleid worden voor de praktijk. We willen het aanpassingsvermogen van het onderwijs en het bedrijfsleven vergroten. We willen meer aandacht voor ondernemerschap (in het onderwijs) en er moet meer technisch personeel komen. Om dit te bereiken is afstemming en samenwerking tussen de onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven noodzaak. Hier is nog een wereld te winnen. Zowel in het bedrijfsleven als in het onderwijsveld wordt onderkend dat de aansluiting van en de samenwerking tussen het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven verbetering behoeft.

Voor het verbeteren van het aanpassingsvermogen van het onderwijs in relatie tot de arbeidsmarkt denken wij aan netwerk- en ketenontwikkeling tussen opleidingsinstellingen onderling en tussen opleidingsinstellingen en bedrijven. Ook denken wij aan acties gericht op het verbeteren van de combinatie leren en werken en het bevorderen van technische opleidingen.

d. Verbeteren van de onderwijsinfrastructuur in Noord-Nederland

Onderwijs, scholing, training en educatie wordt door vele organisaties, zowel publiek als privaat, uitgevoerd. Door concurrentie en marktwerking, zoals bijvoorbeeld de privatisering van de reïntegratiedienstverlening, staat de onderwijsinfrastructuur onder druk. Om de instandhouding daarvan financieel mogelijk te maken, is het belangrijk om de aanwezige infrastructuur optimaal te benutten.

De ijlheid van deze onderwijsinfrastructuur en voorzieningen is één van de factoren die het lagere opleidingsniveau in het Noord-Nederland verklaren. Ook constateren we dat nog teveel leerlingen het beroepsonderwijs voortijdig verlaten. Dat is niet gewenst, alleen al omdat het beroepsonderwijs de grootste leverancier is van ons arbeidspotentieel in de kenniseconomie. We vinden het daarom van groot belang om de publieke en private onderwijsinfrastructuur te verbeteren en in stand te houden. Dat kunnen de provincies, gezien onze relatief bescheiden rol binnen dat geheel, niet zelf. We willen samen met betrokken partijen inzetten op kwaliteitsverbetering van het (beroeps)onderwijs (door bijvoorbeeld modernisering, methodiekverbetering, competentiegericht en vraaggericht onderwijs). Ook heeft het optimaliseren van de inhoud en het niveau van het onderwijs door verbeterde curricula, het versterken van de interne en externe zorgstructuur en de optimale benutting van de onderwijsinfrastructuur onze prioriteit, zodat de continuïteit hiervan gewaarborgd is.

e. Ondernemerschap bevorderen

Ondernemerschap levert een grote bijdrage aan de groei en innovatiekracht van de economie. Het zijn veelal de nieuwe ondernemers, die nieuwe diensten en producten ontwikkelen. Daarmee stimuleren ze andere ondernemers tot vernieuwen. De cultuur en het klimaat om te ondernemen is landelijk gezien, maar ook in Noord-Nederland, nog onvoldoende ontwikkeld. Daarom willen wij acties inzetten om het ondernemerspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Een belangrijk onderdeel van dit thema is het integreren van ondernemerschap in het onderwijs.

5. Naar een transitieprogramma

In het voorgaande is de basis gelegd voor verdere uitwerking naar een transitieprogramma voor Noord-Nederland. In dit hoofdstuk staat in hoofdlijnen beschreven welke zaken nadere uitwerking behoeven, welke eerste gedachten wij daarbij hebben en op welke wijze wij samen met de maatschappelijke partners in de regio willen samenwerken.

Wij hebben laten zien dat selectiviteit nodig is en dat we deze willen aanbrengen. Door sleutelgebieden en speerpunten te benoemen hebben we aangegeven welke keuzes voor Noord-Nederland de beste kansen bieden om het transitieproces te bevorderen. Op deze terreinen kiezen wij voor een proactieve inzet van mensen en middelen. Waar dit via sectordoorsnijdende dwarsverbanden (clusterrelaties, zie ook het eerder aangehaalde SEAN-advies) in bredere kring strategische handelingen bij bedrijven losmaakt, kunnen deze worden versterkt met meer generieke faciliteiten.

Tevens hebben we laten zien dat een kenniseconomie niet zonder goed onderwijs en een goede aansluiting van de beroepsbevolking bij de marktvraag kan. Op deze beleidsterreinen is in de regio nog veel te doen.

Wij willen met regionale partners, zoals onderwijs- & kennisinstellingen, bedrijfsleven, overheden en maatschappelijke organisaties in de komende tijd intensiever optrekken om tot uitwerkingen op tenminste drie onderdelen te komen: instrumenten, maatregelen en organisatie.

5.1. Instrumenten en maatregelen

Ten aanzien van het instrumentarium hebben wij eerste gedachten die wij verder met regionale partners willen uitwerken. In onze visie op innovatie spelen de onderstaande twee elementen een belangrijke rol. Dit zijn elementen die gevolgen hebben voor het soort instrumentarium dat nodig is, te weten:

- De kansrijkheid van innovaties laat zich niet vanachter de tekentafel voorspellen. Dit heeft als consequentie dat we flexibel in moeten kunnen spelen op onverwachtse kansen.
- Innovatieprocessen kennen ontwikkelingsfasen, waarbij elke fase zijn eisen stelt aan het instrumentarium.

Om innovatie te stimuleren denken wij aan de volgende maatregelen, gericht op verschillende fasen in het innovatieproces en op versterking van het ondernemen:

Innovatie bevorderen:

- kennisontwikkeling en -transitie en technologieontwikkeling;
- bevorderen van innovatie bij bestaand MKB en starters, versterken kennisvraag;
- ontwikkelen van kennisclusters;
- privaat-publieke financiering van innovaties.

Menselijk potentieel:

- beter benutten van menselijk kapitaal in het bedrijf (HRM);
- stimuleren van bedrijfsgerichte scholing;
- verbeteren van het aanpassingsvermogen van het onderwijs en de arbeidsmarkt;
- verbeteren van de onderwijsinfrastructuur in Noord-Nederland;
- bevorderen van ondernemerschap.

Voorwaardenscheppend beleid en investeringsbevordering:

- investeringsbevordering;
- ontwikkelen van locaties voor kennisgeoriënteerde activiteiten;
- overige (niet-financiële) instrumenten.

5.2. Organisatie

Het transitieproces van de noordelijke regionale economie naar een kenniseconomie kan op vele manieren worden georganiseerd. Wij nemen in de komende periode het initiatief om hierover met regionale partijen het gesprek aan te gaan. Hierbij wordt een ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid aangesproken op de vraag wat men kan en wil betekenen om de transitie zo goed en zo snel mogelijk vorm en inhoud te geven.

Als inzet voor de discussie kiezen wij voor een decentrale uitvoering en een programmatische benadering. Daarbij merken wij op dat wij met deze aanpak uitstekende ervaringen hebben opgedaan bij de uitvoering van het lopende Kompasprogramma .

De programmatische benadering houdt een werkwijze in waarbij het realiseren van projecten op een zodanige wijze wordt ondersteund, dat de totale invulling van het programma het best bijdraagt aan het bereiken van de doelstellingen. De ontwikkeling van programma's houdt ook het initiëren, stimuleren en selecteren van projectvoorstellen in. Projecten dienen te voldoen aan de algemene en specifieke programmadoelstellingen.

Het belangrijkste criterium in een nieuw programma is de bijdrage die het moet leveren aan de versterking van de internationale concurrentiepositie. Dit kan alleen door verhoging van het innoverend vermogen van het noordelijk bedrijfsleven. Dit criterium laat een ruim aanbod aan mogelijke projecten toe en is te weinig selectief. Voor een doelgerichte en doelmatige invulling dienen daarom nadere keuzes te worden gemaakt. Voorstellen hiervoor willen we in de komende periode gezamenlijk met de noordelijke 'stakeholders' ontwikkelen.

Wij hechten er tevens aan samen met de partners in de regio voorstellen te ontwikkelen voor de wijze waarop projectvoorstellen beoordeeld dienen te worden. Ook hier zijn meerdere varianten denkbaar. Wij zullen voorstellen mede beoordelen op de wijze waarop democratische controle op de inzet van overheidsmiddelen tot stand komt.

Overleg SNN – kabinet op 28 juni 2005, bijlage bij brief SNN 2005-09286

Het laatstgehouden voortgangsoverleg tussen het SNN en kabinet over de Langmanafspraken heeft plaatsgevonden op 3 oktober 2003. Het volgende voortgangsoverleg is gepland op 28 juni 2005.

Er is voor dit overleg nog geen agenda opgesteld. De planning was erop gericht de agenda op te stellen nadat het SNN heeft gesproken met staatssecretaris Van Gennip en in de DB-vergadering van 24 mei a.s. vast te stellen.

Voor het voortgangsoverleg staan de Langmanafspraken centraal. De Langmanafspraken zijn tweeledig van aard. Ze hebben in de eerste plaats betrekking op de visie op de ruimtelijk-economische ontwikkeling van Noord-Nederland. Hierover bereikten kabinet en SNN in 1998 in hoofdlijnen overeenstemming. In het voortgangsoverleg staat steeds de vaag centraal of deze overeengekomen visie voldoende terug te vinden is in de grote ruimtelijk nota's. Inmiddels zijn de Nota Ruimte, de Agenda Vitaal Platteland en de nota "Pieken in de delta" uitgebracht en vastgesteld. Nog in procedure is de Nota Mobiliteit. De positie van Noord-Nederland in deze nota zal dus in het aanstaande voortgangsoverleg besproken worden. Wij zullen pleiten voor:

- het verankeren van de Noordelijke Ontwikkelingsas in de nota;
- de knelpunten in de nota te baseren op een regionale differentiatie van de gestelde kwaliteiten, zodat rekening wordt gehouden met de specifieke situatie in Noord-Nederland.

Zoals bekend heeft het kabinet zich op het standpunt gesteld dat de financiële afspraken niet verder gingen dan 2006. Het SNN wil echter proberen ook voor de periode na 2006 financiële afspraken te maken.

Waar het gaat om de EZ-gelden is het overleg met staatssecretaris Van Gennip belangrijk. U hebt van de agenda voor dit overleg kennis kunnen nemen. In dit overleg komt ook de wijze waarop Noord-Nederland gebruik zal kunnen maken van de Europese programma's voor Concurrentie en Coöperatie aan de orde.

In het voortgangsoverleg met het kabinet zal ook gesproken worden over het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Hiervoor ligt het voortouw bij de minister van LNV. Gekoppeld hieraan zijn de mogelijkheden die het Europese Plattelandsontwikkelingsprogramma voor Noord-Nederland biedt. Al met al wil het SNN proberen concrete financiële afspraken met minister Veerman te maken. Het gaat hierbij niet alleen om concrete bedragen, maar ook om de bestedingsmogelijkheden (schaalvergroting en innovatie in de landbouw, plattelandseconomie).

Voor concrete afspraken over infrastructurele projecten is de inhoud van de Nota Mobiliteit bepalend. Daarnaast willen wij met de minister van Verkeer en Waterstaat proberen afspraken te maken over noordelijk infrastructuurprojecten in het MIT na 2010. Het betreft hierbij met name de projecten A28 capaciteitsverbreding, Zuidelijke Ringweg Groningen 2de fase, verdubbeling N33 Assen - Veendam en aanleg A31/Haak om Leeuwarden.

Nu de Nota Ruimte is vastgesteld willen wij met de (coördinerend) minister van VROM afspraken maken over de elementen van de zgn Ruimtelijke Hoofdstructuur die voor Noord-Nederland van belang zijn. Het gaat daarbij met name om het stedelijk netwerk Groningen-Assen en programma's voor Leeuwarden en Emmen. Ook willen wij voorstellen in het ruimtelijk beleid de Noordelijke Ontwikkelingsas te verankeren.

Ten slotte willen wij proberen met de bewindslieden van OCW en VROM proberen afspaken te maken over de betrokkenheid van deze departementen bij de uitvoering van het Transitieprogramma Noord-Nederland 2007 – 2013. Dit programma wordt besproken met de staatssecretaris Van Gennip. U hebt van dit programma kennis kunnen nemen.

samenwerkingsverband
Noord-Nederland

Algemeen Bestuur: 17 mei 2005

Agendapunt 4. : Reacties op Strategische Agenda

Op 10 januari 2005 heeft het SNN de Strategische Agenda 2007-2013 gepresenteerd aan de gemeenten en maatschappelijke organisaties: De Strategische agenda als een document in ontwikkeling ten behoeve van het overleg met het Rijk en de Europese Commissie. Behalve tijdens de bijeenkomst, hebben de gemeenten en maatschappelijke organisaties ook schriftelijk kunnen reageren op de Strategische Agenda (zie bijgevoegde brief).

Voor u ligt een bundeling van de reacties die wij hebben ontvangen. Per reactie wordt aangegeven hoe we ermee omgaan. Bijgevoegd zijn 2 concept-reactiebrieven, één algemene en één voor de SEAN. De reactienota is een bijlage bij de algemene reactiebrief. Voor elke inspreker wordt dan duidelijk hoe het DB om zal gaan met de gemaakte opmerkingen en de naar voren gebrachte voorstellen.

Advies: Betrekken bij de bespreking van de Strategische Agenda

Strategische Agenda 2007-2013

Reacties van gemeenten en maatschappelijke organisaties

Voorjaar 2005

Inhoudsopgave

Toelichting

Brief aan gemeenten en maatschappelijke organisaties

Samenvatting reacties en acties vanuit SNN

Algemene reactiebrief

Reactiebrief aan SEAN

Reacties

Agenda voor de Veenkoloniën

Adviesraad Agrobusiness

Rijksuniversiteit Groningen

Alfa-college

Gemeente De Marne

Regioraad Noord-Groningen

Gemeente Leek

Adviescollege voor de Markt

Streekraad Oost-Groningen

Gemeentes Appingedam, Delfzijl, Eemsmond en Groningen Seaports

Bedrijvenverenigingen in Oost-Groningen

MKB Noord

EDR

KvK Groningen, Drenthe en Fryslân

SEAN

Hogescholengroep Noord-Nederland

A7-zone (ambtelijke reactie)

Toelichting

Op 10 januari 2005 heeft het SNN de Strategische Agenda 2007-2013 gepresenteerd aan de gemeenten en maatschappelijke organisaties: een document in ontwikkeling ten behoeve van het overleg met het Rijk en de Europese Commissie. Behalve tijdens de bijeenkomst, hebben de gemeenten en maatschappelijke organisaties ook schriftelijk kunnen reageren op de Strategische Agenda (zie bijgevoegde brief).

Voor u ligt een bundeling van de reacties die wij hebben ontvangen. Deze reacties worden betrokken bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda. Daarnaast heeft het DB SNN schriftelijk gereageerd op de ontvangen reacties. Ook deze brieven zijn bijgevoegd.

samenwerkingsverband
Noord-Nederland

Secretariaat SNN

Aan geadresseerde

Postbus 239
9700 AE Groningen

telefoon: (050) 316 40 11
fax: (050) 316 49 40

Groningen, 23 december 2004

e-mailadres: directie@snnonline.nl
website SNN: www.snnonline.nl

Behandeld door : G.H. Ruitenberg
Telefoonnummer : 050-3164014
Ons kenmerk : SNN/2004-28869
Onderwerp : programma bijeenkomst op 10 januari 2005 over Regionaal Beleid na 2006
Bijlagen : 2

Geachte heer, mevrouw,

In juni van dit jaar hebben wij uw gemeente/organisatie uitgenodigd mee te denken over de invulling van het regionale beleid na 2006. Naar aanleiding van de nota 'Pieken in de Delta' heeft er vervolgens op 1 september een bijeenkomst plaatsgevonden waarbij een gezamenlijk pamflet is ondertekend. Behalve met dit pamflet heeft het Noorden zijn stem laten horen door op 15 september massaal bij de behandeling van de nota 'Pieken in de Delta' in de Tweede Kamercommissie voor Economische Zaken aanwezig te zijn. Dit heeft zijn vruchten afgeworpen in die zin dat de Kamer de Staatssecretaris bij motie heeft gevraagd na te denken over continuering van de steun aan het Noorden.

Begin 2005 zullen het Noorden en het Rijk in gesprek gaan om nadere invulling te geven aan de afspraken. Noord-Nederland zal dan met een goed programma moeten komen. De grondslag voor een dergelijk programma is een gezamenlijke visie, die niet alleen gedragen wordt door de drie provincies, maar ook door u.

Daarom hebben wij u uitgenodigd uit voor een bijeenkomst op 10 januari 2005 in Martiniplaza te Groningen om onze visie op het regionaal beleid na 2006 met u te delen. Het aanvangstijdstip van de bijeenkomst is gewijzigd, de bijeenkomst begint om 13.00 uur.

Het programma voor deze bijeenkomst en de Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013 zijn bijgevoegd.

De Strategische Agenda wordt op 12 januari a.s. voor advies aan het Algemeen Bestuur van het SNN voorgelegd. Op woensdag 26 januari a.s. wordt de Agenda in de jaarlijkse bijeenkomst van de drie noordelijke Staten besproken. De Staten wordt gevraagd in te stemmen met de in de Agenda opgenomen hoofdlijnen van beleid. Direct na afloop van de jaarlijkse bijeenkomst vindt besluitvorming plaats door de drie afzonderlijke noordelijke Staten.

De Strategische Agenda is geen eindproduct, maar een document dat in ontwikkeling is. De Agenda wordt gebruikt bij het overleg met het Rijk en de Europese Commissie over de voortzetting van het regionale beleid, een proces dat de komende 2 jaar loopt. In deze periode gaan wij verder met het uitwerken van de hoofdlijnen van beleid uit de Strategische Agenda.

De Strategische Agenda wordt voor het eerst gebruikt voor het Bestuurlijk Overleg met het Rijk dat naar verwachting in het voorjaar van 2005 plaats vindt. Voortzetting van het regionaal beleid inclusief de Europese dimensie, zal dan het belangrijkste bespreekpunt zijn.

Van de bijeenkomst op 10 januari zal een verslag gemaakt worden dat toegezonden wordt aan alle Statenleden voor de vergadering van de 26ste. Ook zullen Statenleden, die lid zijn van het Algemeen Bestuur van het SNN, de 10de aanwezig zijn en kunnen zij de ideeën en gedachten die hier naar voren komen betrekken bij de behandeling van de Strategische Agenda in het Algemeen Bestuur van het SNN.

Wij stellen u in de gelegenheid uw zienswijze te geven op de Strategische Agenda. Wij ontvangen wij deze graag uiterlijk 28 februari 2005. U kunt uw reactie zenden aan:
Samenwerkingsverband Noord-Nederland
t.a.v. mevrouw G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE Groningen
telefoonnummer 050-3164014
Uw reactie zal betrokken worden bij de verdere ontwikkeling van de Agenda.

Mocht u zich nog niet aangemeld hebben voor de bijeenkomst en toch van plan zijn te komen, wilt u dan zo vriendelijk zijn dit uiterlijk 6 januari a.s. door te geven aan Monique Sollie (tel. 050-3164011 of directie@snnonline.nl)?

Hoogachtend,

het Dageijks Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland,

J.G.M. Alders,
voorzitter

H.J. Bolding,
secretaris

Samenvatting inspraakreacties op de Strategische Agenda

	Naam inspreker en datum reactie	Samenvatting inspraakreactie	Wat doen we ermee
1.	Agenda voor de Veenkoloniën (07.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - De Veenkoloniën vallen buiten de Kernzones, maar staan ook niet genoemd bij het Vitaal Platteland. Dit laatste zou wel moeten. - Bij het thema Vitaal Platteland zou ook sprake moeten zijn van 'Pieken'. De Agenda voor de Veenkoloniën biedt hiervoor mogelijkheden. 	<ul style="list-style-type: none"> - Delen van de Veenkoloniën maken wel degelijk deel uit van een Kernzone. De gemeenten Emmen, Veendam en Hoogezand-Sappemeer zijn kernzonegemeenten. - De Agenda voor de Veenkoloniën is waardevol. Met de term 'Pieken' sluiten wij echter aan bij de Rijksnota <i>Pieken in de Delta</i>. Daarmee worden andersoortige zaken bedoeld. Er zal contact opgenomen worden met het projectbureau Veenkoloniën voor de verdere uitwerking van de thema's Versterking concurrentiekracht landbouw en Verbreding en vernieuwing plattelandseconomie.
2.	Adviesraad Agrobusiness (11.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Positief zijn de verwerking van het ArA-advies aan de BC Landelijk Gebied en het rapport <i>Kracht door kiezen, Kiezen voor kracht</i> en het opnemen van de agrobusiness onder de speerpuntsectoren. - De zorgtechnologie zou breder moeten worden ingezet dan alleen de medische wetenschappen. - De agenda heeft een uitwerking naar het uitvoeringsniveau van sterke clusterprogramma's, gebaseerd op Noord-Nederlandse sterkten. - De ArA biedt haar diensten aan bij de uitwerking. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij nemen dit voor kennisgeving aan. - De zorgtechnologie wordt in de uitwerking breder gezien dan alleen de medische wetenschappen. Dat is onze inzet. In deze fase voldoet het huidige niveau van detaillering. - De agenda wordt de komende periode verdere uitgewerkt. Hierbij is het onze inzet uit te gaan van de sterke punten van Noord-Nederland. Ook wordt clustervorming gestimuleerd. - Hiervan maken wij graag gebruik.
3.	Rijksuniversiteit Groningen (14.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - De RuG steunt de inzet op Innovatie en Kenniseconomie. - De RuG heeft hiervoor sleutelgebieden benoemd: Energie, Life Sciences, ICT en Nanotechnologie. Deze laatste mist in de Strategische Agenda, terwijl deze internationaal als de technologie van de 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij zijn blij met deze steun. - Wij nemen Nanotechnologie op in de verdere uitwerking van de Strategische Agenda bij het speerpunt Life Sciences.

		<p>toekomst wordt gezien. Kennis op dit gebied is bij de RuG volop aanwezig.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De RuG zet ook in op een Top Instituut in de Life Sciences voor geneesmiddelenonderzoek. - W.b.t. Energy Valley werken de RuG en de Gasunie al jaren samen. Bovendien richt de RuG dit voorjaar het Energy Delta Research Center op om te komen tot intensivering en coördinatie van het energieonderzoek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij zien het belang in van een Top Instituut in de Life Sciences en ondersteunen een pleidooi om dit in Noord-Nederland onder te brengen. - Met het opnemen van Energy Valley als sleutelgebied in de Strategische Agenda hebben wij tot uitdrukking gebracht hoe zeer wij hieraan hechten.
4.	Alfa-college (23.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - In het kielzog van Energy Valley willen het Alfa-college, de Hanzehogeschool en het AOC-Terra een nieuwe beroepskolom rond het thema Duurzaamheid ontwikkelen. - Tekstvoorstel pag. 13, par. 2.1.1.1 Energy Valley, tussen tweede en derde bolletje: <i>Value in the Valley: een nieuw onderwijsconcept van Alfa-college, AOC-Terra en Hanzehogeschool dat zich toespitst op het thema Duurzaamheid in relatie tot Milieu, Energie, Landbouw en Techniek in gehele beroepskolom (VMBO, MBO, HBO)</i> - Tekstvoorstel pag. 22, par. 2.3.1 Versterking Beroepsonderwijs, tussen tweede en derde bolletje: <i>inhoudelijke toespitsing op de sleutelgebieden van het Noorden</i> <p>Bijlage bij de brief: projectplan voor Value in the Valley</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Wij hebben met belangstelling kennis genomen van uw initiatief. Wij zijn bereid samen met u te onderzoeken of en op welke wijze uw initiatief tot verdere concretisering kan komen. - De Strategische Agenda is vastgesteld door de 3 Provinciale Staten op 26 januari j.l. In de Strategische Agenda kunnen we geen nieuwe tekstvoorstellen opnemen. Zoals eerder aangegeven kan uw initiatief betrokken worden bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda. - Zie voorgaande opmerking.
5.	Gemeente De Marne (25.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - De Marne staat achter het idee "versterken en ontwikkelen van kansrijke sectoren" en onderschrijft dat Toerisme een kansrijke sector is (par. 2.1.2.7). - De Marne vraagt in de uitwerking concrete mogelijkheden te scheppen om de potenties, die nu onvoldoende benut worden, optimaal te kunnen benutten. Hiervoor zouden toeristisch-recreatieve kernzones aangewezen moeten worden, waaronder Lauwersoog. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij nemen dit voor kennisgeving aan. - De toeristische sector is van grote betekenis voor Noord-Nederland. Het aanwijzen van toeristische zones past niet in de wijze waarop wij het ruimtelijk-economisch beleid willen vormgeven. Wij willen ons concentreren op versterking van de toeristische sector door te investeren in kennis en innovatie. Overigens wijzen wij erop dat in het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma na 2006 waarschijnlijk mogelijkheden zullen ontstaan voor versterking van het toerisme in het landelijk gebied.

6.	Regioraad Noord-Groningen (24.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - De Regioraad sluit zich aan bij de gemeente De Marne. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zie voorgaande reactie.
7.	Gemeente Leek (24.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Leek wil graag meepraten over de uitwerking. - De gemeente vraagt meer aandacht voor de revitalisering van bedrijventerreinen, omdat gemeenten niet of nauwelijks in staat zijn dit op eigen kracht invulling te geven. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij vinden het van belang te blijven communiceren met alle betrokkenen. Onlangs zijn alle gemeenten, waaronder de uwe, uitgenodigd voor een overleg over de nadere uitwerking van de Strategische Agenda in de kernzonegemeenten. Ook hieraan zal weer een vervolg worden gegeven. - In de Strategische Agenda stellen wij dat revitaliseringprojecten alleen haalbaar zijn met een substantiële overheidsbijdrage. In de Strategische Agenda stellen wij eveneens dat we selectiever moeten zijn. Ten aanzien van de revitalisering van bedrijventerreinen zien wij daarom alleen een rol voor ons weggelegd voor zover revitalisering gericht is op kwalitatief hoogwaardige en kennisgeoriënteerde bedrijvigheid.
8.	Adviescollege voor de Markt (25.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Doel en publiek van de Strategische Agenda zijn niet duidelijk. - De Strategische Agenda moet aansluiten bij de Rijksnota <i>Pieken in de Delta</i>: de sterke clusters definiëren en deze vertalen naar zo concreet mogelijke projecten. - Het stuk moet compacter en bondiger (kracht). 	<ul style="list-style-type: none"> - De Strategische Agenda bevat de hoofdlijnen van het SNN-beleid. De Strategische Agenda is geen eindproduct, maar een document dat in ontwikkeling is. De Strategische Agenda wordt verder uitgewerkt en gebruikt bij het overleg met het Rijk en de Europese Commissie over de voortzetting van het regionale beleid, een proces dat de komende 2 jaar loopt. In deze periode gaan wij verder met het uitwerken van de hoofdlijnen van beleid uit de Strategische Agenda. - de Strategische Agenda is gebaseerd op het denken vanuit sterktes en potenties en sluit daarmee goed aan bij de Rijksnota <i>Pieken in de Delta</i>. In de huidige fase voldoet het abstractieniveau. Uiteindelijk mondt de Strategische Agenda uit in een uitvoeringsprogramma. Dit wordt opgesteld wanneer er meer duidelijkheid is over de financiering van het programma. - De hoofdlijnen van de Strategische Agenda zijn inmiddels in een compacte brochure krachtig samengevat.

		<ul style="list-style-type: none"> - Door de programmatische driedeling worden onderlinge synergie-effecten gemist. - Er wordt niet ingegaan op de verwachte stroom ouderen en mensen uit de WAO op de arbeidsmarkt als gevolg van wijzigingen in uitkeringen. - Er mist een sleutelgebied: Life Lines (initiatief van het UMCG) en bij Life Sciences mist de nanotechnologie. - Export zou verbreed moeten worden naar internationalisering. - Het thema Bedrijfsopvolging mist, evenals de financiering van innovatieve acties via bijv. het verstrekken van risicodragend kapitaal. - Bij het onderdeel Bereikbaarheid is het goederenvervoer onderbelicht. - Stimulering van ICT-toepassingen heeft slechts zin 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij maken onderscheid tussen het visiedocument en de vertaling ervan in een breed uitvoeringsprogramma. De synergie-effecten waar op u doelt, zullen zich met name voordoen in de vertaling naar samenhangende maatregelen. In dit stadium is dat echter in mindere mate aan de orde. Wij nemen uw advies op dit punt ter harte. - Wij hebben geen rekening gehouden met de gevolgen van veranderingen in de sociale zekerheid en de gevolgen daarvan voor de arbeidsmarkt. In het kader van de Strategische Agenda zou het te ver voeren hier zelfstandige aandacht aan te besteden. Wij gaan ervan uit met de gekozen benadering sterk bij te dragen aan de verbetering van structurele werkgelegenheid. Deze komt ook ten goede komt aan degenen die nu op een uitkering zijn aangewezen. - Wij zien het belang in van het project Life Lines, een project dat ons inziens thuis hoort bij het speerpunt Life Sciences. Wij volgen de projectontwikkeling met belangstelling, maar van mening dat de door ons benoemde sleutelgebieden van een andere orde zijn dan Life Lines. Wij nemen Nanotechnologie op in de verdere uitwerking van de Strategische Agenda bij het speerpunt Life Sciences. - Wij leggen in de uitwerking van de Noordelijke Ontwikkelingsas veel meer nadruk op internationalisering. - Bedrijfsopvolging is een belangrijk thema voor de marktsector. In de Strategische Agenda hebben we aangegeven dat we selectiever moeten zijn. We hebben ervoor gekozen ons te richten op de verdere versterking van de internationale concurrentiekracht van het noordelijke bedrijfsleven door de kennisintensiteit ervan te verhogen. - Goederenvervoer zal bij de uitwerking van het optimaliseren van het onderdeel bereikbaarheid in de Strategische Agenda aandacht krijgen. - Wij zijn van mening dat de realisering van
--	--	--	---

		<p>als er over een adequate glasvezelinfrastructuur wordt beschikt. De noordelijke overheid heeft hierin een belangrijke stimulerende rol.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij Vitaal platteland wordt onvoldoende ingegaan op de noodzaak van strategisch grondbeheer voor de vrijkomende landbouwarealen. - Op 18 maart organiseert het AMa een expertmeeting om concrete projecten te formuleren voor het hoofdstuk "Innovatie en transitie naar de kenniseconomie". Dit met het oog op de nadere uitwerking. - Bij de uitvoering worden de marktsector, intermediaire organisaties en de Adviesraden gemist. De gemeenten hebben een grotere rol, terwijl de overheden primair een faciliterende rol hebben. - Er komt binnenkort een evaluatie van de Taskforces. Het AMa zou graag zien dat deze betrokken wordt bij de verdere uitwerking. - Het AMa biedt zijn diensten aan bij de uitwerking Bijlagen bij de brief: de reactie op Regionaal Beleid van 07.10.04 en de reactie op de MTR-evaluatie van 20.10.03 	<p>glasvezelinfrastructuur een eerste verantwoordelijkheid van de markt is. Daar waar marktfalen aan de orde is en waar regelgeving het mogelijk maakt, kan er een rol voor de noordelijke provincies zijn weggelegd.</p> <ul style="list-style-type: none"> - In de Strategische Agenda wordt het belang van grondmobiliteit voor alle functies in het landelijk gebied onderkend. Bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda is hier aandacht voor. De uitwerking zal gebiedsgericht plaatsvinden waarbij de perspectieven per gebied verder kunnen worden geconcretiseerd. - Wij zien de resultaten van de expertmeeting met belangstelling tegemoet en zullen deze betrekken bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda. - Wij bepleiten voor het vervolgprogramma weer een programmatische aanpak en een decentrale uitvoering. De wijze waarop o.a. de marktsector hierbij wordt betrokken, willen wij aan de hand van een evaluatie van de bestaande situatie bezien. Dit vraagstuk is aan de orde wanneer zicht is op de financiering van het programma. - Wij zullen de evaluatie van de Taskforces betrekken bij de discussie over de wijze waarop wij na 2006 de samenwerking zien. - Hiervan maken wij graag gebruik.
9.	Streekraad Oost-Groningen (25.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - De Streekraad onderschrijft het belang van de voortzetting van een economisch structuurversterkend beleid voor Noord-Nederland. - De huidige beleidslijnen kunnen in grote lijnen worden voortgezet. Belangrijk is dat er veel meer een directe koppeling wordt gelegd tussen projecten aan de vraag- een aanbodzijde. - Het spoor "Vitaal Platteland" is van groot belang voor een regio als Oost-Groningen. De Streekraad 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij nemen dit voor kennisgeving aan. - Wij zijn het met u eens dat afstemming van vraag en aanbod wezenlijk is. - Wij onderschrijven het belang van het spoor Vitaal Platteland voor een regio als Oost-Groningen en

		<p>vraagt hiervoor voldoende middelen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De sleutelgebieden zijn vnl. interessant voor de (middel)lange termijn. - De sleutelrol voor de werkgelegenheidsontwikkeling ligt vooral bij het MKB. De Streekraad pleit daarom voor behoud van de uitbreidings-IPR. - Er liggen mogelijkheden voor werkgelegenheidsgroei in de minder conjunctuurgevoelige sectoren met een sterke binding aan de regio: nieuwe woon-, zorg- en recreatieve concepten voor de seniorenmarkt (vergrijzing) en het toerisme in Oost-Groningen. - Er moet niet alleen worden ingezet op de grote steden, maar juist op de middelgrote steden. Het gaat hier om regionaal verzorgende functies en investeringen in het MKB. Een cruciale factor daarbij is de opleiding- en onderwijsstructuur. - Om een verbreding van de landbouw te stimuleren zouden de nieuwe Europese middelen gekoppeld moeten worden aan de regio's met veel marktordeningsproducten. 	<p>spannen ons in om bij het Rijk en de Europese Commissie voldoende middelen beschikbaar te krijgen voor een vitaal platteland van Noord-Nederland.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wij delen uw mening. - Wij onderkennen het feit dat het MKB in Noord-Nederland de belangrijkste bron van werkgelegenheid is. In het transitieprogramma krijgt het MKB voldoende ruimte om in te spelen op innovaties. De uitbreidings-IPR is een regeling die een belangrijke bijdrage levert aan de versterking van het MKB. Niettemin past de regeling minder goed in de selectieve aanpak gericht op kennis en innovatie. - Wij delen uw mening. - Indien het Rijk en Europa voor een nieuw programma maar beperkt middelen beschikbaar stellen, leggen wij de eerste prioriteit bij de vier grote gemeenten. Het rijk geeft voorts aan dat wanneer stedelijke samenwerkingsverbanden goede, onderling op elkaar afgestemde plannen hebben op het gebied van onder meer wonen, mobiliteit, water, aanleg nieuwe bedrijventerreinen en de realisatie van bovenlokale voorzieningen, zij in aanmerking komen voor financiële steun van het rijk (Nota Ruimte PKB 3a). Wij zullen dat dan eveneens ondersteunen. - Wij hebben er bij de minister van LNV op aangedrongen de EU-middelen voor de tweede pijler met name in die gebieden en sectoren in te zetten die onevenredig getroffen worden door de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.
--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> - Naast verbreding en vernieuwing van de landbouw is versterking van de concurrentiekracht nodig. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij zijn het hiermee eens.
10.	Gemeentes Appingedam, Delfzijl, Eemsmond en Groningen Seaports (28.02.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Er is een samenwerking in de Eemsdelta met als speerpunten de (havengebonden) industriegebieden in de drie gemeenten. - De zeehavens krijgen nauwelijks aandacht in de Strategische Agenda, terwijl in <i>Pieken in de Delta</i> de Eemsdelta omschreven wordt als een kansrijk gebied en in de <i>Nota Ruimte</i> het gebied genoemd wordt als regionaal stedelijk netwerk. - Er is inmiddels een trend waarneembaar dat het voor bedrijven interessant is zich in het noorden te vestigen. Dit komt o.a. door kompasgelden. De ingezette inspanningen moeten nu niet worden afgeremd. - Een vitaal platteland betekent niet alleen wonen, maar ook werken. - Ook in het rapport <i>Wad anders</i> worden de kansen voor de Eemsdelta genoemd. - Graag zien de gemeentes en Groningen Seaports de Strategische Agenda op voorgaand punt aangepast. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij nemen dit voor kennisgeving aan. - In de Strategische Agenda krijgen de zeehavens als onderdeel van de Noordelijke Ontwikkelingsas aandacht. Deze NOA krijgt in de uitwerking meer body en hierbij kan de positie van de zeehavens beter in beeld gebracht worden. De zeehavens maken overigens onderdeel uit van de kernzones. Het gebied Appingedam-Delfzijl-Eemsmond wordt in de Nota Ruimte niet meer regionaal stedelijk netwerk genoemd, omdat in de PKB 3a alleen nog nationaal stedelijke netwerken zijn opgenomen. Wel geeft het Rijk aan dat wanneer stedelijke samenwerkingsverbanden goede, onderling op elkaar afgestemde plannen hebben op het gebied van onder meer wonen, mobiliteit, water, aanleg nieuwe bedrijventerreinen en de realisatie van bovenlokale voorzieningen, zij in aanmerking komen voor financiële steun van het Rijk. Wij zullen dat dan eveneens ondersteunen. - In de Strategische Agenda wordt ervoor gekozen vast te houden aan het instrument IPR voor de nieuwe vestiging van bedrijven. - Deze mening onderschrijven wij. - Deze kansen zullen, voor zover ze passen in de Strategische Agenda, betrokken worden bij de verdere uitwerking. - De Strategische Agenda is vastgesteld door de 3 Provinciale Staten op 26 januari j.l. In de Strategische Agenda kunnen we geen nieuwe tekstvoorstellen opnemen. Zoals eerder aangegeven kan uw initiatief betrokken worden bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda.
11.	Bedrijvenverenigingen	<ul style="list-style-type: none"> - De Strategische Agenda dient belangrijke impulsen 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij hopen dat het deze rol gaat vervullen.

	<p>in Oost-Groningen (01.03.05)</p>	<p>te kunnen geven aan versterking van de economie in Oost-Groningen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De bedrijvenverenigingen pleiten voor een voortgang van de intensivering en verdichting van de economie in de kernzones A7/ Hoogezand-Winschoten-N33/ Veendam en Stadskanaal. Dit betekent o.a. een verbetering van de verkeersinfrastructuur (verdubbeling N33, centralere verbinding met A31 in Duitsland, upgradering van N366/391). - De Strategische Agenda moet sterk inzetten op het creëren van een concurrerend vestigingsklimaat in Oost-Groningen, zodat de ruimte beter vermarkt kan worden. Dit betekent o.a. meer diversiteit in aanbod van (hoogwaardige) bedrijventerreinen en een optimale ICT-infrastructuur (glasvezel). - De verenigingen willen graag dat Oost-Groningen een "regellichte zone" wordt (zie Industriebrief van oktober 2004). De uitwerking hiervan zou als concreet project moeten worden opgenomen in de Strategische Agenda. - De uitbreidings-IPR dient gehandhaafd te blijven en ook in kleinere kernen van toepassing te zijn. - De afstemming van het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven evenals innovatie en kennisdoorstroming in het bedrijfsleven dienen als specifieke projecten benoemd te worden. - Oost-Groningen biedt kansen voor de ontwikkeling van woon/zorg-zones (wellness-clusters). Verder zijn aantrekkelijke woonconcepten met een hoog voorzieningenniveau voor hoger opgeleiden van belang. - In het kader van duurzame energie dient de ontwikkeling van het cluster agribusiness-energie sterk gestimuleerd te worden. 	<ul style="list-style-type: none"> - De hoofdinfrastructuur, o.a. tussen de steden en de kernzones, wordt selectief opgenomen in de verdere uitwerking van de Strategische Agenda. - In de verdere uitwerking van de Strategische Agenda zal aandacht worden gegeven aan aantrekkelijke woonconcepten voor hoger opgeleiden in het kader van concepten als "de creatieve stad". - Wij volgen de ontwikkelingen rond regellichte zones op de voet en zullen deze, indien mogelijk, opnemen in het toe te passen instrumentarium in het uitvoeringsprogramma. - De uitbreidings-IPR is een regeling die een belangrijke bijdrage levert aan de versterking van het MKB. Niettemin past de regeling minder goed in de selectieve aanpak gericht op kennis en innovatie. - In onze Strategische Agenda onderkennen wij het belang van dit punt. De Strategische Agenda is een visiedocument, waarin geen concrete projecten worden genoemd. - Wij zijn het hiermee eens. - Wij delen uw mening.
12.	MKB Noord	<ul style="list-style-type: none"> - Uitgangspunt: de economische groei van Noord-Nederland zit tegen het landelijk gemiddelde aan, 	<ul style="list-style-type: none"> - Dit is voor kennisgeving aangenomen.

		<p>maar de economische kracht scoort onvoldoende.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De drie sporen moeten geen doel op zich vormen, maar slechts een middel. - De uitwerking moet niet alleen in samenspraak met overheden laten plaatsvinden; het bedrijfsleven moet hierbij betrokken worden. <ul style="list-style-type: none"> - De werkwijze rond de beoordeling van marktprojecten en –initiatieven dient te worden gewijzigd (vgl. de individuele regelingen) en in de PBC dient het bedrijfsleven vertegenwoordigd te zijn. Een alternatief is een sterkere rol voor de adviescolleges (vgl. SEAN-advies van 03.12.04). - Door het drie sporen-beleid loop je kans synergie-effecten te verliezen. Dit moet voorkomen worden. <ul style="list-style-type: none"> - De begrippen “innovatie” en “kenniseconomie” worden te eng gehanteerd; graag meer aandacht voor “mkb-innovatie” (dit staat los van sleutelgebieden/ kansrijke sectoren). <ul style="list-style-type: none"> - Het hoger onderwijs heeft een pro-actieve rol in de transitie naar een kenniseconomie en dient zijn verantwoordelijkheid te nemen. - De individuele regelingen zijn ook van nut voor het bestaande bedrijfsleven. 	<ul style="list-style-type: none"> - Deze mening onderschrijven wij. <ul style="list-style-type: none"> - Wij hechten aan goede betrokkenheid van het bedrijfsleven bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda. De Stakeholders-bijeenkomst op 18 april j.l. geeft dit aan en zal zeker een vervolg krijgen. Wij bepleiten een programmatische aanpak en een decentrale uitvoering. De wijze waarop de markt en anderen worden betrokken, willen wij aan de hand van een evaluatie van de bestaande situatie en in overleg bezien. Dit vraagstuk is aan de orde wanneer zicht is op de financiering van het programma. - Aan de hand van een evaluatie van de huidige werkwijze, waarvan de PBC een onderdeel is, willen wij in overleg met betrokkenen komen tot nadere voorstellen. Dit is aan de orde wanneer zicht is op de omvang van het programma. - Wij maken onderscheid tussen het visiedocument en de vertaling ervan in een breed uitvoeringsprogramma. De synergie-effecten waar op u doelt, zullen zich met name voordoen in de vertaling naar samenhangende maatregelen. In dit stadium is dat echter in mindere mate aan de orde. Wij nemen uw advies ter harte. - Innovatie is het middel om het benodigde transitieproces van de regionale economie mogelijk te maken. Dat geldt voor zowel de benoemde sleutelgebieden en speerpunten als voor het MKB-breed. De spin-offs van investeringen in de sleutelgebieden en speerpunten komen overigens voor een groot deel juist het MKB ten goede. - Wij ondersteunen uw opvatting over de rol voor het hoger onderwijs. - De huidige investeringsbevorderende regelingen leveren een belangrijke bijdrage aan de doestelling
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> - Er is een betere afstemming nodig tussen het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven (het bedrijfsleven als klant van het beroepsonderwijs). - MKB-Noord vraagt aandacht voor ondernemers buiten de kernzones. - De ZZL zal buiten de looptijd van de Strategische Agenda vallen. - MKB-Noord roept het SNN op te bewaken dat er ruimte blijft voor initiatieven waarbij de overheid slechts een faciliterende en aanjagende rol heeft. 	<p>de economische structuur van Noord-Nederland te versterken. N.a.v. diverse Rijks- en Europese nota's zullen wij echter een koerswijziging aanbrengen, waarbij Kennis en Innovatie centraal staan. In de nieuwe groeistrategie passen algemene investeringsbevorderende maatregelen niet langer.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wij bepleiten een betere afstemming tussen MKB en beroepsonderwijs. - Wij houden aandacht voor het MKB buiten de kernzones. In een latere fase zullen wij dit punt nader uitwerken. - Dit is aangenomen voor kennisgeving. - Hiervoor bieden wij graag alle ruimte.
13.	EDR (04.03.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Concrete aanzetten tot grensoverschrijdende activiteiten zijn in de Strategische Agenda nog niet zo duidelijk aangegeven. - De EDR hoopt dat het SNN bij de invulling van de Strategische Agenda aandacht zal hebben voor de voortzetting van het partnerschap dat de EDR en het SNN tot nu toe hebben gehad. - De EDR is bereid het SNN te ondersteunen bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda. 	<ul style="list-style-type: none"> - Bij de nadere uitwerking en vertaling naar uitvoeringsprogramma's zullen wij hier meer aandacht aan schenken. Daarbij zal de Noordelijke Ontwikkelingsas worden opgenomen met als belangrijk onderdeel grensoverschrijdende activiteiten. - Dit zullen wij zeker doen. - Hiervan maken wij graag gebruik.
14.	KvK Groningen, Drenthe en Fryslân (07.03.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Primair moeten de succesvolle programma's van het huidige programma worden voortgezet en uitgebouwd. - In de kernzones is verdergaande verdichting en opschaling van de economie nodig. Inzet op infrastructuur is hiervoor noodzakelijk. - De IPR moet blijven bestaan. - De KvK's vragen aandacht voor de ontwikkeling 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij zullen selectiever zijn ten opzichte van het huidige – succesvolle – Kompasprogramma. - Het concept van de kernzones handhaven wij. Investeren in kennis en innovatie zijn de beste waarborgen om op termijn de benodigde groei te realiseren. - Wij bepleiten richting het Kabinet handhaving van de IPR. - Wij nemen dit voor kennisgeving aan.

		<p>van grootschalige ruimtelijke projecten (i.v.m. de kwaliteit "ruimte-rust").</p> <ul style="list-style-type: none"> - De Strategische Agenda is nog te breed. De genoemde clusters kunnen deels via andere bronnen gefinancierd worden. De uitwerking moet zo zijn dat het MKB profiteert van de majeure projecten. - Er zullen ook nieuwe clusters ontwikkeld moeten worden. - De ontwikkeling van de kenniseconomie is van groot belang (innovatie, kennisoverdracht). - Het is belangrijk dat het bedrijfsleven concreet wordt ondersteund o.a. op het gebied van internationalisering en bedrijfsoverdracht. - De uitwerking moet gebiedsgericht zijn. 	<ul style="list-style-type: none"> - Het MKB zal in hoge mate profiteren van het transitieprogramma dat wij bepleiten. - Wij zullen in het transitieprogramma ruimte bieden aan het MKB om in te spelen op kansrijke innovaties en het ontwikkelen van clusters. - Wij onderschrijven dit. - Wij bepleiten de ontwikkeling van de Noordelijke Ontwikkelingsas. Voorts bepleiten wij bevordering van export voor zover het marktontwikkeling betreft. - Gebiedsgerichte uitwerkingen zijn met name in het onderdeel Vitaal Platteland aan de orde
15.	SEAN (17.03.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Clusterontwikkeling moet worden nagestreefd. De clusters moeten onderscheidend zijn en van nationaal belang zijn. - Er moet rekening gehouden worden met substantieel lagere subsidies vanuit het Rijk en de EU en strengere criteria. - Noord-Nederland zal zich nu al concreet moeten voorbereiden op de situatie na 2006, zowel inhoudelijk als procesmatig. - De adviesraden (AMa en ArA) zouden een belangrijke rol in dit proces moeten spelen. - De SEAN benadrukt de sense of urgency. De uitwerking van de Strategische Agenda dient in samenwerking met het middenveld te gebeuren, maar bestuurlijk SNN zou hierin een sterke regierol moeten hebben. - Het is belangrijk dat er een integrale toekomstvisie komt. <p>Bijlage bij de brief: toetsing of clusters aansluiten op de doelstellingen van de Strategische Agenda.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De SEAN ontvangt een aparte reactiebrief (is bijgevoegd).
16.	Hogescholengroep Noord-Nederland	<ul style="list-style-type: none"> - De bijdrage van het HBO is onmisbaar voor de versterking van de kenniseconomie in deze regio 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij delen uw mening.

	(22.03.05)	<ul style="list-style-type: none"> - Kenniscreatie door nauwe samenwerking met bedrijven en instellingen is de kerntaak van het HBO. - De rol van HBO-instellingen in Strategische Agenda ten aanzien van kenniscreatie en kenniscirculatie is onderbelicht. - De Hogescholengroep stelt een constructieve samenwerking op prijs en nodigt het SNN uit om gezamenlijk een programma op te stellen om kenniseconomie te stimuleren. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij delen uw mening. - Dit is een gemiste kans. Graag treden wij met u in overleg om bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda uw rol beter in beeld te brengen. - Zie voorgaande opmerking.
17.	A7-zone (11.04.05)	<ul style="list-style-type: none"> - De A7-zone stelt een eigen actieprogramma op en wil dit in overleg met het SNN doen. - De A7-zone wil innovatieve clusters stimuleren en stimuleert ICT-toepassingen. - De A7-zone is voor arbeidsmarktprojecten die door een aantal gemeenten gezamenlijk worden uitgevoerd. - Er komt een onderzoek of de A7-zone het sterke punt sport en toerisme beter kan vermarkten. - In de zone is men al bezig met het creëren van een aantrekkelijk woonklimaat. - Er wordt een nadere uitwerking van de mal-contramal benadering voor de zone gemaakt. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wij zijn blij met dit initiatief en zijn bereid hierover met u in overleg te treden. - Wij nemen dit voor kennisgeving aan. - In de Strategische Agenda hebben we aangegeven dat gemeenten een grote verantwoordelijkheid hebben bij het realiseren van de doelstellingen van de Strategische Agenda. Wij zijn blij dat de A7-zone deze verantwoordelijkheid neemt. - Wij nemen dit voor kennisgeving aan. - Het creëren van een aantrekkelijk woonklimaat is bij uitstek een taak van (samenwerkende) gemeenten. In de Strategische Agenda wordt sterk benadrukt dat het werken aan een aantrekkelijk woonklimaat belangrijk is voor het vestigingsklimaat van bedrijven en instellingen én een zelfstandige economische impuls oplevert, met name als inwoners van buiten Noord-Nederland worden aangetrokken. In het nieuwe <i>Voorontwerp Streekplan Fryslân</i> zijn voor dit laatste punt pilots aangekondigd in de A7zone. - Als met een nadere uitwerking van de mal-contramal benadering voor de A7-zone wordt bedoeld dat in ruimtelijk opzicht zorgvuldig wordt omgegaan met het gebied tussen de grotere steden (die de economische kar moeten trekken), sluit dit geheel aan bij de Strategische Agenda van het SNN en het beleid van de provincie Fryslân.

		- De maakindustrie is in de Strategische Agenda onderbelicht en verdient een sterkere positie.	- De maakindustrie vervult ons inziens een centrale rol. Wij willen zeker de maakindustrie te bereiken met ons beleid op het gebied van innovatie en kennisoverdracht.
--	--	--	--

Secretariaat SNN

Postbus 239
9700 AE Groningen

telefoon: (050) 316 40 141
fax: (050) 316 49 40

e-mailadres: directie@snnonline.nl
website SNN: www.snnonline.nl

Aan:

Groningen, mei 2005

Behandeld door : L. van Galen Last
Telefoonnummer : 050-3164193
Ons kenmerk : SNN/2004-
Onderwerp : Strategische agenda voor Noord-Nederland
Bijlage : 1

Geachte mevrouw, meneer,

Op 26 januari j.l. hebben de drie noordelijke Provinciale Staten op hoofdlijnen ingestemd met de Strategische Agenda Noord-Nederland 2007-2013. Wij hebben u uitgenodigd om tot 1 maart 2005 uw opvattingen aan het SNN kenbaar te maken. Met genoegen kunnen wij vaststellen dat veel organisaties en instellingen op die uitnodiging zijn ingegaan. Het maakt nog eens duidelijk dat rond het vervolg op het huidige 'Kompas voor het Noorden' grote betrokkenheid is en het onderstreept het belang van een vervolg voor de komende jaren. In de reacties wordt over het algemeen instemmend gereageerd op de filosofie dat vooral op kansen en speerpunten moet worden ingezet. Voor de constructieve manier waarop ook u heeft gereageerd zeggen wij u hartelijk dank.

De veelheid en diversiteit aan reacties maakt het moeilijk om op alle bijdragen in deze brief individueel in te gaan. We hebben er daarom voor gekozen in te gaan op een aantal belangwekkende en terugkerende reacties en vragen. In bijgevoegde reactienota wordt wel op alle bijdragen individueel ingegaan.

Procedure

Vooraf geven wij graag duidelijkheid over de procedure. Daarover hebben ons diverse vragen bereikt. Gelijk met de vaststelling van de Strategische Agenda hebben de drie Provinciale Staten besloten dat - met het oog op de voorbereiding van bestuurlijke overleggen met het Rijk - een verdiepingsslag gerealiseerd moet worden. Uw reacties worden daarom vooral betrokken bij de 'verdiepingsslag' welke momenteel nog gaande is. De te onderscheiden thema's Kennis & Innovatie, Vitaal Platteland en Stedelijke Ontwikkeling kennen overigens ieder een eigen tempo van uitwerking. Het thema Kennis & Innovatie is versneld opgepakt, vanwege een uitspraak door de Tweede Kamer dat de Staatssecretaris van Economische Zaken voor de zomer met het Noorden overleg voert over de voortzetting van het Kompasprogramma. De Tweede Kamer heeft een motie aangenomen waarin zij de regering verzoekt samen met Noord-Nederland een vervolg op het Kompas-programma te ontwikkelen.

Kernzones

Enkele reacties hebben betrekking op het concept van de kernzones. Het concept van de mal en de contra-mal blijft onverkort een wezenlijk onderdeel van onze ruimtelijk-economische visie. Wij zijn van oordeel dat dit concept zijn kracht bewezen heeft.

Selectiviteit

Diverse reacties hebben betrekking op de mate van 'selectiviteit' in de Strategische Agenda. Tegenover partijen die aandringen op verdere selectiviteit, bepleiten anderen voortzetting van een aantal goede regelingen en projecten. Een belangrijke wijziging na 2007 vindt plaats rond de Investeringspremieregeling (IPR). Daarbij is het van belang zich te realiseren dat het rijksbeleid er op gericht is in Europees verband te bevorderen dat investeringspremies voor regio's met een economische achterstand in de rijke lidstaten worden afgeschaft. Het SNN bepleit instandhouding van een IPR als acquisitie-instrument en wil over de modaliteit daarvan nader overleg met het Kabinet.

Samenwerking

Wij willen in de nog komende stappen in het proces, dat uiteindelijk moet leiden tot een uitvoeringsprogramma, graag met gemeenten, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties blijven samenwerken. Alleen dan kan de noodzakelijke transitie in Noord-Nederland op velerlei terrein haar beslag krijgen. Vanzelfsprekend willen wij ook de marktsector blijven betrekken bij de ontwikkeling van projecten na 2007.

Voorop staan dat projectontwikkeling en projectbeoordeling gescheiden blijven. Over de manier waarop wij daar invulling aan zullen geven zal in de komende anderhalf jaar nader overleg plaatsvinden.

Internationalisering

Wij zijn het eens met de reacties dat de internationale component, waaronder grensoverschrijdende samenwerking, nog versterkt kan worden in de strategische agenda. Bij de verdiepingsslag zullen wij daaraan de nodige aandacht besteden, o.a. door een concretisering van de Noordelijke Ontwikkelingsas met de landen rondom de Oostzee.

Wij zeggen u nogmaals dank voor uw reactie en hopen dat wij ook bij de verdere ontwikkeling op uw steun en adviezen kunnen rekenen.

Hoogachtend,

het Dagelijks Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland,

J.G.M. Alders,
voorzitter

H.J. Bolding,
secretaris

Secretariaat SNN

Aan: de Sociaal Economische Adviesraad
Noord-Nederland

Postbus 239
9700 AE Groningen

telefoon: (050) 316 40 141
fax: (050) 316 49 40

e-mailadres: directie@snnonline.nl
website SNN: www.snnonline.nl

Groningen, mei 2005

Behandeld door : L. van Galen Last
Telefoonnummer : 050-3164193
Ons kenmerk : SNN/2004-
Onderwerp : Strategische agenda voor Noord-Nederland

Geachte leden,

Hierbij willen wij dankzeggen voor uw advies rond de strategische agenda Noord-Nederland. Onder de titel "Bestuur met visie, laat ruimte..." heeft u uw visie op de ontwikkeling van Noord-Nederland voor 2005 en verder gegeven. In veel opzichten komt uw visie overeen met wat in de Strategische agenda voor Noord-Nederland 2007-2013 is verwoord. Uw advies bevat waardevolle elementen en inzichten die wij gebruiken bij de verdiepingsslag van de strategische agenda, met name rond het thema kennis & innovatie.

Sectoren en clusters

Evident is dat u en wij proberen aansluiting te vinden bij het Europees beleid ("Lissabonstrategie") en het nationaal beleid ("Innovatieplatform", "Pieken in de delta"). Daar waar in de Strategische agenda een aantal kansrijke ("sleutel") projecten en sectoren worden benoemd, gaat het SEAN-advies een stap verder door voor te stellen vooral de ontwikkeling van "Schumpeter-clusters" te stimuleren. Hierbij wordt gesteld dat de noordelijke economie robuuster wordt als gestreefd wordt naar het aangaan van dwarsverbanden tussen de sectoren. Het economisch stimuleringsbeleid zou zich bij uitstek op de ontwikkeling van dergelijke clusters moeten richten.

Wij gaan voor 'de pieken en potenties', die het Noorden biedt. De keuze voor selectiviteit richt zich op het onderscheiden van een drietal uiteenlopende thema's voor innovatieve ontwikkeling, te weten:

- a. de nationale 'pieken' van Noord-Nederland uit de Nota 'Pieken in de Delta'
- b. een zevental Noord-Nederlandse speerpunten;
- c. flankerend stimuleringsbeleid voor kansrijke ontwikkelingen in het MKB.

Samenwerking en netwerken in clusters is inspirerend voor innovatie. Zo kunnen ongelijksoortige bedrijven en instellingen profiteren van elkaars complementaire kennis en kunde. Het biedt mogelijkheden voor sectordoorbrekende ontwikkelingen, voor het toepassen van kennis, methoden en technieken vanuit de ene sector in een andere etc. Nieuwe combinaties en dwarsverbanden tussen technologieën en speerpunt(sectoren) kunnen de dynamiek in het proces van innovatie versnellen en bieden onverwachte mogelijkheden tot vernieuwing en groei. Ook onorthodoxe ontwikkelingen binnen en tussen sectoren en experimenten moeten de ruimte krijgen.

Een deel van het MKB maakt onderdeel uit van één of meerdere van de sleutelgebieden en speerpunten. Het complement valt buiten de boot wanneer we ons uitsluitend richten op de sleutelgebieden en speerpuntsectoren. Dit terwijl er volop potenties zijn. Het op voorhand uitsluiten van ondernemingen kan remmend werken. Dit wil niet zeggen dat het MKB daarmee in de volle breedte bediend zou moeten worden. De selectiviteit zit in het feit dat het om innovatieve acties en/of aanverwante ontwikkelingen moet gaan.

In het Jaarprogramma 2005 hebben we er al voor gekozen het budget te verhogen van maatregelen rond het thema kennis en innovatie. Verwacht mag worden dat in de eindfase van het programma de nadruk nog meer gelegd zal worden op dit type maatregelen. Hiermee wordt dan ingespeeld op de situatie na 2006.

De Strategische Agenda is geen eindproduct, maar een document dat wordt uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma. De Agenda wordt gebruikt bij het overleg met het Rijk en de Europese Commissie over de voortzetting van het regionale beleid, een proces dat de komende 2 jaar loopt. In deze periode zal blijken welke ontwikkelingen na 2006 financieel ondersteund kunnen worden. Alleen deze zullen opgenomen worden in het uitvoeringsprogramma. Wij verwachten daarom niet dat er een groot risico bestaat er dat er desinvesteringen zullen optreden vanwege een te breed uitvoeringsprogramma.

AMa en ARA

De SEAN ziet in de ontwikkeling van de toekomstvisie voor Noord-Nederland en dan met name in de formulering van kansrijke clusters en de analyse en verdieping van de clusters een belangrijke taak weggelegd voor het AMa en de ARA. Voorgesteld wordt de werkwijze van de adviesraden te herijken en de raden meer handelingsvrijheid te verlenen, onder meer vorm krijgen door het beschikbaar stellen van een eigen budget.

AMa en ARA zijn de opvolgers van de ISP-programmacommissies (ISP IV) en de ISP-marktsectorcommissies (ISP V). Deze ISP-commissies hadden (weliswaar niet formeel, maar wel feitelijk) de beschikking over een eigen budget. Met ingang van het jaar 2000 is deze situatie beëindigd. AMa en ARA hebben de taak gekregen de projectontwikkeling te stimuleren, maar beslissen niet over de toekenning van middelen aan projecten. Deze wijziging heeft weloverwogen plaatsgevonden en was gebaseerd op de verschillende ISP-evaluaties. Het besluit over de wijze waarop de marktsector betrokken is bij de uitvoering van het Kompasbeleid was mede gebaseerd op het uitgangspunt van een heldere scheiding van functies. De commissie die belast is met het ontwikkelen en initiëren van project kan niet zelf ook belast worden met de besluitvorming over de toekenning van (publieke) middelen aan die projecten. Een en ander laat overigens onverlet dat er opnieuw stilgestaan wordt bij de projectbeoordelingsprocedure en de betrokkenheid daarbij van andere partijen dan het SNN. Het meest natuurlijke moment voor een dergelijke heroverweging is bij de vormgeving een volgend uitvoeringsprogramma.

Wij willen in de nog komende stappen in het proces dat moet leiden tot een uitvoeringsprogramma graag met gemeenten, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties samen blijven werken. Alleen dan kan de noodzakelijke transitie in Noord-Nederland op velerlei terrein zijn beslag krijgen.

Wij hebben zeer recent nog met u gesproken over het transitieprogramma in het kader van het stakeholdersoverleg. Bij de verdere concretisering van dit programma willen wij u nauw betrekken. Wij hopen dat de SEAN kritisch blijft meedenken over de vormgeving van dit programma.

Hoogachtend,

het Dagelijks Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland,

J.G.M. Alders,
voorzitter

H.J. Bolding,
secretaris

SEAN
Secretariaat:
Laan Corpus den Hoorn 200
Postbus 481
9700 AT, Groningen
T (050) 522 49 80 / 9 81
F (050) 522 49 97
M 06 - 51 27 90 40
E mansveldscan@snu.nl.com

Sociaal - Economische *Adviesraad* Noord Nederland

Aan de voorzitter van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland
Postbus 239
9700 AE GRONINGEN

Groningen : 17 maart 2005
Kenmerk : 019/05
Bijlagen : 2

SEAN-advies, nr. 67

- gevraagd advies bij brief van 23 december 2004 van het DB-SNN
- behandeld in de vergadering van 4 maart 2005
- uitgebracht op 17 maart 2005 aan de voorzitter van het Samenwerkingsverband Noord Nederland

Geachte voorzitter,

Er is in januari jongstleden een zeer brede Strategische Agenda voor Noord-Nederland opgesteld. Deze Strategische Agenda is recent besproken in de vergadering van de SEAN. Al eerder (december 2004) heeft u de toekomstvisie van de SEAN ontvangen op het sociaal- en ruimtelijk economisch beleid voor Noord-Nederland 2005 en verder. Volledigheidshalve vindt u een exemplaar van dit advies bijgevoegd.

Strategische Agenda en clustervorming

De SEAN is nadrukkelijk van mening dat clusterontwikkeling moet worden nagestreefd en wel zo dat deze clusters zodanig onderscheidend zijn dat zij daarmee ook van belang zijn voor de nationale economie. Dit betekent dat er keuzes moeten worden gemaakt.

De Strategische Agenda is breed opgesteld. En daarmee een goede basis om verdere selectiviteit toe te passen. Een op initiatief van de SEAN uitgevoerde toetsing of de ontwikkeling van clusters past binnen de Strategische Agenda en bijdragen aan de doelstelling daarvan, is in positieve zin beantwoord. Een exemplaar van deze toetsing treft u aan in de bijlagen.

Nationale en Europese steun

Een aantal van de lopende financieringsregimes voor de maatschappelijke en economische ontwikkeling van Noord-Nederland lopen thans ten einde. Geconstateerd wordt dat de Strategische Agenda uitgaat van een wijze van toekenning en omvang van nationale en Europese steun die breed kan worden aangewend voor tal van grote en kleine activiteiten. Er zijn echter niet te veronachtzamen tekenen dat de omvang van de Europese gelden voor regionale ontwikkeling in Nederland substantieel zal dalen, dan wel dat de toekenning daarvan op basis van veel scherpere criteria zal

Pagina 2 bij brief d.d. 17 maart 2004

Kenmerk : wm050321

Betreft : SEAN reactie op Strategische Agenda

Andere tijden

Noord-Nederland dient zich daarom bewust te zijn van het risico dat vanaf 2007 eventuele nationale en Europese middelen op beduidend andere gronden worden toegekend. Een zo belangrijke en nauwelijks door Noord-Nederland te beïnvloeden factor moet daarom worden ingecalculeerd in de wijze waarop het proces van economische ontwikkeling van het Noorden wordt ingericht en in de wijze waarop Noord-Nederland zich vanaf nu positioneert.

De huidige Strategische Agenda noch het besluitvormingsproces waarop de vele betrokken partijen over de nadere invulling daarvan gaan beslissen, zijn voorbereid op andere tijden: een aanzienlijk lagere subsidievolume met gelijktijdig hogere eisen ten aanzien van het onderscheidend vermogen van Noord-Nederland. De situatie is dat er nu nog een klein jaar resteert waarin Noord-Nederland de argumenten expliciet moet maken om met succes mee te dingen naar nieuwe financieringsgronden onder veeleisender condities.

Andere aanpak

De SEAN pleit voor een aanpak waarin inhoudelijk en procesmatig voorbereidingen worden getroffen en waar mogelijk al wordt over gegaan tot uitvoering van activiteiten waarmee Noord-Nederland eind 2006 kan aantonen voorbereid te zijn op andere tijden; een programmatische uitwerking van clusters is een van de belangrijke elementen daarvan. Mocht de situatie meevallen dan is uitbreiding van activiteiten vanuit deze benadering betrekkelijk gemakkelijk en in ieder geval veel gemakkelijker dan het ingaan van een proces van snoeien en inkrimpen van een te omvangrijk breed uitvoeringsplan met reële risico's van desinvesteringen in datgene wat de afgelopen jaren is opgebouwd.

Rol AMA en ArA

De SEAN heeft in het advies van december jongstleden al haar visie op de rol en werkwijze van de AMA en de ArA gegeven. De raad is van mening dat de adviescolleges AMA en ArA een belangrijk rol in eerdergenoemd proces moeten spelen.

Tot slot

Tot slot wil de SEAN de sense of urgency benadrukken. De tijd dringt en de handen moeten ineen geslagen worden.

De politieke omgeving zal de herijkte brede toekomstvisie voor Noord-Nederland moeten (laten) formuleren en draagvlak hiervoor creëren. De uitwerking en prioritering in economische regionale activiteiten moeten in gezamenlijk gebeuren met een sterke regierol voor het bestuurlijke Samenwerkingsverband Noord-Nederland. Om daarna bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, lokale overheden etc. zelfstandig hun invulling te laten geven aan deze visie. Niet minder belangrijk is de regionale sociale en culturele omgeving met haar kansen en bedreigingen. Ook op de beleidsterreinen arbeidsmarkt, onderwijs, cultuur en welzijn/zorg moet een integrale toekomstvisie op regionale schaal worden ontwikkeld. Samenhang in economisch, sociaal en cultureel beleid!

De SEAN ziet de aankomende periode als zeer belangrijk voor Noord-Nederland. De huidige tijdsgeschiedenis en nationale en internationale ontwikkelingen maken keuzes meer dan ooit noodzakelijk om de economische en sociale kansen in en van de regio optimaal te benutten.

Voor de Sociaal-Economische
Adviesraad Noord Nederland,

K.W. Swaak, voorzitter

"Bestuur met visie, laat ruimte..."

Een toekomstvisie voor de ontwikkeling van Noord-Nederland voor
2005 en verder

Sociaal Economische Adviesraad Noord Nederland (SEAN)

December 2004

EEN NIEUWE AGENDA

Noord-Nederland heeft een voorsprong in het voeren van effectief regionaal beleid, waarin kansen worden benut en kansen worden gecreëerd. Samenwerking en territoriale prioritering zijn hierbij zeer belangrijke uitgangspunten. De afgelopen jaren heeft een programmatische aanpak voor de inzet van middelen haar diensten bewezen.

Inmiddels ontstaan op landelijk niveau nieuwe inzichten over het regionaal economisch beleid. Deze nieuwe inzichten vinden hun weerslag in rijksnotities, heroverwegingen bij regelingen zoals de IPR en ook op Europees niveau wordt de middelenverdeling en de grondslagen hiervan opnieuw bekeken.

Aan Noord-Nederland de taak om vanuit het generieke innovatiebeleid verdere keuzes te maken en prioriteiten te stellen op thematische bases, om het ingezette succesvolle regionale beleid, te kunnen vervolgen en het bestaande beter te verbinden.

Onderstaand treft u de visie aan van de Sociaal Economische Adviesraad Noord-Nederland (SEAN) hierover.

De SEAN heeft al eerder de noodzaak aangegeven om een nieuwe agenda voor Noord-Nederland te formuleren. Op Economisch, Sociaal en Cultureel gebied. Al eerder heeft de raad aangegeven dat naast een versterking van het ruimtelijk economisch beleid, verdere keuzes dienen te worden gemaakt voor wat betreft thema's en verbreding met andere randvoorwaardelijke beleidsterreinen.

De SEAN is van mening dat dit het mal/contramalmmodel als territoriale prioriteit de basis is voor verdere ontwikkeling van Noord-Nederland. Ligging, dichtheid en infrastructuur zijn belangrijk voor economische ontwikkelingspatronen. De kracht van het Noorden ligt in het kunnen inzetten van de nog benutbare ruimte voor economische groei, vertaald in doelgericht ruimte-economische beleid (kernzones). De raad adviseert dan ook dit uitgangspunt als basis te blijven hanteren en de leidraad te laten zijn voor alle ruimtelijke ontwikkelingen in Noord-Nederland in de toekomst. Verder is de SEAN van mening dat water als ordenend ruimtelijk principe toegevoegd dient te worden.

Afgelopen zomer is door de SEAN opdracht verstrekt aan het bureau Prisma & Partners om een onderzoek te doen naar de toekomstige economische speerpunten voor Noord-Nederland, gebaseerd op een analyse van de eigen sterkten van de regio en de mogelijkheden daarmee nationaal en internationaal onderscheidend te zijn. De uitkomsten van het onderzoek zijn omarmd door de raad en aanzet en uitgangspunt voor dit advies aan het Samenwerkingsverband Noord-Nederland over een toekomstvisie voor Regionaal Beleid in Noord Nederland.

De basis van het onderzoek zijn een kleine 30-tal interviews, gehouden met sleutelfiguren in Noord-Nederland en enkele kritische supporters van daarbuiten. Deze interviews leverden elementen die zijn gebruikt om de sterkten te concretiseren en een toekomstbeeld te vormen.

Belangrijke observaties zijn:

1. **Voorsprong.**
Er is in Noord-Nederland sprake van een voorsprong in plaats van een achterstand. Volgens velen blijkt dat Noord-Nederland een achterstand heeft op de Randstad. Als dat referentiekader wordt losgelaten en naar de eigen kracht van Noord-Nederland wordt gekeken, blijken er veel gebieden te zijn waarop het Noorden een voorsprong heeft die de Randstad nooit kan inhalen, onder andere omdat de Randstad geen fysieke ruimte meer over heeft. Een ander belangrijk verschil is dat de drie Noordelijke provincies nog altijd de bestuurlijke ruimte hebben om een gezamenlijk beleid te ontwikkelen en te implementeren voor een samenhangend economisch, sociaal, cultureel en ecologisch gebruik van de fysieke ruimte.
2. **Ruimte.**
Het perspectief van ruimte speelt een rol in het vormen van beelden van de wereld en in het perspectief van waaruit mensen als collectief wetten, regels en instituties maken om te besturen. Die wetten en regels betreffen ook het gebruik van ruimte. Regels voor de ene ruimte kunnen tot spanning leiden in de andere. Dat is het geval waar de regels die passen bij de bevolkingsdichtheid van de Randstad worden toegepast op Noord-Nederland. Die spanning verdwijnt als Noord-Nederland eigen regels maakt voor het gebruik van haar eigen

ruimte. De nota Ruimte die momenteel voorligt, biedt daar gelegenheid toe. Voor de Noordelijke provincies is dat dé kans om tot een eigen gezamenlijke invulling te komen van die ruimte.

Het Noorden heeft open ruimte. Deze openheid is de grote en onderscheidende waarde van De ruimte in Noord-Nederland. Deze waarde heeft sociale, culturele, economische en ecologische aspecten. In 1998 heeft het Noorden de keuze gemaakt voor het mal-contramal model. Deze strategie is succesvol ontwikkeld en geïmplementeerd. De raad is van mening dat dit model uitgangspunt moet blijven en dat de nota Ruimte de kans biedt om in Noord-Nederland in gezamenlijkheid in te kunnen blijven zetten op behoud van de openheid.

3. De Noordeling.

De gemiddelde Noordeling heeft een voorsprong in arbeidsmotivatie die erg geschikt is voor alle vormen van dienstverlening waarin betrouwbaarheid en gegarandeerde continuïteit een asset zijn.

Er wordt een grote waarde gehecht aan "ons kent ons" in het Noorden. Afstanden tussen mensen zijn klein. Men vertrouwt elkaar. De combinatie van bindingskracht en "ons kent ons" is een intrinsieke kracht die een visie nodig heeft om te werken en, als die visie wordt gedeeld, snel tot actie en resultaten kunnen leiden. Kleinschaligheid, "ons kent ons" en de openheid van ruimte kunnen elkaar versterken.

Ten opzichte van andere regio's in Nederland is het opleidingsniveau van de beroepsbevolking lager, terwijl er een aanzienlijk potentieel aan opleidingscapaciteit bestaat (HBO, ROC's, RUG en AZG). De economische ontwikkeling van Noord-Nederland vergt een voldoende aantal goed-opgeleide jonge mensen op HBO- en WO-niveau en gaat uit van nauwe relaties tussen onderwijsinstellingen en bedrijven (stageplaatsen, duale trajecten, bijscholing en contractresearch).

4. Samenwerking.

Noord-Nederland is onderscheidend in een zeer bewuste en intensieve samenwerking tussen de drie Noordelijke provincies. Dat het geld dat in het kader van het Kompas voor het Noorden daar een grote rol in speelt is evident en dat die samenwerking bij het wegvallen van die gelden een andere invulling krijgt, ook. De basis voor de nieuwe invulling wordt gevormd door de immateriële verworvenheden in de samenwerking van de afgelopen jaren. Op dat punt heeft Noord-Nederland een voorsprong op alle andere regio's in Nederland.

Eik van de Noordelijke provincies heeft een unieke eigen ruimte. Gezamenlijk beslaan ze circa 27% van het oppervlak van Nederland en hebben ze een enorme variëteit te bieden aan cultuur, landelijk gebied, water, industrie, grondstoffen, kennisinstellingen en opleidingsinstellingen. Dat is een buitengewoon goed uitgangspunt om zich gezamenlijk sterk te maken voor een samenhangend en pro-actief beleid gericht op het benutten en versterken van de kwaliteit van de ruimte, boven, onder en op dat oppervlak. De samenwerking die daar voor nodig is, levert ook de spankracht, de flexibiliteit en het absorptievermogen om druk van buiten op te vangen en aan te wenden.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Los van deze vier observaties betreft de kern van het onderzoek de vraag: "Wat zijn toekomstige economische speerpunten voor Noord-Nederland, gebaseerd op een analyse van de eigen sterkten van de regio en de mogelijkheden daarmee nationaal en internationaal onderscheidend te zijn?".

Een economisch speerpunt is een cluster van economische en/of maatschappelijke activiteiten die zich in prestaties en kwaliteit onderscheidt van andere clusters in Nederland, West-Europa of de gehele wereld; waar aantoonbaar innovatieve acties en experimenten plaatsvinden, waarin bedrijven en/of maatschappelijke instellingen participeren. In de bijlage is het overzicht uit het onderzoek bijgevoegd.

Economische sterkten zijn per definitie tijdelijk. Concurrentie vanuit andere regio's, opkomst van concurrerende technologieën, het weglekken van kennis en expertise en het verhuizen van *foot loose* activiteiten door multinationals zijn in dat opzicht continue bedreigingen.

Een goede strategie om méér te halen uit sterkten en hen tegelijk meer concurrentiebestendig te maken is om ze met elkaar te verbinden en te zoeken naar synergie daartussen. Combinaties van sterkten zijn moeilijker te kopiëren in andere (binnenlandse of buitenlandse) regio's, omdat de kans dat precies dezelfde combinatie elders voorkomt erg klein is. Een tweede voordeel is dat er zo verbindingen ontstaan tussen *verschillende* economische sectoren, wat tot een wederzijdse stimulering van innovatie en bedrijvigheid leidt.

Een derde voordeel tenslotte is dat clusters die meerdere sectoren omvatten minder conjunctuurgevoelig zijn dan clusters die afhankelijk zijn van één type activiteiten of een beperkt aantal afzetmarkten.

Op basis van de input vanuit de interviews en combinatie van (mogelijke) ontwikkelingen tekenen zich vier zg. *Schumpeter-clusters* af die in Noord-Nederland zouden kunnen ontstaan. Alle hebben zij gemeen dat de 'ingrediënten' (in termen van activiteiten, bedrijven, kennisinstellingen) op dit moment al gereed liggen, dat er infrastructuur voor bestaat (die altijd beter kan), dat er kernen zijn die kunnen uitgroeien tot samenwerking over de grenzen van sectoren heen en dat het een andere manier van kijken vraagt naar wat er al is.

De SEAN ondersteunt de clustergedachte en adviseert het Dagelijks Bestuur van het SNN deze gedachten als uitgangspunt voor verdere ontwikkeling van Noord-Nederland over te nemen.

De vier genoemde clusters in het Prisma rapport zijn:

1. Chemie – biomassa – energie.
2. Wonen – zorg – recreatie – kennisoverdracht.
3. Water – milieu – landschap – zuivel – zetmeel.
4. Multisensorsystemen - administratieve dataverwerking - IT.

In het kader geplaatst van prioritering in economische regionale activiteiten vindt de raad dat de in het Prisma rapport genoemde economische sterkten uitgangspunt moeten zijn voor gericht onderzoek naar de kansrijkheid van deze genoemde clusters op basis van deze sterkten. Herijking, grondige analyse en verdere uitdieping van deze clusters moet plaatsvinden om te leiden tot beoordeling van ontwikkelingspotentie. Er dient een selectie plaats te vinden van een beperkt aantal speerpunten die onderling sterkten verbinden en een positief effect hebben op de economie van Noord-Nederland. Dit kan betekenen dat er clusters afvallen, veranderen van samenstelling of andere mogelijke componenten worden toegevoegd. Ook moet de onderlinge samenhang van de clusters worden onderzocht. Bij de studie en analyse moet ook uitgebreid worden gekeken naar integrale thema's zoals infrastructuur, kennisinfrastructuur, wet- en regelgeving, arbeidsmarkt etc.

De SEAN heeft zich in haar vergadering van 8 oktober 2004 uitgebreid laten informeren over de start en ontwikkeling van "Energy Valley". De start, ontwikkeling en positionering van dit cluster heeft grote indruk gemaakt op de raad. De SEAN is dan ook van mening dat de start van onderzoek, analyse en studie naar eerdergenoemde clusters, op een gelijke wijze vorm dient te krijgen.

Een kleine trekkersorganisatie / projectgroep die wendbaar en slagvaardig is ingebed in een veld van betrokkenen en deskundigen. Deze laatsten functioneren als draagvlak, feed-back, reflectie en masseur. In deze constructie kan de projectgroep inhoudelijk de analyse en verdieping bewerkstelligen, een aanpak formuleren, partners en financiering zoeken en, indien kansrijk, de institutionele vormgeving in een stichting realiseren.

Verder is de raad van mening dat de trekkersorganisatie los moet staan van de ambtelijke organisatie en de politieke besluitvorming. De lijn met deze actoren dient een intensief informatiekanal te zijn.

Een duidelijk bestuurlijk kader en goede (proces) afspraken vooraf tussen bestuurders en uitvoerders over rollen, verantwoordelijkheden en handelingsruimte zijn noodzakelijk voordat wordt begonnen met het uitzetten van activiteiten. Tijd die daaraan wordt besteed zal zich later dubbel terugverdienen.

Clustervorming vraagt verschillende expertises in de fasen waar een clustervorming doorheen gaat. Naast het uitzoeken welke clusters met welke sterkten optimaal zijn en het opzetten en startklaar maken van een nieuw cluster of onderzoeksprogramma is het de fase van het operationeel runnen van zo'n cluster of programma. Bij de invulling van de projectgroepen is het van belang dat er een goede mix ontstaat van eigen noordelijke mensen en mensen met een onafhankelijke positie en professionele ervaring in andere regio's c.q. met het proces van clustervorming.

De uitwerking en prioritering in economische regionale activiteiten moet in gezamenlijkheid gebeuren: Overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen. Want het is in ieder geval van belang dat:

- rond de clusters innoverende kennisontwikkeling wordt geprogrammeerd, waarbij niet alleen kennisontwikkeling van belang is maar ook kennisuitwisseling tussen bedrijven een drijvende kracht voor een cluster kan zijn, leidend tot een betere samenwerking en snellere innovatie;
- potentiële nieuwe kennissterkten moeten worden ontwikkeld, waarbij kennis regionaal moet worden gezocht maar ook nationale en internationale sourcing belangrijk is;
- onderwijs- en scholingsmogelijkheden moeten worden gefaciliteerd voor de gekozen clusters om de capaciteit van de beroepsbevolking hoog te houden;
- het bestuurlijk klimaat een warm voedingsbed is voor ontwikkeling van clusters onder andere door maximale facilitering in wet- en regelgeving en het creëren van een *langdurig* optimaal bestuurlijk klimaat;
- er waar nodig selling power wordt ingehuurd en kwaliteiten worden benut van noordelingen in den vreemde;
- er grondig wordt gekeken naar bedrijven, zowel groot als klein, met groeipotentie en innovatiedrang zodat deze vroegtijdig in het denk- en ontwikkelingsproces worden meegenomen en zich (mee) kunnen ontwikkelen.

De SEAN is van mening dat het onderzoek naar kansrijkheid van de genoemde clusters plaats moet vinden onder leiding van het Adviescollege voor de Markt (AMa) en de Adviesraad voor de Agrobusiness (ARa).

SOCIALE EN CULTURELE ONTWIKKELINGEN

De economische toekomstvisie moet worden aangescherpt met een maatschappelijke component met criteria voor regionale ontwikkeling die positief bijdragen aan behoud van de kwaliteit van ruimte en economische ontwikkeling.

Voor wat betreft de sociale en culturele ontwikkelingen in Noord-Nederland is het belangrijk dat het Samenwerkingsverband intensiever communiceert met de gemeenten. Met name bij de gemeenten ligt de verantwoordelijkheid voor die wet- en regelgeving die van invloed is op het sociale beleid in de regio, zoals de Wet Werk en Bijstand en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Steeds meer zal gebiedsgericht en integraal gewerkt moeten worden om de sociale cohesie in de regio in stand te houden.

Noord-Nederland heeft een uniek woon- en leefklimaat. Letterlijke rust en ruimte die onderscheidend zijn in Nederland en door de inwoners van het gebied bijzonder gewaardeerd wordt. Er is in Noord-Nederland nog ruimte om economisch, sociaal, cultureel en ecologisch gebruik van de fysieke ruimte te sturen. Het mal – contramal model is hierin een belangrijk gegeven.

Daarnaast is het van belang om ook voor wat betreft de leefbaarheid en leefkwaliteit beleidskaders te formuleren. Beleidskaders op het gebied van sociale en culturele aspecten, onderwijs, arbeidsmarkt, cultuur en welzijn/zorg, om zo een integrale visie te bereiken waarin maatschappelijke en economische kaders zijn geformuleerd.

Voor verwerving van middelen voor deze beleidskaders zullen ook andere bronnen moeten worden gezocht. De respectievelijke ministeries, Europese fondsen en beleidsspecifieke subsidiewegen zullen hier creatief moeten worden aangeboord.

Het is noodzakelijk dat voor de regio op de vier onderstaande beleidsgebieden een integrale visie wordt geformuleerd voor de regio en beleidsprioriteiten worden gekozen. Nog te vaak sluit beleid van de diverse gebieden niet op elkaar aan.

Arbeidsmarkt

De kenmerken van de arbeidsmarkt in Noord-Nederland zijn genoegzaam bekend. Alhoewel op een aantal kenmerken de arbeidsmarkt zich gunstig ontwikkelt, er blijft een structureel lagere arbeidsparticipatie. Wij blijven te maken houden met een structureel hoger percentage lager opgeleiden.

Hierbij opgeteld dat de economie zich steeds meer ontwikkelt richting een kenniseconomie en de gewenste ontwikkeling van kansrijke regionale economische clusters een kennisstructuur vereist, zal de vraag naar relatief hoger geschoold personeel toenemen. De conclusie kan hier alleen maar zijn dat onderwijsinstellingen en bedrijfsleven een intensievere communicatiestructuur moeten opzetten om gezamenlijk te kunnen anticiperen op de middellange en lange termijnproblematiek die zeker gaat ontstaan. Het is van belang dat het relatief hoog gemotiveerd arbeidspotentieel in het Noorden, ook het gewenste opleidingsniveau bereikt om een evenwichtige vraag- en aanbodzijde van de arbeidsmarkt regionaal te creëren.

De in gang gezette beweging van overheveling van bevoegdheden en middelen (met de daarbij behorende risico's) naar gemeenten maakt dat er steeds meer verantwoordelijkheden decentraal komen te liggen en regio-specifiek beleid zal moeten worden geformuleerd. Ook wordt er steeds meer overgelaten aan de markt en de zelfsturing van vraag en aanbod van arbeid.

Om het arbeidsmarktbeleid integraal goed vorm te geven moet een goede communicatie en infrastructuur worden opgezet. Er zijn vele spelers die hun eigen verantwoordelijkheid moeten nemen en elkaar aan moeten spreken op het gedeelte probleemeigenaarschap op dit beleidsterrein. Er is grote behoefte aan gestructureerd regionaal arbeidsmarktbeleid, waarbij korte termijnbelangen goed worden afgewogen tegen strategische lange termijn doelen. De SEAN mist een regievoerder op het gebied van arbeidsmarktbeleid; een rol die in het verleden gepoogd is te nemen door het Tijdelijk Bestuurlijk Platform Noord-Nederland. Het is noodzakelijk dat deze structuur spoedig wordt opgezet, en daarbij een korte communicatielijn wordt gevormd naar een soortgelijk platform op Scholingsgebied.

Over het belang en een mogelijke structuur heeft de SEAN overigens in juni 2003 al uitgebreid bericht aan het SNN en hier haar inzet voor aangeboden.

Ook mag niet onvermeld blijven dat monitoring en het verzamelen van arbeidsmarktinformatie en het volgen van trends nodig is. Regie en coördinatie hiervan lijkt een voor de hand liggende taak voor het SNN.

Aandacht zal er moeten blijven voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Met het minimaliseren van de infrastructuur voor in- en doorstroom van laag opgeleiden en diegenen die niet eenvoudig in het arbeidsproces functioneren, zijn deze problemen groter dan ooit. Een leefbare samenleving vraagt ook voor deze problemen aandacht en een oplossing.

Onderwijs

Zoals al eerder gezegd heeft het Noorden ten opzichte van andere regio's in Nederland een beroepsbevolking met een lager opleidingsniveau. Terwijl er een aanzienlijk potentieel aan opleidingscapaciteit bestaat (HBO, ROC's, RUG en AZG). De economische ontwikkeling van Noord-Nederland vergt een voldoende aantal goed-opgeleide jonge mensen op HBO- en WO-niveau en gaat uit van nauwe relaties tussen onderwijsinstellingen en bedrijven (stageplaatsen, duale trajecten, bijscholing en contractresearch).

Al eerder heeft de SEAN een uitgebreid advies uitgebracht over de knelpunten in met name het (V)MBO onderwijs in Noord-Nederland. Zijdellings is in dit advies ook het belang van het niveau en de ontwikkeling van het basisonderwijs genoemd. De zorgen hieromtrent zijn niet afgenomen.

Om te komen tot het wegwerken van de achterstanden in het opleidingsniveau in Noord-Nederland zal naast verbetering van de regionale economische situatie en verbetering in de afstemming binnen de beroepskolom (VMBO – MBO – HBO) met name ook aandacht moeten worden besteed aan afstemming tussen bedrijfsleven en onderwijs. Daarnaast zal aanpassing van het onderwijsaanbod plaats moeten vinden om optimaal aan te sluiten bij de motivatie en interesses van de leerlingen. Hiertoe zullen regio-specifieke arrangementen moeten worden ontwikkeld tussen (v)mbo en bedrijfsleven in aansluiting op de economische regionale clusters die als kansrijk worden benoemd.

Naast verhogen van het opleidingsniveau zal ook nadrukkelijk gekeken moeten worden welke vervangingsvraag straks op de arbeidsmarkt nodig is ten gevolge van vergrijzing. Ook hiervoor is afstemming tussen de onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven van groot belang.

Communicatie is dus van groot belang. Deze zal moeten plaatsvinden op het niveau van de uitvoering, kleinschalig, tussen bedrijven en onderwijsinstellingen, maar ook is het van belang dat er op strategisch niveau een goede communicatie plaats vindt onder andere met betrekking tot de te onderzoeken regionale economische kansrijke clusters.

Er moet regionaal gewerkt worden aan nauwere relaties tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven. Ook het CWI dient in deze communicatie te worden betrokken, temeer daar zij een belangrijke rol vervult op het terrein van toeleiding naar werk en terugleiding naar scholing. Betrokkenen moeten elkaar kunnen aanspreken op hun verantwoordelijkheden. De raad ziet hier een regierol weggelegd voor het SNN.

In het kader van goede communicatie is regionale monitoring, toezicht en sturing nodig van de ontwikkelingen op onderwijsgebied. Hier kan worden gedacht aan projecten, instroom- en uitstroomgegevens etc. Ook hier ziet de raad een rol weggelegd voor het SNN.

Ook in de sfeer van regel- en wetgeving kunnen belemmeringen liggen die in de regio gewenste beleid in de weg staan. Het is belangrijk dat deze belemmeringen (tijdelijk) worden opgeheven of verruimd om regiospecifiek beleid te kunnen voeren.

Cultuur

De culturele infrastructuur in Noord-Nederland is ijl. In het noordelijk convenant tussen de drie provincies en de steden Leeuwarden en Groningen worden regionaal de problemen in kaart gebracht met de bijbehorende gewenste oplossingen. Inmiddels is duidelijk dat de staatssecretaris regionalisering van cultuurbeleid voorstaat maar de bijbehorende middelen niet in verhouding staan. Toch is het van belang dat er regionaal een samenhangende culturele infrastructuur en cultuuraanbod plaatsvindt, de dynamiek wordt vergroot en de ontwikkeling van nieuw talent wordt gestimuleerd. Cultuur is belangrijk voor de identiteit van een regio en van invloed als vestigingsfactor. Culturele voorzieningen dienen in samenhang regionaal afgestemd te zijn. Hierbij moeten de provinciale en gemeentelijke cultuurplannen elkaar versterken en zorgen voor een evenwichtige regionale integrale invulling van cultuurbeleid. Op dit moment is de indruk van de raad dat er nog een lange weg te gaan is tot de gewenste situatie. Hier ligt vooreerst een taak voor de partners van het noordelijke cultuurconvenant.

Zorg en Welzijn

Er zal ten gevolge van de vergrijzing en ontgroening een wezenlijke andere opbouw van de samenleving ontstaan, ook in Noord-Nederland. Dit zal om andere dienstverlening en om andere voorzieningen vragen en een goede, integrale visie op het toekomstige regionale welzijnsbeleid. Binnen het mal- contramal model zal per gebied gekeken moeten worden naar het gewenste beleid.

In de zorg zullen in de aankomende jaren de demografische ontwikkelingen van grote invloed zijn. De al eerder genoemde vergrijzing zal in de zorgsector de vraag naar arbeid doen toenemen, echter ten gevolge van de ontgroening zal hier een hoge krapte op de arbeidsmarkt ontstaan van opgeleid personeel in de zorg op alle niveaus, ook in Noord-Nederland.

Meer mensen zullen specifiek afgestemde zorg nodig hebben in de thuissituatie. De vraag naar specifieke zorg, mantel- en thuiszorg, zal toenemen en intensiveren.

De veranderende lifestyle van mensen en de andere ziektebeelden die dit met zich meebrengt zal de vraag naar andere, technisch hoogstaande, (medische) zorg doen toenemen. Hiervoor is zorginnovatie nodig. Alle drie provincies hebben in het kader van hun innovatieve actieprogramma ICT en Zorg als speerpunt opgenomen, waarmee men innovaties bij bedrijven op dit gebied wil stimuleren, waarbij het van belang is dat er een adequate technische basis-infrastructuur wordt gerealiseerd. Hier liggen kansen voor de regio.

Ook de vraag naar huisvesting zal ten gevolge van de veranderende samenlevingsopbouw veranderen. De vraag naar zorgarrangementen, levensloopbestendige woningen en multifunctionele dorps- en wijkcentra zal toenemen. Ook hier ligt een grote opgave die in een relatief korte tijd moet worden gerealiseerd. Kijkend naar de huidige achterstand in realisatie van woningbouw, dreigt hier een groot probleem te ontstaan.

VOORWAARDEN

De drie eigen intrinsieke waarden moeten worden geëxploiteerd: ruimte, bindingskracht / hechte samenwerking en arbeidsmotivatie.

Noord-Nederland heeft een unieke positie van bestaande economische, sociale en bestuurlijke sterkten in relatie tot kwaliteit van ruimte. Mogelijkheden voor een grotere uniciteit moeten beter worden benut.

Voorwaarden voor ontwikkeling van een toekomstvisie voor Noord-Nederland:

1. Bestuurlijke samenwerking.

De bestuurlijke samenwerking in Noord-Nederland is uniek. De basis voor de samenwerking ligt voor een belangrijk deel in het Langmanakkoord. Bij het eindigen van dit akkoord zal de basis van nieuwe invulling van deze samenwerking worden gevormd door immateriële verworvenheden in de samenwerking van de afgelopen jaren. De raad is van mening dat deze voorsprong in samenwerking verder dient te worden geïntensiveerd door middel van in stand houding van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland en verdieping van deze samenwerking en organisatie van een grotere gezamenlijkheid.

De belangrijkste sociale en culturele taken in de regio liggen bij de gemeenten. En deze ontwikkelingen zetten zich voort, denk aan de aankomende invoering van de Wet Maatschappelijke Ontwikkeling. Met deze decentralisatie van verantwoordelijkheid komen niet altijd de benodigde middelen mee met alle gevolgen in gedwongen beleidskeuzen van dien. Om de ontwikkelingen in deze taakgebieden beter te integreren in het totale regionale beleid (economisch, sociaal en cultureel) adviseert de SEAN te onderzoeken of toetreding van een aantal noordelijke gemeenten de gezochte meerwaarde kan leveren. De raad denkt dan aan circa 10 gemeenten waarbij rekening wordt gehouden met de provinciale verdeling, ligging in de mal/contramal, grootte van de gemeente etc.

2. AMa en ArA.

De SEAN ziet in de ontwikkeling van de toekomstvisie voor Noord-Nederland en dan met name in de formulering van kansrijke clusters en de analyse en verdieping van de clusters een belangrijke taak weggelegd voor de respectievelijke Adviesraden de AMa (Adviescollege voor de Markt) en de ArA (Adviesraad voor de Agrobusiness). Deze raden bezitten de benodigde inhoudelijke deskundigheid, de netwerken en de jarenlange werkervaring in het gebied Noord-Nederland. Zij zijn de facilitator, stimulator, denktank, etc. van de kleine projectorganisaties die de clusters analyseren en uitdiepen en gestalte kunnen geven. Zij dragen de regie en kunnen het belang van tempo maken en voorsprong behouden bewaken. Juist op de overgang van plannen maken naar uitvoering valt het proces vaak stil of steken belangenconflicten de kop op.

Verder zijn de adviesraden van groot belang voor het mede creëren van een breed draagvlak, dat een noodzakelijke basis is voor het welslagen van de uiteindelijk gedefinieerde kansrijke clusters. Zij zijn een voorwaarde voor het realiseren van het snel aanhaken van al bestaande ideeën bij de te ontwikkelen clusters.

Bij deze werkwijze is het van belang dat er herijking van deze adviesraden plaatsvindt op het keerpunt van verdere ontwikkeling van de toekomstvisie voor Noord-Nederland. Werken de adviesraden nu binnen de Kompaskaders; voor een toekomstvisie die verder reikt zal een ander kader noodzakelijk zijn met daarbij mogelijke andere werkwijzen en voor een langere duur dan de Kompasperiode. De SEAN doelt hier niet alleen op herijking van het doel van de adviesraden, maar ook de samenstelling, handelingsvrijheid, beschikbaarheid van middelen en een stevige positionering. De raad verwijst hier ook naar haar eerdere adviezen waarin de positieve ervaringen met de marktsectorcommissies niet onvermeld zijn gebleven. De nadruk moet liggen op slagvaardigheid van handelen en korte (communicatie- en besluit-)lijnen. Een eigen, beperkt, budget geeft de adviesraden snelheid van handelen waarmee in de besluitvorming m.b.t. kansrijke investeringen meer aansluiten bij de snelheid van handelen van de markt en ontwikkelingen m.b.t. de projectorganisaties die de clusters onderzoeken. De raad denkt dan aan een budget van circa € 5 miljoen per adviesraad. Vanzelfsprekend wordt hierover achteraf verantwoording afgelegd.

3. **Projectorganisaties.**
De projectorganisaties dienen klein te zijn, slagvaardig, inhoudelijk deskundig en ervaringshebbend.
4. **Communicatielijnen.**
Slagvaardigheid van handelen ligt ook in korte communicatielijnen, zeker op strategisch niveau. Het betreft dan communicatie op noordelijke schaal. De SEAN ziet hier een proactievare taak weggelegd voor de drie bestuurscommissies binnen het SNN waarbij de rol van de drie respectievelijke voorzitters cruciaal is. In de drie bestuurscommissies moet de kracht liggen om de gemeenschappelijke visie te vertalen naar het respectievelijke provinciaal beleid. Voor de communicatie op nationaal en internationaal niveau staat de raad verbreding van interventietechnieken voor. Vaker en beter voorbereid zal er parallel aan bestuurlijke delegaties, gebruik moeten worden gemaakt van delegaties uit het bedrijfsleven, waardoor versterking van beleid kan plaatsvinden.
5. **Noordelijke Ontwikkelings Maatschappij (NOM).**
De afgelopen jaren is er een succesvol programmatisch investeringsprogramma in Noord-Nederland gevoerd. Niet in de laatste plaats door de inspanningen en expertise van de NOM. In het aanbrengen en formuleren van thematische prioritering in regionale economische kansrijke activiteiten is deze expertise en werkwijze een belangrijke basis. Ook voor de NOM ziet de SEAN een belangrijke plaats in de toekomstontwikkeling van noordelijk beleid weggelegd, waarbij de NOM zich mede richt op de stimulering van noordelijke sterkten. Exportbevordering, stuwende bedrijvigheid en innovatie blijven sleutelwoorden. Naast acquisitiebeleid voor nieuwe bedrijvigheid vindt er een juiste accentverschuiving plaats naar behoud van sterke bestaande bedrijvigheid door middel van verankeringsprogramma's.

TOT SLOT

Alle landelijke, regionale en lokale ontwikkelingen maken herijking nodig van de in 1998 gestelde doelen voor Noord-Nederland. Naast de toen gestelde territoriale prioriteiten is verdere prioritering op thema's en eigen sterkten, de noodzakelijke volgende stap. Een goede strategie om meer te halen uit sterkten en hen tegelijk meer concurrentiebestendig te maken is om ze met elkaar te verbinden en te zoeken naar synergie ertussen. Hiermee worden regionale economisch kansrijke clusters geformuleerd. In dit advies doet de SEAN hierin een voorzet op basis van het rapport van Prisma & Partners.

Niet minder belangrijk is de regionale sociale en culturele omgeving met haar kansen en bedreigingen. Ook op de beleidsterreinen arbeidsmarkt, onderwijs, cultuur en welzijn/zorg moet een integrale toekomstvisie op regionale schaal worden ontwikkeld. Samenhang in economisch, sociaal en cultureel beleid!

De politieke omgeving zal de herijkte brede toekomstvisie voor Noord-Nederland moeten formuleren en draagvlak hiervoor creëren. De uitwerking en prioritering in economische regionale activiteiten moeten in gezamenlijk gebeuren met een sterke regierol voor het bestuurlijke Samenwerkingsverband Noord-Nederland. Om daarna bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, lokale overheden etc. zelfstandig hun invulling te laten geven aan deze visie.

De SEAN ziet de aankomende periode als zeer belangrijk voor Noord-Nederland. De huidige tijdsgeest en nationale en internationale ontwikkelingen maken keuzes meer dan ooit noodzakelijk om de economische en sociale kansen in en van de regio optimaal te benutten.

BIJLAGE

TABEL

Economische sterkten uit Rapport "Over sterkten, ije ruimte en Schumpeter-clusters". Prisma en Partners, augustus 2004

In de tabel zijn de economische sterkten in de linkerkolom aangeduid met een korte naam (die daardoor onrecht doet aan de pluriformiteit die erachter verscholen gaat).

De middelste kolom geeft in steekwoorden de aard van de (opkomende) sterkte aan en vervolgens cursief welke toekomstige ontwikkelingen mogelijk of voorzien zijn. Bij dat laatste heeft geen weging naar haalbaarheid of tijdshorizon plaatsgevonden; het zijn voorgenomen, plausibele of mogelijke ontwikkelingen zoals die in de interviews naar voren zijn gekomen.

De rechterkolom geeft aan in welke (typen) organisaties de sterkte is ingebed. Daarbij geldt uiteraard dat overheidsinstanties, koepelorganisaties, belangenbehartigers en andere organisaties daarbij steeds in algemene zin ook zijn betrokken. Tussen haakjes zijn de belangrijkste kennisdragers in de regio genoemd, waarbij de namen van de bedrijven niet zijn herhaald, hoewel zij natuurlijk ook kennisdragers zijn.

De volgorde waarin de sterkten zijn genoemd is willekeurig en hun aard is divers, van dienstverlening tot high-tech. Ook verschillen zij in omvang en rijpheid, vanaf een 'gevestigde' sterkte zoals bijvoorbeeld Gas & Energie tot een opkomende sterkte zoals bijvoorbeeld Watertechnologie.

Sterkte	Kenmerken en mogelijke ontwikkelingen	Partijen en kennisdragers
Hoogwaardige Landbouw	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Avebe wereldmarktleider in aardappelzetmeel ▪ Continuering en concentratie van teelt van zetmeelaardappelen, suikerbieten ▪ Positie stad Groningen in koolhydraten (verwerking en kennis) ▪ Groei (glas)tuinbouw ▪ Efficiëntie door schaalgrootte ▪ <i>Toename van efficiëntie en duurzaamheid</i> ▪ <i>Teelt van specialty-gewassen</i> ▪ <i>Migratie kastuinbouw uit andere regio's</i> 	<p>Avebe, landbouwcoöperaties, grote tuinbouw- en glastuinbouwbedrijven</p> <p>(RUG, Van Hallinstituut)</p>
Gas & Energie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Benutting van wereldnaam in gas ▪ Grote ondergrondse opslagcapaciteit ▪ Sterke positie voor kennisexport ▪ Spin in het web van Europees gasverkeer ▪ Exploitatie eigen gasvoorraden ▪ Opslag en menging buitenlandse gas ▪ <i>Commercialisatie van expertise op gebied van gaswinning, transport en -opslag</i> ▪ <i>Inzet van biomassa voor energieopwekking</i> ▪ <i>Ontwikkeling diensten en apparatuur op gebied van energie</i> 	<p>NAM, Gasunie, Esso, Shell</p> <p>(Energy Delta Instituut, RUG, Energy Valley)</p>
Wonen & Gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Innovatieve woonconcepten zoals Blauwe Stad ▪ Zorg voor behoud van kleine gemeenschappen ▪ AZG als breed academische ziekenhuis en opleidingscentrum ▪ Medische databanken ▪ <i>Ontwikkeling nieuwe zorgconcepten</i> ▪ <i>Gronings UMC</i> ▪ <i>Cohortstudie founders population</i> 	<p>AZG, zorginstellingen, gemeentelijke en regionale overheden, projectontwikkelaars</p> <p>(RUG)</p>

Sterkte	Kenmerken en mogelijke ontwikkelingen	Partijen en kennisdragers
Zuivel	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zeer hoog kennis- en kwaliteitsniveau van producten ▪ Benutting sterke mondiale merkpositie ▪ Infrastructuur voor intensieve melkveehouderij ▪ Hoogwaardige grondstoffen voor mondiale food en farmaca ▪ <i>Verdere innovatie procestechnologie richting grotere duurzaamheid en efficiëntie</i> ▪ <i>Migratie veehouders uit andere regio's</i> 	Royal Friesland Food, veehouderscoöperaties, toeleverende technische bedrijven
Katalyse	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Commercialisatie van kennis t.b.v. farmaceutische en fijnchemische industrie ▪ Spin offs voor commerciële ontwikkeling chirale katalysatoren ▪ <i>Koppeling aan biochemie, materiaalkunde en nanotechnologie</i> ▪ <i>Ontwikkeling nieuwe typen sensoren</i> 	farmaceutische industrie, fijnchemische en kunststofindustrie (RUG, Biomade)
Recreatie en Toerisme	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ruimte, weidsheid en rust ▪ Breed spectrum aan landschappen ▪ Wadden als ecosysteem ▪ Watersportfaciliteiten ▪ <i>Verbetering faciliteiten</i> ▪ <i>Nieuwe spectaculaire attracties</i> 	Horecasector, de innovatieve en internationaal georiënteerde jachtbouw, toeleveranciers (Carthusius Instituut)
Watertechnologie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wetsus als topinstituut op gebied van watertechnologie ▪ Sterk MKB op gebied van waterzuivering ▪ Commercialisatie en export van kennis ▪ <i>Spin offs voor meet- en zuiveringsapparatuur, membranen, consultancy</i> ▪ <i>Integratie en exploitatie van kennis biotechnologie/membranen</i> 	MKB op het gebied van apparatuur, sensoren en diensten (Wetsus-instituut, Van Hallinstituut)
Multisensor-netwerken	<ul style="list-style-type: none"> ▪ LOFAR wereldleider in ontwikkeling van multisensor netwerken (MSN) en RF-signaalverwerking ▪ <i>Koppeling aan netwerken voor waterbeheer en precisielandbouw</i> ▪ <i>Ontwikkelen van bedrijvigheid rond LOFAR</i> ▪ <i>Exploitatie en commercialisatie van kennis over MSN</i> 	KPN, ICT-bedrijven, MKB op het gebied van meetapparatuur, sensoren), instellingen, scholen en overheden (voor wat betreft het glasvezelnet) (ASTRON)
Dataverwerking	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Capaciteit van grote reken- en dataverwerkingscentra ▪ Call centres ▪ <i>Bundeling van dataverwerking, -analyse en -uitwisseling</i> ▪ <i>Internationalisatie van informatiediensten</i> 	IBG, Aegon, CJIB, RDW, KPN, Bureau Meststoffen, Belastingdienst, ICT-bedrijven (RUG)
Chemie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gas- en zoutgebaseerde chemie ▪ Polymeren- en kunststofvezelindustrie ▪ Biomassa als grondstof i.p.v. fossiele koolwaterstoffen ▪ <i>Winning van magnesium</i> ▪ <i>Koppeling magnesium- en kunststofindustrie</i> 	AKZO, Teijin, DSM, Methanor (RUG)

Hogescholengroep
Noord Nederland

CORR.NR. 0961	DNSTC AFD.: SNN
ING. 29 MRT 2005	
KLASS.NR. SNN 0723	BWL / N

Aan het Dagelijks Bestuur van het Samenwerkingsverband
Noord Nederland
Postbus 239
9700 AE Groningen
t.a.v. mevr. G.H. Ruitenbergh

Groningen, 22 maart 2005

Geacht bestuur,

Naar aanleiding uw concept 'Programma Regionaal Beleid van SNN 2007-2013 willen wij hierop graag een reactie geven namens de Hogescholengroep Noord Nederland.

De Hogescholengroep Noord Nederland is een samenwerkingsverband van de Hanzehogeschool Groningen, de Hogeschool Drenthe, Van Hall Larenstein, de Christelijke Hogeschool Nederland en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. Bij de vijf hogescholen studeren in totaal meer dan 35.000 binnen- en buitenlandse studenten. De hogescholen behoren tot de grootste werkgevers in Noord Nederland. Hoger onderwijs genereert veel bedrijvigheid en sociaal-culturele activiteiten. De Noordelijke Hbo-instellingen blijken ook voor studenten van buiten deze regio aantrekkelijk.

Gezien de ijle economische en sociaal-culturele infrastructuur in Noord Nederland is de bijdrage van het Hoger Beroepsonderwijs onmisbaar voor de versterking van de kenniseconomie in deze regio.

De hogescholen verzorgen niet alleen initieel onderwijs in de vorm van een vrijwel volledig assortiment aan professionele Bachelor-opleidingen en een aantal relevante Masteropleidingen, maar dragen in de vorm van kennisdiensten in belangrijke mate bij aan innovatieve ontwikkelingen op diverse terreinen. De hogescholen zijn betrokken bij een groot aantal projecten, onder meer op het gebied van Water & Groen, de Wadden, Toerisme & Recreatie, Life Sciences, Lofar, Energie en Duurzame Innovatie.

Kenniscreatie door nauwe samenwerking met bedrijven en instellingen behoort tot de kerntaken van het hoger beroepsonderwijs.

Hogescholengroep
Noord Nederland

In het concept Programma voor 2007-2013 worden drie thema's onderscheiden:
Innovatie en transitie naar een kenniseconomie, vestigingsklimaat in stedelijk gebied
en vitaal platteland.

Aan de cruciale rol van het Hoger Beroepsonderwijs op het gebied van kenniscreatie
en kenniscirculatie wordt in het concept Programma naar onze mening te weinig
aandacht geschonken.

Wij stellen constructieve samenwerking met SNN zeer op prijs. Daartoe willen wij u
graag uitnodigen voor nader overleg om gezamenlijk een programma op te stellen om
de kenniseconomie in Noord-Nederland verder te stimuleren.

Met belangstelling zien wij Uw reactie tegemoet,

Namens de Hogescholengroep Noord Nederland,

Drs. H.J. Pijlman, voorzitter

STUURGROEP A7 ZONE

**De Voorzitter van het Dagelijks Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland
de heer J.G.M. Alders
Postbus 239
9700 AE GRONINGEN**

Drachten, 11 april 2005

**Betreft: Bijdrage van de A7-zone aan de Strategische Agenda Noord-Nederland
2007-2013**

Geachte heer Alders,

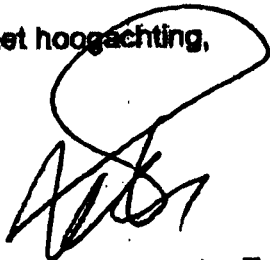
Op 25 maart j.l. is een ambtelijke reactie verzonden over de bijdrage van de A7-zone aan de Strategische Agenda Noord-Nederland 2007-2013. Vanuit uw organisatie is gevraagd om een bestuurlijke bekrachtiging van deze reactie.

Bestuurlijk ondersteunen wij deze ambtelijke reactie als stuurgroep ten volle. Het is essentieel dat onze zone bij de uitwerkingen wordt betrokken. Het uitwerken van de projecten doen wij bij voorkeur in goed overleg met uw organisatie om de kans op slagen en draagvlak te vergroten. De opstelling van het Rijk maakt een eensgezinde breed gedragen opstelling noodzakelijk. Het is daarbij van belang om als Noorden een aantal speerpunten goed voor het voetlicht te blijven houden en te brengen. Het gaat dan om ondermeer de punten zoals die in onze ambtelijke reactie zijn verwoord maar ook om de prioriteit voor de snelle verbinding tussen het Noorden en de Randstad, het handhaven van de IPR voor bestaande bedrijven, een grote prioriteit voor het bestaande bedrijfsleven als basis voor de economische ontwikkeling van het Noorden en aandacht voor zaken van andere aard, zoals bijvoorbeeld het thema Vitaal platteland met diverse onderdelen zoals ecologische landbouw.

Ik hoop dat u onze reacties in positieve zin bij uw besluitvorming wilt betrekken en dat wij in een tijdsbestek van enkele maanden kunnen komen tot een uitwerkingsprogramma.

Namens de stuurgroep A7, waarin vertegenwoordigd de provincie Fryslân, en de gemeenten Sneek, Heerenveen, Skarsterlân, Opsterland en Smallingerland,

Met hoogachting,

Mr. ing. P. van der Zaag
Burgemeester van Smallingerland
Lid stuurgroep A7

Bijlage: ambtelijke brief "Bijdrage van de A7-zone aan de Strategische Agenda Noord-Nederland 2007-2013"

i.a.a.

- Voorzitter Bestuurscommissie Stedelijke Ontwikkeling en Mobiliteit van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, S.B. Swierstra
- Secretaris Bestuurscommissie Stedelijke Ontwikkeling en Mobiliteit van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, F.G.A.M. Cox
- Voorzitter Bestuurscommissie Economische Zaken en Toerisme van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, J.C. Gerritsen
- Secretaris Bestuurscommissie Economische Zaken en Toerisme van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, L.J. van Galen Last
- Voorzitter Bestuurscommissie Landelijk Gebied van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, A.M. Andriesen
- Secretaris Bestuurscommissie Landelijk Gebied van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, H. G. Valk

CORR.NR. 7-004	DNST: AFD.: Jnn
ING. 31 MRT 2005	
KLASS.NR. SNN 0723	BLJL J M

A7

De Voorzitter van het Dagelijks Bestuur van het
 Samenwerkingsverband Noord-Nederland
 de heer J.G.M. Alders
 Postbus 239
 9700 AE GRONINGEN

Leeuwarden, 25 maart 2005

Betreft: Bijdrage van de A7-zone aan de Strategische Agenda Noord-Nederland 2007-2013

Geachte heer Alders,

Wij hebben in de Friese A7-zone met grote interesse kennis genomen van de uitgangspunten zoals die zijn vastgesteld in de Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013. Via deze brief geven wij aan hoe wij invulling denken te geven aan de Strategische Agenda in deze zone en daardoor een bijdrage aan deze Agenda te kunnen leveren. Deze ambtelijke reactie ontvangt u namens de ambtelijke werkgroep A7-zone bestaande uit de gemeenten Opsterland, Heerenveen, Skarsterlân, Smallingerland en Sneek en de provincie Fryslân

In het kader van "Kompas voor het Noorden" en het A7-Convenant hebben de A7 gemeenten een breed scala aan projecten tot uitvoering gebracht. Deze projecten hebben bijgedragen aan de positie van de A7-zone als de snelst groeiende van de Noordelijke economische kernzones in de laatste jaren. Deze groeipotentie willen wij in het kader van de Strategische Agenda voortzetten in de periode tot 2013.

In het kort, de A7-zone is een gebied dat in het kader van de Strategische Agenda een belangrijke bijdrage kan leveren aan de economische ontwikkeling van Noord-Nederland.

Wij leveren deze bijdrage in de verwachting dat deze (op onderdelen) meegenomen wordt in het proces van de verdere uitwerking van de Strategische Agenda, dat momenteel plaatsvindt. Hiermee geven wij ook een vervolg aan de consulterende SNN-bijeenkomst van 7 maart jl. voor de steden uit de kernzones van het Kompas Noord-Nederland.

Deze bijdrage biedt een eerste aanzet om de richting van de toekomstige ontwikkelingen voor de A7-zone in het kader van de Strategische Agenda Noord-Nederland uiteen te zetten. De periode tot juni 2005 gaan wij benutten voor het nader uitwerken van de geschetste richting. Dit houdt in, het ontwikkelen van een concept actieprogramma, waarin nieuw en aanvullend A7-zonebeleid met daarbij aansluitende speerpunten en zo mogelijk concrete projecten zijn opgenomen. Graag zetten wij deze vervolgstap in overleg en samenwerking met uw organisatie. Wij zullen hiertoe het initiatief nemen.

Hierna wordt een kort overzicht van kansen voor de (ruimtelijk-)economische ontwikkeling van de A7-zone gegeven. Aansluitend volgt een eerste verkenning van algemene uitgangspunten die bij de nadere uitwerking kunnen worden gehanteerd. Het laatste onderdeel bestaat uit een eerste verkenning per hoofdthema van de Strategische Agenda.

Kansen voor de A7-zone:

- Gemeenten, provincie en ondernemers zijn goed georganiseerd in de A7-zone.
- Deze samenwerking heeft een goede basis gelegd voor diverse 'A7-zone' projecten, die voor een duidelijke impuls in de zone hebben gezorgd c.q. zorgen.
- Het bovenregionale belang van de A7-zone voor Noord-Nederland is duidelijk naar voren gekomen: gedacht kan worden aan de aanleg van nieuwe terreinen zoals in Drachten; het Friese meren-project in Sneek e.o.; Sportstad Heerenveen; versterking van stedelijke centra; nieuwe culturele voorzieningen, etc.
- Naast de 'locatiegebonden' projecten werken de A7-partijen ook samen aan een aantal zonebrede initiatieven. Dit gebeurt momenteel bijvoorbeeld in het kader van het EU Interreg IIIB project Town-Net. Voor dit project zijn we onder andere bezig met onderzoek naar de haalbaarheid van het aanleggen van een 'open' glasvezelkabel in de A7-zone, het organiseren van ICT-roadshows om de mogelijkheden van een open glasvezelinfrastructuur duidelijk te maken en het gebruik hiervan te stimuleren, clustervorming, het ontwikkelen van gezamenlijke promotie- en acquisitieactiviteiten en het uitvoeren van een vijftal pilots om de ruimtelijke kwaliteit van het gebied een impuls te geven. Een aanvullende relevante ontwikkeling is dat momenteel onderzoek wordt uitgevoerd naar de mogelijke meerwaarde van een projectbureau in de A7-zone.
- De samenwerking tussen gemeenten en provincie is bekrachtigd via het A7-Convenant en de Structuurschets A7. De gemeenten in de A7-zone zullen daarnaast volgens planning een Startakkoord Gezamenlijk Grondbeleid sluiten. Doelstelling van het Startakkoord is om via een gezamenlijke aanpak een compleet aanbod van bedrijventerreinen te kunnen bieden dat kan bijdragen aan een sterk concurrerende A7-zone.
- De werkgelegenheid in de A7-zone groeit relatief snel, mede als gevolg van vestiging van bedrijven van buitenaf binnen de zone.
- Via de motie Bochove krijgen de A7-zone de mogelijkheid om als regionaal stedelijk netwerk een beroep te doen op financiële steun door het Rijk. Een voorwaarde hierbij is dat er een goed, onderling afgestemd plan komt op het terrein van onder meer wonen, mobiliteit, water, bedrijfsterreinen of bovenlokale voorzieningen.

In zijn algemeenheid kan geconcludeerd worden dat er een stevig fundament aanwezig is binnen de zone, dat verder uitgebouwd kan worden om de marktpotentie van de A7-zone verder te vergroten.

Uitgangspunten nieuw A7-beleid

- Het waarborgen van continuïteit in en het versterken van de (ruimtelijk-) economische ontwikkeling in de A7-zone.
- Het uitgaan van een reeds ontwikkelde gezamenlijke visie, beleid en activiteiten binnen de A7-zone, zoals het Convenant A7, de Structuurschets A7 en het Town-Net project.
- Het aansluiten bij de nota's Pieken in de Delta, de Strategische Agenda en bij Europese doelstellingen:
  - Lissabon: de meest succesvolle en concurrerende kenniseconomie van de wereld;
  - Göteborg: bescherming milieu en duurzame ontwikkeling.

- Uitgaan van de eigen kracht die aanwezig is binnen de kernzone en selectief zijn (zonder daarbij de knelpunten uit het oog te verliezen).
- Ondernemers onder andere via hun vertegenwoordiging in de 'A7 Ondernemers Federatie' en intermediaire partijen zoals de NOM en de Kamer van Koophandel actief betrekken bij de ontwikkeling van A7-beleid en projecten.

Concretisering per SNN-thema

Na het kiezen van deze algemene uitgangspunten, komt vervolgens de vraag aan de orde hoe nu concrete invulling hieraan te geven. Er moet daartoe een uitwerkingsprogramma (actieprogramma) worden opgesteld met daarbij aandacht voor fasering, begroting, etc. Het gaat erom dat er in goede afstemming en zoveel mogelijk gezamenlijk, ideeën worden gegenereerd die gericht zijn op de hoofdthema's van de Strategische Agenda, namelijk:

Innovatie en kenniseconomie
 Concurrerend vestigingsklimaat
 Vitaal platteland

Innovatie en kenniseconomie

Innovatieve clusters

Vanuit de A7-zone willen wij innovatieve clusters stimuleren. Er bestaan verschillende aanpakken en instrumenten om dit te realiseren. Een voorbeeld hiervan is het ontwikkelen van een noordelijke variant op het Horizonprogramma dat Philips in Zuid-Nederland organiseert. Concrete mogelijkheden hiervoor gaan wij verkennen. Het symposium van de Adviescommissie voor de Markt, SNN dat op 22 maart jl. heeft plaatsgevonden bij Philips DAP te Drachten biedt hiervoor goede aanknopingspunten.

Een opmerking hierbij is dat wij op voorhand niet kunnen bepalen of de uiteindelijke uitwerking de vorm krijgt van een Noordelijk (of A7) Horizonprogramma. Wij zullen ook andere aanpakken en instrumenten bij onze nadere uitwerking betrekken. Zo wordt er binnen de A7 Ondernemersfederatie een initiatief genomen om te komen tot clustervorming en innovatie. De mogelijkheid bestaat dat dit initiatief deel gaat uitmaken van een groter 'Horizonprogramma'. Wij sluiten daarnaast niet uit dat een dergelijk programma gefaseerd wordt opgebouwd, met als start 'pilots' of 'proeftuinen' in of vanuit de A7-zone en dat dit vervolgens bij succes verbreed wordt naar noordelijke schaal.

Bij een nadere uitwerking willen en moeten we in de A7-zone niet alleen aanhaken bij kennisinstututen, maar ook bij bedrijven die veel kennis in huis hebben. Deze kennis moeten we uitbuiten om nieuwe werkgelegenheid te genereren. Een bedrijf als Philips is bereid om zich daar heel hard voor in te zetten mits er draagvlak is bij andere (grote) bedrijven. Dat moet dus actief worden georganiseerd.

Wij gaan in beginsel uit van de potenties van de A7-zone bij het ontwikkelen van innovatieve clusters. Voorbeelden van kansrijke clusters (van bovenregionaal belang) die wij minimaal nader gaan onderzoeken zijn: de maakindustrie in zijn algemeenheid met als specifiek voorbeeld de metaalindustrie en daarnaast, water, energie, ICT en agrinutri. Wij vragen op dit punt uw speciale aandacht voor de maakindustrie, die ons inziens in de Strategische Agenda onderbelicht is en een sterkere positie verdient.

ICT

Op het gebied van ICT gaan wij uit van drie aspecten. In eerste instantie gaan wij uit van aandacht voor grotere bewustwording onder zowel publieke als particuliere instanties van de kansen die voortkomen uit nieuwe ICT-diensten. De roadshows die wij nu in de A7-zone organiseren zijn hier een voorbeeld van, maar dit moet niet bij een 'eenmalige' actie blijven. De ontwikkeling van de technologie en de daaraan gekoppelde diensten gaat snel, maar dit geldt ook voor de veranderingen in de vraag naar ICT-diensten. De aanleg van een open breedbandinfrastructuur is daarnaast een belangrijk aspect.

Een andere ontwikkeling is dat er veel verschillende 'ICT initiatieven' zijn. Wij willen gaan verkennen of het kansrijk is om in te zetten op een (inventarisatie en) evaluatie van lopende projecten, waarbij de 'meest kansrijke' elementen dan geïdentificeerd worden om vervolgens in de A7-zone als proefgebied in te voeren.

Verbetering werking arbeidsmarkt

'Verbetering werking arbeidsmarkt': in de Strategische Agenda is een aantal thema's voorgesteld waar projecten op in kunnen spelen (verbeterde overgangen van school naar werk, verbeterde overgangen van niet-werkend naar werkend etc.). Dergelijke projecten zijn ons inziens vaak kansrijker waar ze gezamenlijk door gemeenten worden uitgevoerd in CWI / arbeidsmarktregio verband.

Toerisme

In de A7-zone is zijn veel (water)sportaccommodaties en -voorzieningen aanwezig, ook waarvan een bovenregionale functie uitgaat. De meest in het oog springende zijn te vinden Heerenveen en Sneek. Wij gaan nader onderzoeken of we via het inzetten op de combinatie van sport en toerisme dit sterke punt meer kunnen vermarkten, in beginsel vanuit een zonale aanpak.

Concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied

Creëren van een aantrekkelijk woonmilieu

In de Strategische Agenda zijn twee (voorbeeld)thema's opgenomen, namelijk 'cultuur als woon- en vestigingsfactor' en 'wonen met zorg en welzijn'.

In het kader van Kompas zijn binnen de A7-zone op diverse locaties ontwikkeld. In het kader van de Strategische Agenda wordt voorgesteld om deze voorstellen nader uit te werken en vooral goed op elkaar af te stemmen waarbij het aspect cultuur vooral als woon- en vestigingsfactor voor het gebied als geheel wordt beschouwd.

Wonen met zorg en welzijn is ook een thema waarmee de A7 gemeenten (in samenwerking met zorginstanties) al bezig zijn met het initiëren en coördineren van een aantal projectvoorstellen. Gedacht kan worden aan woonzorg complexen, aan nieuwe methodes voor het raadplegen van en de levering van zorgdiensten, 'gated communities' voor ouderen waarbij zorg ook onderdeel uitmaakt van de ontwikkeling etc

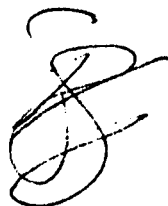
Optimaliseren van de bereikbaarheid

In de Strategische Agenda is er onder meer aandacht voor de Noordelijke Ontwikkelingsas. Het is voor ons vanzelfsprekend dat wij de rol van de A7(-zone) hierbij meenemen bij de nadere uitwerking.

Vitaal platteland

Een vitaal platteland is ook binnen de A7-zone van groot belang. Bij dit thema dienen wij de richting voor de ontwikkeling in de A7-zone nog te bepalen. Een onderwerp binnen dit thema waar wij in ieder geval aandacht aan willen geven is de druk vanuit de steden op het platteland. Daarbij willen we komen tot een nadere uitwerking van de "mal-contra-mal"gedachte, die voor de ontwikkeling van de A7-kernzone tot dusver een vruchtbaar uitgangspunt is geweest.

Hoogachtend,

mevr. drs. S.J. Schuurman, mba, lid van de ambtelijke werkgroep A7,
(058-2925829)

Namens de ambtelijke werkgroep A7,
waarin vertegenwoordigd:

Gemeente Heerenveen
Gemeente Opsterland
Gemeente Skarsterlân
Gemeente Smallingerland
Gemeente Sneek
Provincie Fryslân

i.a.a.

- **Voorzitter Bestuurscommissie Stedelijke Ontwikkeling en Mobiliteit van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, S.B. Swierstra**
- **Secretaris Bestuurscommissie Stedelijke Ontwikkeling en Mobiliteit van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, F.G.A.M. Cox**
- **Voorzitter Bestuurscommissie Economische Zaken en Toerisme van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, J.C. Gerritsen**
- **Secretaris Bestuurscommissie Economische Zaken en Toerisme van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, L.J. van Galen Last**
- **Voorzitter Bestuurscommissie Landelijk Gebied van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, A.M. Andriesen**
- **Secretaris Bestuurscommissie Landelijk Gebied van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, H. G. Valk**

samenwerkingsverband
Noord-Nederland

Strategische Agenda 2007-2013

***Reacties van gemeenten en
maatschappelijke organisaties***

Voorjaar 2005

Veenkoloniën

CORR.NR. 2084	DNST. AFD. SNN
ING. 04 FEB 2005	
KLASS.NR. 11/No. 23	BIJL. J N

Samenwerkingsverband Noord-Nederland
t.a.v. mevrouw G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE Groningen

Adres Raadhuisplein 1
9501 SZ Stadskanaal
Postbus 140
9500 AC Stadskanaal
T (0599) 631 793
F (0599) 620 744

Datum 7 februari 2005

Onderwerp Zienswijze Strategische Agenda
PB/KB/2005-020

Geachte mevrouw Ruitenberg,

Op 10 januari jongstleden zijn de contouren van de Strategische Agenda gepresenteerd aan gemeenten en andere organisaties. De stuurgroep Agenda voor de Veenkoloniën wil via deze brief kort reageren op deze Strategische Agenda.

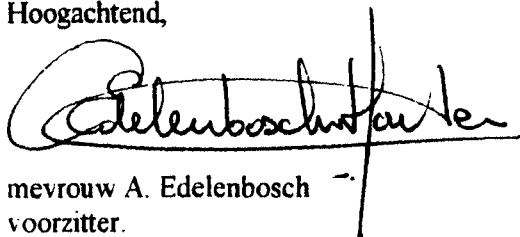
In de Strategische Agenda worden heldere keuzes gemaakt voor het beleid in de periode van 2007 tot 2013. Ingezet wordt op de kernzones, waarbij opgemerkt wordt dat de leefbaarheid in de kernzones mede wordt bepaald door het vitale platteland dat de kernzones omgeeft. De Veenkoloniën vallen in hun geheel buiten de kernzones van de Strategische Agenda.

In de stuurgroep Agenda voor de Veenkoloniën werken negen gemeenten, twee provincies en twee waterschappen al een aantal jaren intensief samen aan een duurzame ontwikkeling in de Veenkoloniën. Via drie pijlers (ruimtelijk, economisch en sociaal) wordt gewerkt aan de versterking van de kracht van de Veenkoloniën en het verminderen van de eenzijdigheid en afhankelijkheid. In de Veenkoloniën zijn de waarden van het vitale platteland volop aanwezig. Het thema 'vitaal platteland' uit de Strategische Agenda ondersteunt een duurzame ontwikkeling hiervan. Wij vinden dat de Veenkoloniën moeten worden genoemd onder dit thema.

De stuurgroep is van mening dat ook in het thema vitaal platteland sprake zou moeten zijn van 'pieken': gebieden waar aandacht is voor een integrale ontwikkeling van zowel waarden die gekoppeld zijn aan een vitaal platteland als thema's die een rol spelen bij een duurzame ruimtelijke en economische ontwikkeling. Zowel in beleidsmatige als in financiële zin ontstaat zo een programma dat de kernkwaliteiten ondersteunt en gericht inzet op een grotere diversiteit en sociaal-economische ontwikkeling van het gebied.

De Agenda voor de Veenkoloniën is opgezet volgens deze gedachtegang. Ondersteuning door de Strategische Agenda kan deze ontwikkeling stimuleren en versterken.

Hoogachtend,

mevrouw A. Edelenbosch
voorzitter.

Commissie	DINSTE	SNN
4626	AFD:	
ING. 25 FEB 2005		
KLASS.NR 723	BIL	
SNN	V N	

Samenwerkingsverband Noord-Nederland
 Dagelijks Bestuur
 t.a.v. Mevrouw G.H. Ruitenberg
 Postbus 239
 9700 AE Groningen

Adviesraad
 Agrobusiness
 Postbus 490
 9700 AL Groningen
 Bezoekadres
 Laan Corpus den Hoorn 2

Tel. 050 522 49 60
 Fax 050 522 49 99
 E-mail ara@snn-nl.com
 www.ara-online.nl

Groningen, 11 februari 2005

Ons kenmerk : ArA\2005.18
 Betreft : Strategische agenda voor Noord-Nederland 2007-2013
 Uw kenmerk : SNN/2004-28869 (uw brief van 23 december 2004)

Geachte mevrouw Ruitenberg,

De Adviesraad Agrobusiness heeft met interesse kennis genomen van de Strategische Agenda voor Noord Nederland 2007 – 2013, eerste tussenstap..... Het doet de ArA een genoegen te merken dat het advies wat zij onlangs heeft uitgebracht aan de Bestuurscommissie Landelijk Gebied teruggevonden kan worden in de aandachtspunten voor hoofdstuk 4.1, namelijk versterking concurrentiekracht landbouw.

Tevens is een eerste aanzet tot keuzes op grond van het rapport van de adviesgroep, "Kracht door Kiezen, Kiezen voor kracht" terug te vinden. De ArA vraagt zich af of de bijbehorende dilemma's wel sterk genoeg zijn aangezet, temeer daar wij nu in 2005 leven en de Agenda is bedoeld voor de periode 2007 – 2013, de langere termijn. Anderzijds realiseert zij zich het abstracte karakter van deze Agenda.

Voorts is de ArA van mening dat het belang van de agribusiness voor Noord-Nederland goed tot uitdrukking komt door het als eerste vermeld zijn onder de speerpuntsectoren, hoofdstuk 2.1.2. De potentie voor de toekomst van een cluster biomassa-chemie-energie, één van de vier uit het advies van de SEAN, is groot. De raakvlakken van dit cluster met de benoemde Noord-Nederlandse sleutelgebieden zijn in het kort weergegeven en daarvan is een enorme onderlinge versterking te verwachten. De potentie voor een nieuwe toonaangevende sector binnen de agribusiness is aanwezig. De ArA is inmiddels begonnen om een eerste aanzet vorm te geven.

Wetende dat de 'Life Sciences' een ruime definitie heeft was de ArA enerzijds toch verbaasd over de toevoeging zorgtechnologie aan deze definitie en anderzijds over het beperken ervan tot de toepassing in de medische wetenschappen. Uiteraard zit daar het zwaartepunt, maar de RUG wordt te kort gedaan met het slechts noemen van deze basis. In en rond het biologisch centrum bevindt zich een tweede die zeker van belang is voor de verdere ontwikkeling van de agribusiness en ook de kennis van het Van Hall Instituut is daartoe van belang.

De adviesraad is ingesteld door de SNN Bestuurscommissie Landelijk Gebied ter stimulering van de agrobusiness in Noord-Nederland.

Tot zover de beknopte reactie van de Adviesraad Agrobusiness ter gelegenheid van de eerste tussenstap in het traject van de strategische agenda. Deze agenda heeft verdere uitwerking naar het uitvoeringsniveau van sterke clusterprogramma's, gebaseerd op Noord-Nederlandse sterkten oftewel de zgn. Schumpeter clusters, die ondersteund worden door privaat-publieke consortia. Aan de slag ermee is ons advies. De ArA biedt u bij dezen aan om haar activiteiten, naast op het heden, ook op de periode van de strategische agenda te richten.

Met vriendelijke groeten,

namens de Adviesraad Agrobusiness

Prof. Dr. I. R. Rabbinge
Voorzitter Adviesraad Agrobusiness

CORR.NR - 269	DNST: AFD: Snn
ING. 18 FEB 2005	
KLASS.NR Samenwerkingsverband	BLJ Noord-Nederland

Aan dhr. H. Alders
T.a.v. mevr. G.H. Ruitenber
Postbus 239
9700 AE GRONINGEN

College van Bestuur
Postbus 72
9700 AB Groningen
Telefoon (050) 363 52 85
Telefax (050) 363 48 47

Datum	Telefoon	Uw kenmerk	Ons kenmerk
14-2-2005	050-3635565	behandeld door TLG/mevr. J.B.E. Galema	9234/709
Onderwerp			05/02526

reactie op strategische agenda SNN

Geachte heer Alders,

Onlangs werd door het Samenwerkingsverband Noord-Nederland de Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013 gepresenteerd. In deze bijeenkomst werd duidelijk dat de Strategische Agenda geen eindproduct is, maar een document in ontwikkeling. Gaarne willen wij als Rijksuniversiteit Groningen gebruik maken van uw uitnodiging aan regionale partners om de Strategische Agenda van commentaar c.q. opmerkingen te voorzien.

In de toelichting tijdens de presentatie werd ingegaan op het thema Innovatie en Kenniseconomie als keuze voor de inzet van toekomstige middelen. Als Rijksuniversiteit Groningen willen wij deze keuze van harte onderschrijven. Een economisch sterke noordelijke regio, gebaseerd op de kennis en de potentie tot innovatie die hier aanwezig zijn, zal ons inziens de uitkomst van het strategisch beleid voor de regio voor de komende decennia moeten zijn.

Om eenduidig in te spelen op de ontwikkeling van de kenniseconomie in het noorden heeft de Rijksuniversiteit sleutelgebieden vastgesteld, die leidraad zijn voor het uitwerken van de valorisatie van kennis, zowel op economisch als wel op maatschappelijke gebied. De sleutelgebieden Energie, Life Sciences, ICT en Nanotechnologie zijn aangewezen als innovatieclusters die de ontwikkeling van het kennisknooppunt Groningen kracht dienen bij te zetten.

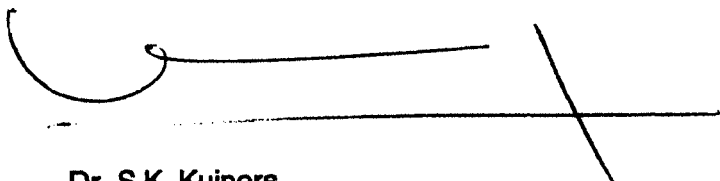
In uw strategische visie heeft u eveneens de sleutelgebieden voor het Noorden vastgesteld. Wij onderschrijven van harte uw keuze voor het aanbrengen van focus in de specifieke gebieden Energy Valley, Life Sciences, Watercluster en Astron/Lofar. U noemt echter niet expliciet het sleutelgebied Nanotechnologie. Internationaal wordt nanoscience beschouwd als de 'enabling technology' van de toekomst en misschien wel de meest innovatieve ontwikkeling in de wetenschap op dit moment. Gaarne zouden wij zien dat u dit noordelijk expertisegebied toevoegt, mede gezien de recente ontwikkelingen omtrent het instellen van een landelijk Nano Top Instituut (TTI) of een landelijk nano-regie-orgaan. De RuG heeft met

haar kennis op het gebied van de nano-wetenschap een uitstekende uitgangspositie, zowel vanwege de expertise met betrekking tot de technologische- als wel met betrekking tot de medische toepassingen. In dit licht gezien willen wij u er ook op wijzen dat de RuG tevens inzet –op basis van haar specifieke expertise- op het verwerven van een Top Instituut in de Life Sciences, namelijk op het gebied van geneesmiddelenonderzoek (TIGON).

Bij het sleutelgebied Energy Valley willen wij u erop attenderen dat de RuG dit voorjaar het Energy Delta Research Center (EDReC) opricht, om te komen tot intensivering en coördinatie van al het energie-onderzoek. De RuG investeert 3 miljoen euro in dit initiatief, met als expliciete doelstelling een even groot bedrag uit de markt te halen voor het verrichten van onderzoek in samenwerking met onder andere regionale partners. In dit perspectief is het ook van belang te noemen dat de samenwerking tussen RuG en Gasunie al vijf jaar vorm gegeven is door de leerstoel Combustion Technology, en meer recent door drie leerstoelen op de terreinen Geopolitiek, Energierecht en Bedrijfsprocessen rond energie in het kader van het Energy Delta Institute.

Wij ondersteunen uw keuze voor het verder uitbouwen van de kenniseconomie en innovatie voor het noorden.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, sweeping loop on the left and a horizontal line extending to the right, ending in a diagonal slash.

Dr. S.K. Kuipers
Voorzitter College van Bestuur

Alfa - college

Hora Siccamasingel 312
Postbus 212
9700 AE Groningen
Tel. (050) 597 30 00
Fax (050) 597 30 03

CORR.NR 4712	DNST: SNN AFD:
ING. 25 FEB 2005	
KLASS.NR SNN07.23	BUL J N

Samenwerkingsverband Noord-Nederland
t.a.v. mw. G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE Groningen

Groningen, 23 februari 2005

Kenmerk: 05.047/ans/hed

Betreft: Strategische agenda voor Noord-Nederland 2007-2013, uw brief SNN/2004-28869

Geachte mevrouw Ruitenberg,

In bovengenoemde brief nodigt u ons uit om onze zienswijze kenbaar te maken over het document Strategische agenda voor Noord-Nederland 2007-2013.

Om te beginnen hebben we genoemd document met belangstelling gelezen en ook de discussie op de bijeenkomst van 10 januari jl. in Martiniplaza hebben we met interesse gevolgd.

Graag zouden we in dit verband het volgende willen opmerken. Het Alfa-college heeft samen met de Hanzehogeschool en het AOC-Terra het plan opgevat om een nieuwe beroepskolom rondom het thema Duurzaamheid in relatie tot Milieu, Energie, Landbouw en Techniek te ontwikkelen. Dit gebeurt in het kielzog van Energy Valley, een van de in de Strategische agenda genoemde Sleutelgebieden. Van het Deltapunt Beta/Techniek is inmiddels een startsubsidie voor het project ontvangen. In de bijlage is ter informatie het projectplan met de naam Value in the Valley bijgevoegd.

Met het oog hierop doen we het volgende tekstvoorstel voor het document Strategische agenda (versie januari 2005):

Pag 13 / par. 2.1.1.1. Energy Valley, tussen tweede en derde bolletje:

- Value in the Valley: een nieuw onderwijsconcept van Alfa-college, AOC-Terra en Hanzehogeschool dat zich toespitst op het thema Duurzaamheid in relatie tot Milieu, Energie, Landbouw en Techniek in gehele beroepskolom (VMBO, MBO, HBO)

Pag 22 / par 2.3.1. Versterking Beroepsonderwijs, tussen tweede en derde bolletje:

- inhoudelijke toespitsing op de sleutelgebieden van het Noorden

Graag vernemen we van u of u dit voorstel wilt overnemen.

Met vriendelijke groeten, namens het College van Bestuur,

Engel Antonides, lid

Bijlage: notitie Value in the Valley

Value in the Valley: met het oog op de toekomst

naar een nieuwe, regionale beroepskolom voor het technisch-agrarische onderwijsdomein

Voorwoord

Deze notitie schetst in het kort het programma-initiatief dat het Alfa-college te Groningen samen met andere partijen (w.o. de Hanzehogeschool Groningen en het AOC-Terra) wil uitwerken en realiseren. Het betreft een intersectoraal onderwijsprogramma rondom de kernwoorden Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu.

Namens het College van Bestuur van het Alfa-college,
Engel Antonides

Groningen, oktober 2004
(bedrijfs-versie)

Samenvatting

Het Alfa-college te Groningen neemt het initiatief voor een nieuw ontwerp van het onderwijs in de hele beroepskolom Techniek (VMBO, MBO, HBO), in combinatie met de agrarische sector.

De inhoudelijke drager van het initiatief wordt gevormd door de activiteiten die specifiek zijn voor de noordelijke regio en die liggen op het snijvlak van Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu.

De inhoud wordt gecombineerd met de pedagogische opdracht van het beroepsonderwijs. Deze stelt de persoon en de loopbaan van de student/deelnemer centraal met expliciete aandacht voor de normatieve dimensie van de professie.

1. De toekomst van het (beroeps)onderwijs

Hieronder worden enkele ontwikkelingen geschetst die voor het programma-initiatief van belang zijn.

1.1. Werkveld en beroep

De hedendaagse maatschappij kenmerkt zich door verandering en diversiteit. De kritische houding van de burger als afnemer van producten en diensten is sterk ontwikkeld. Zijn persoonlijke situatie en levensstijl stellen daaraan steeds hogere eisen, bijvoorbeeld op het gebied van gebruiksgemak, veiligheid en duurzaamheid.

Bij de aanbieders van deze producten en diensten heeft dat tot gevolg dat er een groeiende behoefte is aan medewerkers die in flexibele netwerkorganisaties kunnen functioneren om aan deze zich steeds wijzigende vraag uit de markt te kunnen voldoen. Competenties als flexibiliteit, creativiteit en innovatief vermogen zijn daarbij belangrijker dan parate kennis. Ook het vermogen om samen te werken in een sociale context speelt een dominante rol, bovenop de strikt technische invulling van productieprocessen.

Daarbij is er steeds minder sprake van duidelijk gedefinieerde beroepen: er ontstaat een schier oneindige, steeds veranderende mix van aandachtsgebieden en kennisdomeinen die leiden tot even zovele functieaanduidingen.

1.2. Student en werknemer

De student als aanduiding van iemand die tussen zijn 15^e en 23^e een (beroeps)opleiding volgt waarna hij aan het werk gaat, verdwijnt. Leren en werken zijn niet langer opeenvolgende levensfasen maar vinden afwisselend en vaak ook gelijktijdig plaats. Hoewel we weten dat ieder mens elke dag leert in de context van zijn leven, is dat begrip explicieter geworden in de aanduiding leven-lang-leren.

De lerende mens wenst naast het strikt gedefinieerde leren ook tijd te hebben voor hobby's, zorgtaken en vrijwilligerswerk. In die situatie neemt de wens naar keuzevrijheid, kwaliteit en maatwerk toe.

1.3. Onderwijs

In het complexe samenspel van wat de maatschappij en het bedrijfsleven wensen aan de ene kant en de behoeften van de continu lerende burger aan de andere kant neemt het onderwijs een strategische positie in. Dat kan in de toekomst alleen zo blijven indien dat onderwijs zijn bakens verzet en meer dan nu gevarieerd en flexibel inspeelt op deze "marktplaats" van mens en maatschappij. Een belangrijk aspect daarbij is de noodzaak om de loopbaan van de lerende echt centraal te stellen. Dat betekent dat er (veel) meer instroommomenten voor opleidingstrajecten moeten komen en dat er niet alleen in de timing rekening wordt gehouden met andere activiteiten van de lerende (zoals bijbanen en vrijwilligerswerk), maar veel meer dat de daar (en elders) verworven competenties onderdeel uitmaken van die opleiding.

1.4. Pedagogische opdracht/waarden

Ook een andere aspect is in de toekomst aan de orde dat in zekere zin strijdig is met de "klant-is-koning"-gedachte. Het vraagstuk namelijk hoe het ideaal van competentie-gericht leren waarin de vraag van de student/deelnemer centraal staat, kan integreren met het aanbod in het kader van de pedagogische opdracht die "het onderwijs" heeft.

De hedendaagse maatschappij wordt wel geduid als een risico-maatschappij. De geregisteerde criminaliteit is in nauwelijks twee generaties vertienvoudigd. Technologisering, globalisering, secularisering, individualisering zijn processen die moeilijk beheersbaar zijn vanwege hun autonome dynamiek. De vanzelfsprekende samenhang tussen idealen, normen, waarden en instituties zijn verdwenen.

Redenen om in het onderwijs niet alleen aandacht te hebben voor goed burgerschap maar ook de reflectie op de normatieve dimensie van de professie te onderstrepen: integriteit, verantwoordelijkheid, respect, empathie, toewijding.

2. De noordelijke regio

Globalisering en ontgrenzing brengen als tegenbeweging mee dat de nabijheid en de “sociale chemie” in de lokale omgeving steeds belangrijker wordt voor de economische innovatiekracht van het bedrijfsleven. Bedrijven zullen hun krachten moeten bundelen door sterke clusters te vormen en zo een bijdrage te leveren aan de voor hun regio specifieke speerpunten.

Een goed voorbeeld van zo’n ontwikkeling is de concentratie van activiteiten op energiegebied die in Groningen plaatsvindt en die mede is ontstaan vanuit het gegeven dat Groningen met de Gasunie een bolwerk is van kennis op het gebied van aardgastechnologie. Deze activiteiten zijn gebundeld in de Stichting Energy Valley: een noordelijk initiatief dat o.m. gefinancierd wordt door het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, de drie noordelijke provincies, de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM), de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en de Gasunie.

Daarnaast zijn er specifiek noordelijke ontwikkelingen en initiatieven te melden die zich alle bewegen op het snijvlak van Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu (voor een korte typering zie Bijlage 1).

Samengevat: de noordelijke regio wil zich (nog) meer profileren op de bedrijfsmatige ontwikkeling van zowel de duurzame aanwending van alternatieve energiebronnen als van de milieusparende, zogenaamde “omgekeerde” productie (recycling, ontmanteling)¹.

De aanwezigheid van de overigens ongelijksoortige grootheden als Gasunie, Eemshaven, landbouw, ruimte en wind spelen daarbij een doorslaggevende rol.

3. De dubbele mismatch in Techniek

Er is sprake van een nationaal probleem rondom Techniek. Het betreft enerzijds de kwantitatieve mismatch tussen de werkgelegenheid in het techniek-domein en de uitstroom uit het techniek-onderwijs: meer banen dan studenten. Maar er is vooral sprake van een kwalitatieve mismatch tussen wat het technisch beroepsonderwijs levert en wat het werkveld vraagt. Die vraag heeft betrekking op competenties op het gebied van communicatie, projectmatig werken en multidisciplinair denken; de nadruk ligt daarbij steeds meer op het vertalen en sturen van technische processen en diensten dan het maken van technische producten.

Nog steeds ook heeft techniek(onderwijs) het imago van “vies, moeilijk en voor mannelijke nerds”.

Wel heeft Axis, het Nationaal Platform voor Natuur en Techniek de afgelopen jaren een indrukwekkende stimulans gegeven aan vele tientallen projecten en experimenten die de genoemde dubbele mismatch en het imago-probleem te lijf zijn gegaan. Zo is in Groningen de opleiding Human Technology (HT) op zowel HBO- als MBO-niveau ontwikkeld. De inhoud van HT reikt ver over de grenzen van het traditionele techniek-domein heen: de techniek wordt geïntegreerd met mens-techniek-interacties (ergonomie, design, kleur, gebruiksgemak) en met economische invalshoeken. Deze mensgerichte aanpak verschuift de aandacht van hi-tech naar wat hu-tech wordt genoemd. Daarbij is niet meer alleen relevant wat technisch mogelijk is maar vooral wat voor de mens relevant is. Dus niet: we willen wat we kunnen, maar: we kunnen wat we willen. Deze manier van denken en werken verdient navolging bij de opzet van het programma dat hierna wordt beschreven.

¹ Op dit moment houden ca 270 bedrijven en ca 17000 medewerkers in de noordelijke regio zich met energie en energie-gerelateerde activiteiten bezig

4. Het programma Value in the Valley

4.1. Inleiding

Zoveel mogelijk van de bovengenoemde ontwikkelingen zullen in de opzet van het nieuwe, gecombineerde technisch-agrarisch onderwijsdomein worden meegenomen. De inhoudelijke drager wordt daarin gevormd door de eerder genoemde noordelijke activiteiten en initiatieven op het snijvlak van Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu.

4.2. De naam en haar betekenis

Als naam voor het programma is Value in the Valley gekozen.

Het begrip Value heeft in dit verband een meervoudige betekenis, die kortweg kan worden aangeduid met 3 P's: Planet, Person en Profit.

Planet ("eeuwigheids"waarde):

slaat op duurzaamheid en toegevoegde waarde in energie-technische zin (duurzaam gebruik van energie, alternatieve energie) en in milieu-technische zin (biomassa, duurzaam bouwen, duurzaam ontmantelen en hergebruik);

Person: (persoonlijke waarde):

duidt op de persoonlijke waarde van de pedagogische opdracht die de normatieve dimensie van het beroep onderstreept: integriteit, verantwoordelijkheid, respect, empathie, toewijding;

Profit: (economische waarde):

het hele programma heeft een nauwe relatie met het regionale bedrijfsleven; de haalbaarheid is dan ook direct gekoppeld aan de vraag of de doelstelling ervan (beter gekwalificeerde en verantwoordelijke medewerkers) die (ook) voor een beter bedrijfsresultaat moet zorgen, gerealiseerd wordt;

Valley geeft de verbinding aan met de eerder genoemde activiteiten van Energy Valley en is daarmee ook de aanduiding voor het geografisch concentratiepunt: de noordelijke regio. Hoewel Friesland daar onderdeel van uitmaakt, is door de samenstelling van de drie in het programma samenwerkende onderwijsinstellingen en de noodzaak tot beheersbaarheid en overzichtelijkheid, de focus voorsnog² gelegd op de provincies Groningen en Drenthe.

4.3. Voorwaarden, vervolg en partners

Noodzakelijke voorwaarden voor een succesvol verloop van het programma zijn (naast aansluiting bij eigen medewerkers en organisatie-doelen) politiek draagvlak en financiële steun.

Politiek draagvlak heeft vooral betrekking op het verlenen van experimenteeruimte om los van bestaande wettelijke structuren en regelingen te kunnen opereren. Daarnaast dient de regionale overheid haar instemming met het programma uit te spreken.

Financiële steun is nodig omdat dit programma een zodanige omvang heeft dat het de reguliere mogelijkheden van een onderwijsinstituut te boven gaat. Overheid en bedrijfsleven zullen naast partner ook co-financier moeten worden van het programma.

Het Alfa-college zal als initiatiefnemer de penvoering van het programma op zich nemen; het programma zal met de volgende onderwijs-partners worden uitgevoerd: de Hanzehogeschool Groningen en het AOC-Terra te Groningen. Samen met het Alfa-college vertegenwoordigen deze onderwijs-instellingen de gehele beroepskolom. Ze hebben alle drie hun hoofdvestiging in de stad Groningen; tegelijkertijd hebben het Alfa-college en het AOC-Terra meerdere

---

² in een latere fase wordt samenwerking met onderwijsinstellingen (zoals het Van Hall-instituut en AOC-Friesland) en met friese bedrijven en organisaties, niet uitgesloten

vestigingsplaatsen met een spreiding over m.n. de provincies Groningen (Winsum, Oldekerk) en Drenthe (Assen, Emmen, Hoogeveen, Meppel).

Andere beoogde partners zijn o.m. de volgende bedrijven:

- Gasunie te Groningen;
- NAM te Assen;
- Avebe te Ter Apel;
- Stork te Hoogeveen;
- Atos Origin te Groningen;
- IT Atelier te Emmen,

en organisaties als:

- Energy Valley te Groningen;
- Costa Due te Delfzijl;
- Biovalue te Delfzijl;
- Energy Delta Institute te Groningen;
- Eco-Dock te Delfzijl;
- Technomatch;
- VNO-NCW-Noord;
- Stichting A+O Metalelektro.

Vanuit de Haagse Hogeschool zal dr. Frans Meijers, lector Pedagogiek van de Beroepsvorming aan de Haagse Hogeschool participeren in het programma. Hij voert bovendien een onderzoek uit naar succesfactoren in loopbaanoriëntatie en –begeleiding o.m. bij het Alfa-college.

5. Gebruikte literatuur

- Hans Boutellier: artikel Profiel: Jeugd tussen vitaliteit en veiligheid (2004);
- Frans Meijers, artikel Profiel: Wat leer je in de praktijk? (2004);
- Frans Leijnse, interview Profiel: Dynamiseren en regionaliseren (2004);
- Koers BVE: Het regionale netwerk aan zet (2004);
- Onderwijsraad, jaarverslag 2003 (2004);
- Petra Cremers, Axis uitgave: Niets zo blijvend als verandering (2003);
- Trends en ontwikkelingen in de energiesector, NOM-brochure (2004);
- Jeroen J.G. van Merriënboer: Training Complex Cognitive Skills, Educational Technology Publications, New Jersey (1997);
- Ministerie van economische zaken: Nota Gebiedsgericht Economische Perspectieven (GEP) "Pieken in de delta" (2004).

Bijlage 1: Regionale ontwikkelingen in het kader van Value in the Valley

1. Energy valley

Groningen is het centrum van de binnenlandse activiteiten op het gebied van aardgas. Van daaruit is Energy Valley ontstaan: een noordelijk initiatief van overheden, instellingen en bedrijven om de bestaande activiteiten op energiegebied uit te laten groeien tot een cluster waarbij duurzame energie, kennis en uitbouw van bedrijfsactiviteiten de pijlers vormen.

2. Ecodock

Dit initiatief heeft tot doel om in de Eemshaven de eerste werf te realiseren die schepen op zowel economisch als milieutechnisch verantwoorde manier ontmantelt. Deze activiteit moet het startpunt zijn van een wereldwijd, maatschappelijk antwoord op de mensonterende slooppraktijken die op de stranden van o.m. Bangladesh plaatsvinden.

3. Costa Due

De provincie Groningen wil de Eemsmond tot de groene energiehaven van Nederland ontwikkelen. Er moeten op termijn installaties verrijzen die biomassa omzetten in vloeibare en gasvormige brandstoffen. Ook CO₂-opslag in lege gasvelden maakt onderdeel uit van de plannen. Dit is vermeld in een provinciaal plan van aanpak met de naam Costa Due: *Concrete Stappen naar een Duurzame Eemsmond*.

4. Biovalue

Al vijf jaar is gewerkt aan het idee voor een bio-diesel-fabriek in de Eemshaven. Binnen twee jaar zal het Biovalue-patent dat aan het idee ten grondslag ligt tot resultaat leiden. Het bijzondere aan het Biovalue-patent is dat er geen afvalstoffen als glycerine bij het proces vrijkomen, maar deze stof als hulpstof wordt gebruikt. Als grondstof kan onder meer koolzaad, palmolie en katoenpitten worden gebruikt.

5. Laddermolen Wubbo Ockels

Wubbo Ockels, de eerste Nederlandse astronaut, heeft onlangs het initiatief genomen voor de realisatie van een laddermolen. Dit is een samenstel van vliegers dat gebruik maakt van continue, zeer sterke winden op hoogten van 3 tot 9 kilometer voor de opwekking energie. Naar verwachting zal de eerste, experimentele laddermolen op het grondgebied van de Gemeente Groningen worden gerealiseerd.

6. Human Technology

Human Technology (HT) is de combinatie van Mens, Markt en Techniek die gebruiksgemak, veiligheid en duurzaamheid van technische producten, diensten en processen tot onderwerp heeft. De opleiding bestaat op HBO- en MBO-niveau en is in 2000 aan de Hanzehogeschool Groningen gestart. Bij de Hanzehogeschool is inmiddels ook een lector HT en een HT-centre actief. In totaal volgen ca 450 studenten in Nederland de opleiding HT op zowel MBO- als HBO-niveau; ruim 80% hiervan doet dat in de stad Groningen (Hanzehogeschool, Alfa-college, Noorderpoort-college).

7. Bio-informatica

Deze landelijk unieke opleiding is in 2003 van start gegaan bij de Hanzehogeschool. Het betreft een snijvlakopleiding die kennis uit de Biologie en de Informatica integreert. Bij de ontwikkeling van deze opleiding is gebruik gemaakt van de concepten en werkwijzen die zijn gebruikt bij de opleiding Human Technology.

Value in the Valley

Value in the Valley: met het oog op de toekomst

naar een nieuwe, regionale beroepskolom voor het technisch-agrarische onderwijsdomein

Voorwoord

Deze notitie schetst in het kort het programma-initiatief dat het Alfa-college te Groningen samen met andere partijen (w.o. de Hanzehogeschool Groningen en het AOC-Terra) wil uitwerken en realiseren. Het betreft een intersectoraal onderwijsprogramma rondom de kernwoorden Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu.

Namens het College van Bestuur van het Alfa-college,
Engel Antonides

Groningen, oktober 2004
(bedrijfs-versie)

Samenvatting

Het Alfa-college te Groningen neemt het initiatief voor een nieuw ontwerp van het onderwijs in de hele beroepskolom Techniek (VMBO, MBO, HBO), in combinatie met de agrarische sector.

De inhoudelijke drager van het initiatief wordt gevormd door de activiteiten die specifiek zijn voor de noordelijke regio en die liggen op het snijvlak van Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu.

De inhoud wordt gecombineerd met de pedagogische opdracht van het beroepsonderwijs. Deze stelt de persoon en de loopbaan van de student/deelnemer centraal met expliciete aandacht voor de normatieve dimensie van de professie.

1. De toekomst van het (beroeps)onderwijs

Hieronder worden enkele ontwikkelingen geschetst die voor het programma-initiatief van belang zijn.

1.1. Werkveld en beroep

De hedendaagse maatschappij kenmerkt zich door verandering en diversiteit. De kritische houding van de burger als afnemer van producten en diensten is sterk ontwikkeld. Zijn persoonlijke situatie en levensstijl stellen daaraan steeds hogere eisen, bijvoorbeeld op het gebied van gebruiksgemak, veiligheid en duurzaamheid.

Bij de aanbieders van deze producten en diensten heeft dat tot gevolg dat er een groeiende behoefte is aan medewerkers die in flexibele netwerkorganisaties kunnen functioneren om aan deze zich steeds wijzigende vraag uit de markt te kunnen voldoen. Competenties als flexibiliteit, creativiteit en innovatief vermogen zijn daarbij belangrijker dan parate kennis. Ook het vermogen om samen te werken in een sociale context speelt een dominante rol, bovenop de strikt technische invulling van productieprocessen.

Daarbij is er steeds minder sprake van duidelijk gedefinieerde beroepen: er ontstaat een schier oneindige, steeds veranderende mix van aandachtsgebieden en kennisdomeinen die leiden tot even zovele functieaanduidingen.

1.2. Student en werknemer

De student als aanduiding van iemand die tussen zijn 15^e en 23^e een (beroeps)opleiding volgt waarna hij aan het werk gaat, verdwijnt. Leren en werken zijn niet langer opeenvolgende levensfasen maar vinden afwisselend en vaak ook gelijktijdig plaats. Hoewel we weten dat ieder mens elke dag leert in de context van zijn leven, is dat begrip explicieter geworden in de aanduiding leven-lang-leren.

De lerende mens wenst naast het strikt gedefinieerde leren ook tijd te hebben voor hobby's, zorgtaken en vrijwilligerswerk. In die situatie neemt de wens naar keuzevrijheid, kwaliteit en maatwerk toe.

1.3. Onderwijs

In het complexe samenspel van wat de maatschappij en het bedrijfsleven wensen aan de ene kant en de behoeften van de continu lerende burger aan de andere kant neemt het onderwijs een strategische positie in. Dat kan in de toekomst alleen zo blijven indien dat onderwijs zijn bakens verzet en meer dan nu gevarieerd en flexibel inspeelt op deze "marktplaats" van mens en maatschappij. Een belangrijk aspect daarbij is de noodzaak om de loopbaan van de lerende echt centraal te stellen. Dat betekent dat er (veel) meer instroommomenten voor opleidingstrajecten moeten komen en dat er niet alleen in de timing rekening wordt gehouden met andere activiteiten van de lerende (zoals bijbanen en vrijwilligerswerk), maar veel meer dat de daar (en elders) verworven competenties onderdeel uitmaken van die opleiding.

1.4. Pedagogische opdracht/waarden

Ook een andere aspect is in de toekomst aan de orde dat in zekere zin strijdig is met de "klant-is-koning"-gedachte. Het vraagstuk namelijk hoe het ideaal van competentie-gericht leren waarin de vraag van de student/deelnemer centraal staat, kan integreren met het aanbod in het kader van de pedagogische opdracht die "het onderwijs" heeft.

De hedendaagse maatschappij wordt wel geduid als een risico-maatschappij. De geregisteerde criminaliteit is in nauwelijks twee generaties vertienvoudigd. Technologisering, globalisering, secularisering, individualisering zijn processen die moeilijk beheersbaar zijn vanwege hun autonome dynamiek. De vanzelfsprekende samenhang tussen idealen, normen, waarden en instituties zijn verdwenen.

Redenen om in het onderwijs niet alleen aandacht te hebben voor goed burgerschap maar ook de reflectie op de normatieve dimensie van de professie te onderstrepen: integriteit, verantwoordelijkheid, respect, empathie, toewijding.

2. De noordelijke regio

Globalisering en ontgrenzing brengen als tegenbeweging mee dat de nabijheid en de “sociale chemie” in de lokale omgeving steeds belangrijker wordt voor de economische innovatiekracht van het bedrijfsleven. Bedrijven zullen hun krachten moeten bundelen door sterke clusters te vormen en zo een bijdrage te leveren aan de voor hun regio specifieke speerpunten.

Een goed voorbeeld van zo’n ontwikkeling is de concentratie van activiteiten op energiegebied die in Groningen plaatsvindt en die mede is ontstaan vanuit het gegeven dat Groningen met de Gasunie een bolwerk is van kennis op het gebied van aardgastecnologie. Deze activiteiten zijn gebundeld in de Stichting Energy Valley: een noordelijk initiatief dat o.m. gefinancierd wordt door het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, de drie noordelijke provincies, de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM), de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en de Gasunie.

Daarnaast zijn er specifiek noordelijke ontwikkelingen en initiatieven te melden die zich alle bewegen op het snijvlak van Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu (voor een korte typering zie Bijlage 1).

Samengevat: de noordelijke regio wil zich (nog) meer profileren op de bedrijfsmatige ontwikkeling van zowel de duurzame aanwending van alternatieve energiebronnen als van de milieusparende, zogenaamde “omgekeerde” productie (recycling, ontmanteling)¹.

De aanwezigheid van de overigens ongelijksoortige grootheden als Gasunie, Eemshaven, landbouw, ruimte en wind spelen daarbij een doorslaggevende rol.

3. De dubbele mismatch in Techniek

Er is sprake van een nationaal probleem rondom Techniek. Het betreft enerzijds de kwantitatieve mismatch tussen de werkgelegenheid in het techniek-domein en de uitstroom uit het techniek-onderwijs: meer banen dan studenten. Maar er is vooral sprake van een kwalitatieve mismatch tussen wat het technisch beroepsonderwijs levert en wat het werkveld vraagt. Die vraag heeft betrekking op competenties op het gebied van communicatie, projectmatig werken en multidisciplinair denken; de nadruk ligt daarbij steeds meer op het vertalen en sturen van technische processen en diensten dan het maken van technische producten.

Nog steeds ook heeft techniek(onderwijs) het imago van “vies, moeilijk en voor mannelijke nerds”.

Wel heeft Axis, het Nationaal Platform voor Natuur en Techniek de afgelopen jaren een indrukwekkende stimulans gegeven aan vele tientallen projecten en experimenten die de genoemde dubbele mismatch en het imago-probleem te lijf zijn gegaan. Zo is in Groningen de opleiding Human Technology (HT) op zowel HBO- als MBO-niveau ontwikkeld. De inhoud van HT reikt ver over de grenzen van het traditionele techniek-domein heen: de techniek wordt geïntegreerd met mens-techniek-interacties (ergonomie, design, kleur, gebruiksgemak) en met economische invalshoeken. Deze mensgerichte aanpak verschuift de aandacht van hi-tech naar wat hu-tech wordt genoemd. Daarbij is niet meer alleen relevant wat technisch mogelijk is maar vooral wat voor de mens relevant is. Dus niet: we willen wat we kunnen, maar: we kunnen wat we willen. Deze manier van denken en werken verdient navolging bij de opzet van het programma dat hierna wordt beschreven.

---

¹ Op dit moment houden ca 270 bedrijven en ca 17000 medewerkers in de noordelijke regio zich met energie en energie-gerelateerde activiteiten bezig

4. Het programma Value in the Valley

4.1. Inleiding

Zoveel mogelijk van de bovengenoemde ontwikkelingen zullen in de opzet van het nieuwe, gecombineerde technisch-agrarisch onderwijsdomein worden meegenomen. De inhoudelijke drager wordt daarin gevormd door de eerder genoemde noordelijke activiteiten en initiatieven op het snijvlak van Energie, Human Technology, Duurzaamheid en Milieu.

4.2. De naam en haar betekenis

Als naam voor het programma is Value in the Valley gekozen.

Het begrip Value heeft in dit verband een meervoudige betekenis, die kortweg kan worden aangeduid met 3 P's: Planet, Person en Profit.

Planet ("eeuwigheids"waarde):

slaat op duurzaamheid en toegevoegde waarde in energie-technische zin (duurzaam gebruik van energie, alternatieve energie) en in milieu-technische zin (biomassa, duurzaam bouwen, duurzaam ontmantelen en hergebruik);

Person: (persoonlijke waarde):

duidt op de persoonlijke waarde van de pedagogische opdracht die de normatieve dimensie van het beroep onderstreept: integriteit, verantwoordelijkheid, respect, empathie, toewijding;

Profit: (economische waarde):

het hele programma heeft een nauwe relatie met het regionale bedrijfsleven; de haalbaarheid is dan ook direct gekoppeld aan de vraag of de doelstelling ervan (beter gekwalificeerde en verantwoordelijke medewerkers) die (ook) voor een beter bedrijfsresultaat moet zorgen, gerealiseerd wordt;

Valley geeft de verbinding aan met de eerder genoemde activiteiten van Energy Valley en is daarmee ook de aanduiding voor het geografisch concentratiepunt: de noordelijke regio. Hoewel Friesland daar onderdeel van uitmaakt, is door de samenstelling van de drie in het programma samenwerkende onderwijsinstellingen en de noodzaak tot beheersbaarheid en overzichtelijkheid, de focus vooralsnog² gelegd op de provincies Groningen en Drenthe.

4.3. Voorwaarden, vervolg en partners

Noodzakelijke voorwaarden voor een succesvol verloop van het programma zijn (naast aansluiting bij eigen medewerkers en organisatie-doelen) politiek draagvlak en financiële steun.

Politiek draagvlak heeft vooral betrekking op het verlenen van experimenteertruimte om los van bestaande wettelijke structuren en regelingen te kunnen opereren. Daarnaast dient de regionale overheid haar instemming met het programma uit te spreken.

Financiële steun is nodig omdat dit programma een zodanige omvang heeft dat het de reguliere mogelijkheden van een onderwijsinstituut te boven gaat. Overheid en bedrijfsleven zullen naast partner ook co-financier moeten worden van het programma.

Het Alfa-college zal als initiatiefnemer de penvoering van het programma op zich nemen; het programma zal met de volgende onderwijs-partners worden uitgevoerd: de Hanzehogeschool Groningen en het AOC-Terra te Groningen. Samen met het Alfa-college vertegenwoordigen deze onderwijs-instellingen de gehele beroepskolom. Ze hebben alle drie hun hoofdvestiging in de stad Groningen; tegelijkertijd hebben het Alfa-college en het AOC-Terra meerdere

---

² in een latere fase wordt samenwerking met onderwijsinstellingen (zoals het Van Hall-instituut en AOC-Friesland) en met friese bedrijven en organisaties, niet uitgesloten

vestigingsplaatsen met een spreiding over m.n. de provincies Groningen (Winsum, Oldekerk) en Drenthe (Assen, Emmen, Hoogeveen, Meppel).

Andere beoogde partners zijn o.m. de volgende bedrijven:

- Gasunie te Groningen;
- NAM te Assen;
- Avebe te Ter Apel;
- Stork te Hoogeveen;
- Atos Origin te Groningen;
- IT Atelier te Emmen,

en organisaties als:

- Energy Valley te Groningen;
- Costa Due te Delfzijl;
- Biovalue te Delfzijl;
- Energy Delta Institute te Groningen;
- Eco-Dock te Delfzijl;
- Technomatch;
- VNO-NCW-Noord;
- Stichting A+O Metalelektro.

Vanuit de Haagse Hogeschool zal dr. Frans Meijers, lector Pedagogiek van de Beroepsvorming aan de Haagse Hogeschool participeren in het programma. Hij voert bovendien een onderzoek uit naar succesfactoren in loopbaanorientatie en –begeleiding o.m. bij het Alfa-college.

5. Gebruikte literatuur

- Hans Boutellier: artikel Profiel: Jeugd tussen vitaliteit en veiligheid (2004);
- Frans Meijers, artikel Profiel: Wat leer je in de praktijk? (2004);
- Frans Leijnse, interview Profiel: Dynamiseren en regionaliseren (2004);
- Koers BVE: Het regionale netwerk aan zet (2004);
- Onderwijsraad, jaarverslag 2003 (2004);
- Petra Cremers, Axis uitgave: Niets zo blijvend als verandering (2003);
- Trends en ontwikkelingen in de energiesector, NOM-brochure (2004);
- Jeroen J.G. van Merriënboer: Training Complex Cognitive Skills, Educational Technology Publications, New Jersey (1997);
- Ministerie van economische zaken: Nota Gebiedsgericht Economische Perspectieven (GEP) "Pieken in de delta" (2004).

Bijlage 1: Regionale ontwikkelingen in het kader van Value in the Valley

1. Energy valley

Groningen is het centrum van de binnenlandse activiteiten op het gebied van aardgas. Van daaruit is Energy Valley ontstaan: een noordelijk initiatief van overheden, instellingen en bedrijven om de bestaande activiteiten op energiegebied uit te laten groeien tot een cluster waarbij duurzame energie, kennis en uitbouw van bedrijfsactiviteiten de pijlers vormen.

2. Ecodock

Dit initiatief heeft tot doel om in de Eemshaven de eerste werf te realiseren die schepen op zowel economisch als milieutechnisch verantwoorde manier ontmantelt. Deze activiteit moet het startpunt zijn van een wereldwijd, maatschappelijk antwoord op de mensonterende slooppraktijken die op de stranden van o.m. Bangladesh plaatsvinden.

3. Costa Due

De provincie Groningen wil de Eemsmond tot de groene energiehaven van Nederland ontwikkelen. Er moeten op termijn installaties verrijzen die biomassa omzetten in vloeibare en gasvormige brandstoffen. Ook CO₂-opslag in lege gasvelden maakt onderdeel uit van de plannen. Dit is vermeld in een provinciaal plan van aanpak met de naam Costa Due: *Concrete Stappen naar een Duurzame Eemsmond*.

4. Biovalue

Al vijf jaar is gewerkt aan het idee voor een bio-diesel-fabriek in de Eemshaven. Binnen twee jaar zal het Biovalue-patent dat aan het idee ten grondslag ligt tot resultaat leiden. Het bijzondere aan het Biovalue-patent is dat er geen afvalstoffen als glycerine bij het proces vrijkomen, maar deze stof als hulpstof wordt gebruikt. Als grondstof kan onder meer koolzaad, palmolie en katoenpitten worden gebruikt.

5. Laddermolen Wubbo Ockels

Wubbo Ockels, de eerste Nederlandse astronaut, heeft onlangs het initiatief genomen voor de realisatie van een laddermolen. Dit is een samenstel van vliegers dat gebruik maakt van continue, zeer sterke winden op hoogten van 3 tot 9 kilometer voor de opwekking energie. Naar verwachting zal de eerste, experimentele laddermolen op het grondgebied van de Gemeente Groningen worden gerealiseerd.

6. Human Technology

Human Technology (HT) is de combinatie van Mens, Markt en Techniek die gebruiksgemak, veiligheid en duurzaamheid van technische producten, diensten en processen tot onderwerp heeft. De opleiding bestaat op HBO- en MBO-niveau en is in 2000 aan de Hanzehogeschool Groningen gestart. Bij de Hanzehogeschool is inmiddels ook een lector HT en een HT-centre actief. In totaal volgen ca 450 studenten in Nederland de opleiding HT op zowel MBO- als HBO-niveau; ruim 80% hiervan doet dat in de stad Groningen (Hanzehogeschool, Alfa-college, Noorderpoort-college).

7. Bio-informatica

Deze landelijk unieke opleiding is in 2003 van start gegaan bij de Hanzehogeschool. Het betreft een snijvlakopleiding die kennis uit de Biologie en de Informatica integreert. Bij de ontwikkeling van deze opleiding is gebruik gemaakt van de concepten en werkwijzen die zijn gebruikt bij de opleiding Human Technology.

Datum 23 februari 2005
Ons kenmerk 2005000390
Uw kenmerk
Onderwerp reactie op strategische agenda

Inlichtingen mw. P.G. de Vries
Toestel 557
Uw brief
Bijlagen

SNN
Mevr. G.H. Ruiterberg
Postbus 239
9700 AE Groningen

Gemeente De Marne

CORR.NR 4627	DNST: SNN AFD:
ING. 25 FEB 2005	
KLASS.NR SNN 0723	BJL J/N

Geachte mevrouw Ruiterberg,

Het college van De Marne kan zich in grote lijnen vinden in de Strategische Agenda voor Noord Nederland. Met de basisbenadering: versterken en ontwikkelen van kansrijke sectoren zijn wij het eens.

Eén van die kansrijke sectoren is het toerisme. In paragraaf 2.1.2.7 staan daarover behartenswaardige opmerkingen. Met name de constatering dat toeristisch-recreatieve voorzieningen bijdragen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en huishoudens, dat de inkomens uit agrarische activiteiten sterk onder druk staan en dat toerisme voor nieuwe werkgelegenheid kan zorgen slaat de spijker op zijn kop.

De potenties van het kustgebied, in het bijzonder het Lauwersmeergebied, grenzend aan de Waddenzee en de poort vormend naar de oostelijke waddeneilanden worden onvoldoende benut. Het komt er (zoals in de Agenda staat) absoluut op aan de bezoeker te binden en zijn verblijfsduur te verlengen. Het beter benutten van cultuurhistorisch erfgoed en het ontwikkelen van slechtweeraaccomodaties is daarbij geboden. Schaalvergoting, samenwerking en kwaliteitsverhoging horen daar ook bij. Echter, ook een uitbreiding van recreatieve verblijfsaccomodaties is noodzakelijk.

Correspondentie
Postbus 11
9965 ZG Leens
Telefoon (0595) 575500
Fax (0595) 571249

Internet
www.demarne.nl

Bezoekadres
R. Ritzemastraat 2
Leens
Gemeentehuis geopend
Werkdagen 9 - 12 uur

Postrekening 941720
Bank BNG 28 50 08 50

Bij beantwoording
a.u.b. datum en
kenmerk van deze
brief vermelden

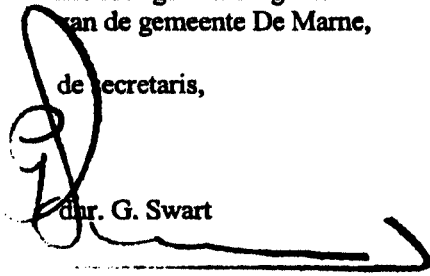
Wij vragen u om in de uitwerking van de Strategische Agenda concrete mogelijkheden te scheppen voor de bevordering van al die activiteiten. Juist omdat het hier gaat om ontwikkeling in een plattelandsgebied waar niet of slechts zeer beperkt de mogelijkheid bestaat een beroep te doen op investeringspremieregelingen is het noodzakelijk financiële mogelijkheden te hebben om een kansrijke ontwikkeling van het toerisme op gang te helpen.

Wij bevelen u aan toeristisch-recreatieve kernzones aan te wijzen, en de ontwikkelingen daar stevig te ondersteunen. Voor de colleges van De Marne en Dongeradeel is Lauwersoog zo'n kernzone.

Wij verzoeken u onze opmerkingen in een definitieve versie van de Strategische Agenda te verwerken.

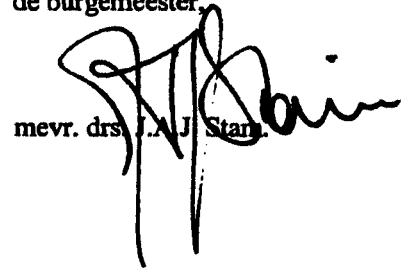
Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders
van de gemeente De Marne,

de secretaris,

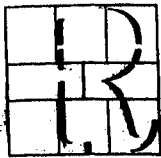
dr. G. Swart

de burgemeester,

mevr. drs. J.A.J. Stank

Regioraad
Noord Groningen
Intergemeentelijk Samenwerkingsorgaan

CORR.NR 4714	DNST: SNN AFD:
ING. 20 FEB 2005	
KLASS.NR SNN 07.23	BIJL J N

Secretariaat:
Postbus 13, 9988 ZG Usquert
Berlagehuis, Raadhuisstraat 3
Telefoon 0595-423764
Fax 0595-423681
E-mail berlagehuis@regioraad.nl

Samenwerkingsverband Noord Nederland
Postbus 239
9700 AE Groningen
t.a.v. mevrouw G..H. Ruitenberg.

Ons nummer: 050181.S
Uw nummer: SNN/2004-28869
Onderwerp: Strategische agenda voor Noord Nederland.
BTW nummer: NL 0061.63.889 B01

Usquert, 24 februari 2005.

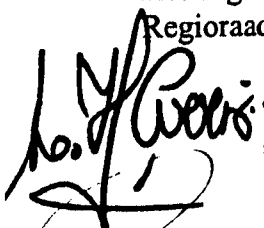
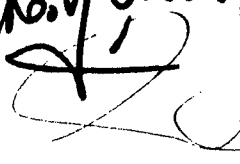
Geachte mevrouw Ruitenberg,

In onze vergadering van 3 februari jl. is aan de orde geweest de Strategische agenda voor Noord Nederland. Wij hebben in genoemde vergadering besloten de door de gemeente De Marne opgestelde reactie op de Strategische agenda te ondersteunen.

Het aanwijzen van toeristisch-recreatieve kernzones in het algemeen en van Lauwersoog in het bijzonder en het krachtig ondersteunen van initiatieven in deze kernzones heeft niet alleen een positief effect op de toeristisch-recreatieve ontwikkeling van deze kernzones, maar ook een positieve uitstraling op ontwikkelingen op dit terrein in het omliggende gebied.

Wij verzoeken u onze opmerkingen in de definitieve versie van de Strategische agenda te verwerken.

Hoogachtend,
Het dagelijks bestuur van de
Regioraad Noord Groningen,

, voorzitter,

, secretaris.

OPDR. NR. 5009	DNST. AFD.: Snn
ING. 2 MRT 2005	
KLASS. NR. -SNN/07.23	DEL. ✓ N

gemeente Leek

Samenwerkingsverband Noord Nederland
T.a.v. mevrouw G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE GRONINGEN

Ons kenmerk: MvdM/TSW
Onderwerp: Reactie Strategische Agenda

Contactpersoon: M. van der Meulen
Leek, 24 februari 2005

Geachte mevrouw Ruitenberg,

In vervolg op uw brief inzake de Strategische Agenda voor Noord Nederland 2007-2013 doen wij u hierbij onze reactie toekomen.

Wij hechten eraan betrokken te worden bij de uitwerking van de Strategische Agenda. Wij zien daarom graag een uitnodiging tegemoet om hierover mee te praten, zoals toegezegd op de bijeenkomst van 10 januari jl. Vooruitlopend op dit overleg willen wij nu reeds pleiten voor meer aandacht voor de revitalisering van bedrijventerreinen. In de lopende Kompasperiode is hiermee een goede start gemaakt, maar ook voor de komende periode ligt op dit vlak nog een aanzienlijke opgave. Gelet op de grote benodigde investeringen voor dergelijke projecten zullen gemeenten niet of nauwelijks in staat zijn op eigen kracht invulling te geven aan de ambities om verouderde bedrijventerreinen structureel op te knappen. Hoewel in het hoofdstuk Stedelijk gebied revitalisering wordt genoemd om het vestigingsklimaat voor kennisgeoriënteerde bedrijven te verbeteren, is deze benadering naar onze mening te beperkt. Om goed invulling te kunnen geven aan het faciliteren van de economische ontwikkeling en aan het concentreren van de werkgelegenheid in vijf economische kernzones, zal in elk geval in deze kernzones ingezet moeten worden op aantrekkelijke vestigingslocaties. Naast de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen is hierbij de revitalisering van bestaande locaties van groot belang.

Wij wensen u veel succes bij de verdere ontwikkeling van de Strategische Agenda en vertrouwen erop dat onderhavige schriftelijke zienswijze hierbij wordt betrokken.

Burgemeester en wethouders van Leek,

mevrouw S. de Jong, burgemeester

H.K. Hofman, secretaris

Tolberterstraat 66
9351 BJ Leek
Postbus 100
9350 AC Leek

Telefoon
(0594) 55 15 15
Fax
(0594) 51 75 12
Faksttelefoon
(0594) 55 15 16

1 ex. burg.
1 ex. weth. Bouma

E-mail
info@leek.nl

CORB.NR 4099	DNST: SNN AFD: SNN
ING. 01 MRT 2005	
KLASS.NR SNN0723	PLI J N

Adviescollege voor de Markt

Samenwerkingsverband Noord Nederland
Mevrouw G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE
Groningen

Postbus 490
9700 AL Groningen
Bezoekadres:
Laan Corpus den Hoorn 2

Tel. 050 - 522 49 70
Fax 050 - 522 49 99
E-mail ama@snn-nl.com
www.ama-online.nl

Groningen, 25 februari 2005

Referentie : AMa/2005/151
Betreft : Regionaal Beleid na 2006
SNN/2004-28869

Geachte mevrouw Ruitenberg,

Graag reageer ik, namens het Adviescollege voor de Markt op de strategische agenda betreffende het regionaal beleid na 2006.

Ik verwijs u in dat kader eveneens naar onze reactie op het regionaal beleid van 7 oktober 2004 (AMa/2004.106) en de reactie die het AMa op 20 oktober 2003 op de MTR-evaluatie heeft gegeven. Deze zijn als bijlagen bij deze brief bijgevoegd.

Procedure:

Het Adviescollege heeft in haar vergadering allereerst een opmerking gemaakt over de gevolgde inspraakprocedure. Aangezien deze strategische agenda eind januari al door de gemeenschappelijke Statencommissies is vastgesteld, vroeg ze zich af of het überhaupt nog wel zin had om op deze reeds vastgestelde agenda te reageren. In dat kader is niet helder aangegeven voor wie en voor welk doel deze strategische agenda is opgesteld.

Reactie op hoofdlijnen:

- o Het Adviescollege voor de Markt vindt dat er in de strategische agenda moet worden aangesloten bij de beleidsopvatting, zoals verwoord in de Kabinetsnota Pieken in de Delta. Hiervoor moet scherp gedefinieerd worden welke economische sectoren/clusters in Noord-Nederland sterk of in potentie sterk zijn en daarmee van belang zijn voor de nationale economie. Deze clusters moeten vervolgens vertaald worden in zo concreet mogelijke projecten. Het Adviescollege voor de Markt wil u graag met de invulling hiervan behulpzaam zijn (zie hierna onder projectmatige invulling).
- o Het stuk zou winnen in kracht als het compacter en bondiger wordt beschreven.
- o Door de programmatische driedeling van de strategische agenda worden onderlinge synergie-effecten gemist. Dit geldt bijvoorbeeld voor de onderlinge relatie tussen het stimuleren van bedrijvigheid en het versterken cq. upgraden van de kennisinfrastructuur. Binnen het programma 'innovatie' zou inhoudelijk

- een sterkere koppeling tussen stimulering van de marktsector en het arbeidsmarktbeleid moeten worden gelegd.
- Er wordt bij 'het aanbod van de arbeidsmarkt' niet ingegaan op de verwachte, relatief grote toename/instream van ouderen en mensen uit de WAO op de arbeidsmarkt als gevolg van Kabinetsvoornemens m.b.t. afschaffing van arbeidsongeschiktheids-uitkeringen en het onaantrekkelijk maken van bijvoorbeeld de VUT en het prepensioen. (Noordelijke Arbeidsmarkt Verkenning 2004, RUG).
  - Het Adviescollege zou aan de sleutelgebieden het initiatief van het UMCG, Life Lines (voorheen medische kennisbank), willen toevoegen gezien de enorme impact die dit initiatief voor de regionale economie van het Noorden heeft. Dit betreft met name life sciences en de aan zorg- en food- gelieerde economische sectoren.
  - Bij life sciences wordt nanotechnologie niet genoemd en Life Lines wordt slechts als project en niet als strategisch kansrijk economisch businessconcept aangehaald.
  - Export zou verbreed moeten worden naar internationalisering. De overweging hierbij is het belang voor de versterking van de Noord Nederlandse economie van importactiviteiten van bedrijven uit Noord Nederland en tevens het aantrekken van buitenlandse bedrijven.
  - Aan het thema bedrijfsopvolging wordt geheel geen aandacht geschonken. Op basis van o.a. een door het ING uitgebracht onderzoek gericht op de situatie in Noord Nederland, blijkt dat bedrijfsopvolging de komende jaren een belangrijk issue wordt; door hierop tijdig te anticiperen kan veel (onnodige) werkloosheid worden voorkomen. Het zou in Noord Nederland zo'n 2000 bedrijven betreffen waar het probleem zich tussen nu en 5 jaar gaat voordoen. Interessant is in dit kader ook te zoeken naar koppelingsmogelijkheden tussen beëindigers en starters.
  - Aan financiering van innovatieve acties via bijvoorbeeld het verstrekken van risicodragend kapitaal wordt geen aandacht geschonken. Voor starters is een groot probleem het vinden van voldoende venture capital juist ook voor de voorfase van productontwikkeling. Hierin zou via een soort V.C fonds kunnen worden voorzien.
  - Bij het onderdeel bereikbaarheid is er relatief veel aandacht voor het openbaar vervoer. Het goederenvervoer is onderbelicht; noordelijk zeehavens en Groningen Airport Eelde worden in het geheel niet genoemd.
  - Stimulering van geavanceerde ICT-toepassingen heeft slechts zin als er over een adequate glasvezelinfrastructuur wordt beschikt ten behoeve van bedrijven, non-profitorganisaties en uiteindelijk burgers. Hierin heeft de noordelijke overheid een belangrijke stimulerende rol.
  - Bij vitaal platteland wordt onvoldoende ingegaan op de noodzaak van strategisch grondbeheer voor de vrijkomende landbouwrealen.

Projectmatige invulling:

Aansluitend op de AMavergadering van 18 maart 2005 organiseert het AMa een expertmeeting, waarvoor ze kennisdragers van de door haar aangegeven speerpunten heeft uitgenodigd. Doel van deze bijeenkomst is, om als aanzet voor nadere invulling van de strategische agenda, concrete projecten te formuleren die betrekking hebben op (snijsvlakken tussen) de clusters, welke zijn weergegeven in het hoofdstuk over 'innovatie en transitie naar de kenniseconomie' van de strategische agenda.

Uitvoering:

Als omissie wordt gevoeld dat in een programma dat zich grotendeels op structurele versterking van de marktsector richt, in de uitvoering de marktsector, intermediaire organisaties en ook de Adviesraden in het geheel niet genoemd worden. Wel wordt een grotere rol in dit kader bij gemeenten neergelegd. Overheden hebben naar de mening van het Adviescollege primair een faciliterende rol.

Het Adviescollege heeft het initiatief genomen om samen met intermediaire organisaties die zich op de marktsector richten, uitgaande van de vraag van de ondernemer, te komen tot een efficiënter, doelmatiger en beter op elkaar afgestemd inhoudelijk aanbod en ook de onderlinge werkwijze hierop aan te passen. Het doel is voor de marktsector transparanter te zijn. Het streven is te komen tot de inrichting van één loket, waar ondernemers met hun vragen terecht kunnen. Via een adequate inrichting van de frontoffice en backoffice functies en goede afspraken over de coördinatie ertussen moet hier vervolgens goed op ingespeeld worden.

Het Adviescollege heeft voor het vervullen van haar aanjaagfunctie, zoals u weet de beschikking over het instrument *task forces*. Via een Meester-Gezelschap worden de effecten hiervan binnenkort zowel kwantitatief als ook kwalitatief geëvalueerd. Ik adviseer u de resultaten hiervan te betrekken bij verdere invulling van de strategische agenda. Op grond van een eerste korte evaluatie blijkt het instrument effectief als aanjager te functioneren en tot substantiële economische spin-off effecten te leiden en tevens bij te dragen aan de totstandkoming van een beter functionerende netwerkeconomie in Noord Nederland.

Zoals aangegeven is het Adviescollege graag bereid u behulpzaam te zijn bij de nadere concretisering van de strategische agenda.

Met vriendelijke groet,

Gerrit Ybema,

voorzitter
Adviescollege voor de Markt

Samenwerkingsverband Noord Nederland
t.a.v. mevrouw G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE Groningen

Groningen, 7 september 2004

Ons kenmerk: AMA/2004.106
Betreft: Regionaal beleid na 2006
SNN/2004-16542

Geachte mevrouw Ruitenberg,

Graag reageer ik, namens het Adviescollege voor de Markt op uw brief van 21 juni 2004 over (actualisering) van het regionaal beleid na 2006. Ik maak daarbij gebruik van mijn voorzet voor een toekomstvisie, waarmee de leden van het Adviescollege in onze vergadering van 3 september jl., hebben ingestemd. Overigens zou ik ook willen verwijzen naar de reactie die het AMA eerder (23 oktober 2003) op de MTR-evaluatie heeft gegeven en als bijlage bij deze brief is bijgevoegd.

Het Adviescollege voor de Markt heeft als taak voorstellen te formuleren die effectief bijdragen aan het versterken van de structuur van de economie van Noord-Nederland. Deze voorstellen richten zich op het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) en het bedrijfsleven. Bij het versterken van de structuur van de economie gaat het vooral om aan te grijpen bij die onderdelen van de economie die al sterk zijn of de potentie hebben om sterk te worden. Op die manier heeft het AMA ook tot nu toe gewerkt. Bovendien sluit deze werkwijze aan bij de beleidsopvatting van de regering die is neergelegd in de nota Pieken in de Delta. Daar wordt dit beleid getypeerd als *kansenbeleid* en van toepassing verklaard op alle economische regio's in Nederland. Noord-Nederland raakt daarmee zijn exclusieve positie kwijt.

Speerpunten

Om aan te sluiten bij de beleidsopvatting in de kabinetsnota Pieken in de Delta is het in ieder geval van het grootste belang scherp te definiëren welke economische sectoren/clusters in Noord-Nederland sterk of in potentie sterk zijn en daarmee van belang voor de nationale economie.

Voor al deze speerpunten geldt dat er een directe verbinding is of moet komen met *hoogwaardige kennis*. Dat levert de kwaliteit die wezenlijk is voor het structureel versterken van een hoogwaardige economie. Voor veel speerpunten geldt eveneens dat ze nog verder aan kracht en potentie winnen door *onderlinge dwarsverbanden* aan te brengen (vergelijk de 'neue Kombinationen' van Schumpeter, 1934). Hiermee kunnen interessante en belangrijke nieuwe economische clusters ontstaan.

Het AMa zal systematisch nagaan hoe de speerpunten verder kunnen worden ontwikkeld en versterkt en welke kansrijke dwarsverbanden tot stand kunnen worden gebracht.

Hierna volgt een korte opsomming en toelichting op de speerpunten die het AMa als kansrijk beschouwt voor de economische ontwikkeling van Noord Nederland

Economische clusters:

- Energy Valley - Een rijksbreed gesteund concept dat nu snel moet worden ingevuld met concrete projecten. Met name de kennis over gasopslag- distributie en -transport mede vormgegeven vanuit het Energydelta-instituut wordt van groot belang geacht voor de onderscheiden positionering van Noord Nederland en dient verder te worden uitgebouwd;
- Watertechnologie - Het ontwikkelen en vermarkten/exporteren van deze kennis behoeft bijzondere aandacht en heeft eveneens rijkssteun. De activiteiten concentreren zich rond Wetsus/Centre for Sustainable Watertechnology en het van Hall-instituut;
- Agrobusiness - Belangrijk in Noord-Nederland en van nationale betekenis. Denk aan Royal Friesland Food, AVEBE, maar ook aan de mogelijkheden van de moderne glastuinbouw;
- Chemie - Chemie (vooral natriumzout- en magnesiumzout) zijn sterk aanwezig in Delfzijl en Emmen (samen 18% van de nationale capaciteit). Concrete uitbreidingen op de korte termijn van AKZO en Teijin. Grote potentie door verbinding met energie-concept en mogelijkheden a.g.v. ethyleenverbinding. Bij de Rijksuniversiteit is daarnaast bijzondere internationaal onderscheiden kennis op het gebied van polymeertechnologie aanwezig. Prof. Feringa is recent winnaar van de Spinozaprijs.
- Scheepsbouw - Een sector met hoge kwaliteit en van nationale betekenis. Vorming van een strategisch maritiem platform met aanpalende bedrijven van groot belang evenals aanhaking bij het landelijk maritiem netwerk;
- Logistiek/infrastructuur - Van wezenlijk belang voor het goed functioneren van een (landsdelige) economie. Het betreft hier het brede spectrum: wegen (geen files), spoorwegen (terminals), waterwegen, havens, leidingen (gas), maar ook de Kennis- en ICT-infrastructuur zijn van onderscheiden belang. Mogelijkheden voor een noordelijke corridor/verbindingstrategie als het zwaartepunt van Europa naar het Oosten opschuift;
- ICT - Gericht op de benutting van de ICT-infrastructuur via het ontwikkelen en stimuleren van het gebruik van ICT-diensten en producten (Zernike-park/ GN-IX, VINC, IT-atelier en ICT-Friesland). Inhoudelijk worden kansen voorzien op het gebied van administratieve data-verwerking (archivering/billing), e-health en e-learning;

- Astron/Lofar - Een unieke technologie op wereldniveau die o.m. moet leiden tot economische spin off-activiteiten waarbij de kennis van Astron op het gebied van radiofrequentie- en sensortechnologie wordt aangewend voor het ontwikkelen en vermarkten van producten en diensten. Toepassingsmogelijkheden: agrosector, geologie, zorgsector en 'watermanagement';
- Life Sciences - De kennisbasis voor life sciences bedrijven wordt vooral gevormd door RUG en AZG. De sector kan onderverdeeld worden in agri-food, gezondheid van mensen en algemene biotechnologie. Bij de Medische Kennisbank, wordt inhoud gegeven aan het concept 'succesvol ouder worden'. Het kenniscluster dat hieruit ontstaat heeft als kern AZG en RUG, waarbij functionele kennis een brede thematische invulling moet krijgen. Economische effecten voor verschillende marktpartijen zijn voorzien.

Generale aandachtsgebieden

De hierboven aangegeven speerpunten zijn bepaald aan de hand van economische sectoren of onderdelen daarvan. Daarnaast verdient ook een meer functionele benadering van de economie, met bijzondere aandacht voor het MKB, in Noord-Nederland aandacht. In dat kader zijn de volgende aandachtsgebieden eveneens van groot belang voor het verder versterken van de marktsector in Noord-Nederland. Het AMa vervult vanuit haar rol als strategisch adviseur hierin een stimulerende rol.

Stimuleren ondernemerschap

- meer belangstelling voor het bevorderen van ondernemen en effectieve begeleiding van starters en doorstarters;
- Bedrijfsopvolging - nu de babyboomers 55+ zijn en worden, doet zich bij veel ondernemingen de vraag van de bedrijfsopvolging voor. Dit speelt ook op grote schaal in Noord-Nederland; werkgelegenheidseffecten zijn relatief groot en het verdient daarom meer systematisch aandacht;
- Exportbevordering - bekend dat Noord-Nederland significant minder exporteert dan de rest van Nederland. Daarom belangrijk punt van aandacht als het gaat over het verder versterken van de marktsector;
- Innovatie - Veel MKB bedrijven zijn nichespelers. Technologische ontwikkelingen en globalisering dwingen tot meer onderlinge samenwerking en innovatie, wat een belangrijkste bron is voor economische groei. Ook hierbij scoort Noord-Nederland relatief slechter;
- Kennisontsluiting - bevorderen van kennistransfer tussen bedrijven onderling en tussen kennisinstellingen en het bedrijfsleven is nodig voor een internationaal concurrerende positie in een kenniseconomie. We moeten vooral slimmer gaan werken;

Pagina 4, AMa/2004.106, 7 september 2004:

Organiserend vermogen bedrijfsleven

- de schaal in Noord-Nederland is overzichtelijk. De beschikbare organisaties zijn talrijk: VNO/NCW, MKB, KvK's, NOM, Syntens, TCNN e.a.. Hoe kunnen we op een praktische manier de effectiviteit van en voor het bedrijfsleven vergroten?

Promotie

- Ruchtbaarheid geven aan succes draagt bij aan imagoversterking van het ondernemersklimaat in Noord Nederland en heeft een aantrekkende werking op nieuwe marktsectorinitiatieven. De RTLZ productie over het ondernemingsklimaat in Noord Nederland rond een viertal thema's: ICT, mariëem, energie en chemie is een nationale primeur van 'regiomarketing'.

Hoogachtend,

Gerrit Ybema,
voorzitter Adviescollege voor de Markt

Adviescollege voor de Markt

Provincie Groningen
t.a.v. de Gedeputeerde Economische Zaken
de heer Dr. J.C. Gerritsen
Postbus 610
9700 AP GRONINGEN

Postbus 490
9700 AL Groningen
Bezoekadres:
Laan Corpus den Hoorn 20

Tel. 050 - 522 49 70
Fax 050 - 522 49 99
E-mail ama@snn-nl.com
www.ama-online.nl

Groningen, 23 oktober 2003

Reactie: Adviescollege voor de Markt op MTR: *Kompas op Koers*

Geachte heer Gerritsen,

Hierbij treft u, in aanvulling op onze reactie van 16 juni 2003 (AMa/2003/107) een reactie aan van het Adviescollege voor de Markt (AMa) op: *Kompas op Koers*. Deze brief is overigens in verband met het tijdpad dat gehanteerd wordt ter voorbereiding van de vergadering van het dagelijks bestuur op 20 oktober reeds gemailed aan het secretariaat van het SNN.

Zowel de NEI ECORYS-evaluatie als ook de reactie van het SNN op de midtermevaluatie ontberen nog te zeer een grondige analyse op basis waarvan heldere keuzes gemaakt kunnen worden voor een adequaat regionaal stimuleringsbeleid. Het Adviescollege vindt dat het Noorden - juist nu- wil het niet uitgespeeld raken tegenover andere regio's, gebaat is bij een gedegen analyse waaraan men consequenties moet durven verbinden.

Het niet aanbrengen van een duidelijke focus brengt als risico met zich mee dat de beleidsvoornemens van het ministerie van Economische zaken via de gebiedsgerichte aanpak worden ondersteund en het geeft voeding aan recente uitlatingen van de Staatssecretaris van economische zaken, om het regionaal beleid af te schaffen. Het Adviescollege gelooft in de kracht van regionaal economisch beleid voor groei van de Noord Nederlandse economie. Het College adviseert het provinciaal bestuur om zich hiervoor in SNN-verband richting de landelijke politiek de komende periode zeer sterk te maken.

Hierna wordt bovenstaande visie op hoofdlijnen toegelicht.

Hoe te faciliteren?

- Investeringssteun en een loonkostensubsidie zijn de meest aangewezen instrumenten.
Bied de nicheplayers in het MKB kansen door maatregelen te treffen die direct voelbaar zijn op de verlies- en winstrekening, zoals belastingvrije tegemoetkomingen op de terreinen R&D-investeringen, scholing en opleidingen.
- Schenk tevens veel aandacht aan starters en innovatieve MKB ondernemingen, die *risicodragend kapitaal* behoeven. Daar ligt een kerntaak van de NOM in de wetenschap dat dit soort financieringen een hoog risicoprofiel hebben. Maar daar ligt ook de legitimatie om met publieke middelen risicodragend kapitaal ter beschikking te stellen.
- Voorkom een lappendeken aan instrumenten. Houd het simpel.

Uitvoering:

- SNN beheert de subsidies op de terreinen van de R&D- investeringen (IPR), scholing en opleidingen.
- De NOM is er voor risicodragend kapitaal aan starters en innovatieve MKB ondernemingen.
- Het Adviescollege voor de Markt is gangmaker-makelaar,
- De overheden krijgen budget voor infrastructuur, onderwijs en zorg binnen het kader van een overall SNN plan.

De administratieve last bij de uitvoering wordt op deze manier zo laag mogelijk gehouden. De maatregelen zijn in opzet en uitvoering eenvoudig en kenbaar.

Resumé:

Geadviseerd om vanuit een expliciete keuze voor regionaal structuurversterkend beleid, een gedegen sterkte-zwakte analyse te maken van onderscheiden kennisgebieden en activiteiten van nichespelers. Hieraan harde consequenties te verbinden.

De analyse te vertalen in een operationele uitvoeringsstrategie voor respectievelijk de perioden 2004-2006 en 2006-2010.

De organisatiestructuur helder en eenvoudig te houden. Ondernemers via een beperkt aantal maatregel te faciliteren, waarbij met name gedacht wordt aan tegemoetkoming voor R&D-activiteiten in de vorm van investeringspremies en loonkostenpremies, en daarnaast zorg te dragen voor ondersteuning van starters en innovatieve MKB-bedrijven in de vorm van durf –en venture kapitaal..

Hoogachtend:

C.G. Baan,
voorzitter van het Adviescollege voor de Markt

streekraad oost-groningen

Aan het Samenwerkingsverband

Noord Nederland, SNN
Postbus 239
9700 AE GRONINGEN

CORR.NR 4890	DNST: SNN AFD:
ING. 01 MRT 2005	
KLASS.NR SNN 07.23	BIJL / N

Bezoekadres:
"Huis te Wedde"
Hoofdweg 7
9698 AA Wedde
tel. (0597) 56 20 05
fax (0597) 56 24 10
e-mail streekraad@ogron.nl
website www.ogron.nl

Correspondentie-adres:
Postbus 7
9698 ZG Wedde

Wedde, 25 februari 2005

Ons kenmerk : U/0028/2005/D.1.3/DH/DH

Betreft : Strategische Agenda 2007-2013

In de Strategische agenda voor Noord Nederland 2007-2013 heeft u uw visie neergelegd op het regionaal beleid na 2006 met als vertrekpunt de huidige kompasvisie gericht op de versterking van de economische kernzones/marktsector, de stedelijke centra en het landelijk gebied.

Wij onderschrijven het belang van de voortzetting van een economisch structuurversterkend beleid voor Noord-Nederland om daarmee het economische faseverschil met de rest van Nederland op te heffen. Wij zien de Strategische Agenda in het licht van de noordelijke belangenbehartiging richting het Kabinet en als kader voor een noordelijk uitvoeringsprogramma waarin financiële middelen zijn opgenomen voor de ondersteuning van nieuwe initiatieven.

De beleidlijnen zoals deze zijn geformuleerd in de huidige Kompasvisie zijn effectief gebleken en kunnen onzes inziens in grote lijnen worden voortgezet. In algemene zin vinden we het belangrijk dat hierin veel meer een directe koppeling wordt gelegd tussen projecten aan de vraag- en aanbodzijde van de arbeidsmarkt. Er liggen kansen bij het inbrengen van de arbeidsmarktcomponent bij de ontwikkeling van marktsectorprojecten en ook bij de aanbesteding van werken kunnen de diverse organisaties meer rekening houden met de aanknopingspunten die dit biedt voor de aanbodzijde van de arbeidsmarkt.

Verder willen wij het belang onderstrepen van het spoor "Vitaal Platteland" voor een regio als Oost Groningen en pleiten voor de inzet van voldoende financiële middelen voor dit programmaonderdeel.

De "sleutelgebieden", Astron/Lofar, EnergyValley en het Watercluster zijn belangrijke ontwikkelingsgebieden voor Noord Nederland op de (middel)lange termijn. Als nationale speerpunten verdient dit verdere stimulering en ondersteuning. In het kader van het regionaal beleid is het echter de vraag of dit op korte termijn via spin-off/toepassingen een directe impuls richting bedrijfsleven oplevert.

De sleutelrol voor de werkgelegenheidsontwikkeling ligt vooral bij het bestaande Midden-en Kleinbedrijf. Het regionale beleidsinstrumentarium zou zich vooral op ondersteuning en het organiserende vermogen van deze bedrijven (kennisbevordering, export, innovatie, scholing) moeten richten. Daarbij pleiten wij ook voor het behoud van de investeringspremie voor uitbreidingsinvesteringen.

Daarnaast zijn er een aantal ontwikkelingen waarvan wij graag zouden zien dat deze in de actualisering van het Kompasprogramma een plaats zouden krijgen. De volgende punten willen wij daarbij onder uw aandacht brengen.

Tot nu toe is het regionaal beleid vooral gericht geweest op de versterking van het vestigingsklimaat voor bedrijven en de stimulering en komst van industriële bedrijven en stuwende dienstverlening. Voor de ondersteuning van deze sectoren die als motor fungeren van de regionaal-economische ontwikkeling is blijvende aandacht nodig om met andere regio's te kunnen concurreren. In tijden van hoogconjunctuur zijn hierdoor bedrijven eerder bereid te investeren in het noorden; echter bij laagconjunctuur, zoals in de afgelopen jaren het geval was, is er weer een sterke terugval te zien. Onzes inziens liggen er mogelijkheden voor werkgelegenheidsgroei door kansen te benutten in de minder conjunctuurgevoelige sectoren met een sterke binding aan de regio, namelijk:

- De toenemende vergrijzingstendens die, in combinatie met individualisering en hogere inkomens, een groeiende vraag naar diensten op het gebied van (persoonlijke) zorg, recreatie en vrijetijdsbesteding tot gevolg heeft, waarbij kwaliteit centraal staat. Het ontwikkelen van nieuwe woon-, zorg- en recreatieve concepten voor de seniorenmarkt kan in het bijzonder in de landelijke regio's een sterke werkgelegenheidsimpuls geven die lokaal/regionaal gebonden is en bovendien een wervend effect heeft op potentieel nieuwe inwoners. Voor het programmaonderdeel landelijk gebied biedt dit in combinatie met nieuwe initiatieven in de agro-toeristische sector, natuurontwikkeling en waterberging goede kansen.
- Voor Oost Groningen geldt dat de toeristische sector als geheel potentie heeft met groeikansen voor de werkgelegenheid. Het investeren in nieuwe routestructuren en kleinschalige voorzieningen voor specifieke doelgroepen kan de aantrekkingskracht van de regio verder vergroten. Daarnaast vraagt in het bijzonder de vaarrecreatie nog de nodige investeringen zoals de vaarrecreatieve verbinding Oost-Groningen-Zuidlaardermeer, Erica-Ter Apel en de ontsluiting van de Blauwe Stad.

Het deelprogramma Stedelijke Centra is gericht op een verdergaande concentratie van wonen en werken in de steden, waarbij de nadruk ligt op de versterking van de centrumfunctie van de grote steden in het Noorden. Ook hier willen wij wijzen op het belang van de ontwikkelingen "van binnenuit", dus de lokaal en regionaal gebonden ontwikkelingen waarin vooral de middelgrote centra een sleutelrol spelen. Het gaat hierbij om regionaal verzorgende functies en investeringen in het Midden- en Kleinbedrijf die veel werkgelegenheid opleveren. Voor het behoud van deze voorzieningen en bedrijvigheid is het noodzakelijk dat basisvoorzieningen op het gebied van onderwijs, openbaar vervoer, sport, etc. voldoende aanwezig zijn. In de landelijke gebieden zullen deze middelgrote centra in staat moeten worden gesteld om voldoende perspectief voor jongeren te bieden en ze daarmee als werknemers voor de toekomst aan de regio te binden. Een cruciale factor daarbij is de opleiding- en onderwijsstructuur. Een gedifferentieerd aanbod aan beroepsopleidingen, praktijkonderwijs en werk-leertrajecten is noodzakelijk om een goede aansluiting arbeidsmarkt-onderwijs te garanderen.

Voor wat betreft de landbouw -in Oost-Groningen een belangrijke economische drager- pleiten wij er in het licht van de herziening van het Europees landbouwbeleid voor om de nieuwe middelen voor plattelandsontwikkeling te koppelen aan de regio's met veel markt-orderingsproducten (modulatie), zodat een verbrede landbouw kan worden gestimuleerd. Naast verbreding en vernieuwing van de landbouweconomie is versterking van de concurrentiekracht van de landbouw nodig, o.a. door samenwerking, kennisontwikkeling, innovatie. Ook biedt de landbouw mogelijkheden voor alternatieve energiebronnen in de vorm van biobrandstoffen. Wij willen wijzen op het belang van de versterking van de agrocluster Zuid-Groningen waar reeds een sterke aanzet is gegeven aan deze ontwikkeling.

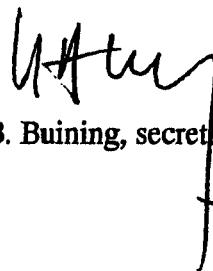
Samengevat kunnen wij het in hoofdlijnen voortzetting van het huidige Kompasprogramma onderschrijven maar vragen wij meer aandacht en mogelijkheden om financiële middelen in te zetten voor ontwikkelingen vanuit de bestaande kwaliteiten en kenmerken van de regio en regionale economie. Hierbij willen wij in het bijzonder noemen:

- Het meer betrekken van de arbeidsmarktcomponent bij nieuwe initiatieven en projecten.
- De versterking van de positie van het Midden en Kleinbedrijf, o.a. behoud uitbreidings-IPR.
- Kansen voor het landelijk gebied in o.a. de seniorenmarkt in de vorm van functiecombinaties en nieuwe concepten rondom wonen, zorg en recreatie.
- Het plattelandstoerisme als belangrijke groeimarkt.
- Het belang van de middelgrote centra als voorwaarde voor het behoud en de groei van de regionale economie waarbij bijzondere aandacht voor de onderwijs- en opleidingsstructuur.
- De noodzakelijke verbreding en innovatie van de landbouwsector.

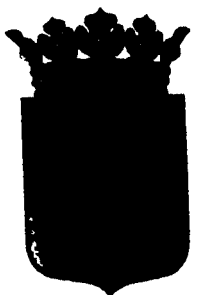
Het Dagelijks Bestuur van de
STREEKRAAD OOST-GRONINGEN,

mevrouw G.M.C. Jonkman-Jansen, voorzitter

mr. B. Buining, secretaris

GEMEENTE APPINGEDAM

CORR.NR 5007	DNST: AFD: SNN
ING. - 9 MRT 2005	
KLASS.NR. 23	

delfzijl

gemeente
EEMSMOND

GRONINGEN SEAPORTS

Aan de voorzitter van het Samenwerkingsverband
Noord-Nederland

Postbus 779
9700AT GRONINGEN

Datum : 28 februari 2005
Uw brief van :
Uw kenmerk :
Ons kenmerk : sch/
Behandeld door: de heer P.F.A. Schuiten
Doorkiesnummer : 0595 - 437581
Onderwerp : reactie op concept Strategische Agenda SNN 2007-2013

Geachte heer, geacht bestuur,

Onlangs is het concept verschenen van uw Strategische Agenda 2007-2013. In deze agenda doet u voorstellen voor een regionale aanpak op een aantal deelterreinen met als doelstelling het versterken van de noordelijke economie. De gemeentebesturen binnen het Eemsdeltagebied en Groningen Seaports willen graag van de gelegenheid gebruik maken om op het concept rapport te reageren.

Binnen het gebied van Eemsdelta vindt samenwerking op ruimtelijk-economisch gebied plaats tussen de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Eemsmond en Groningen Seaports. De samenwerking krijgt ondermeer gestalte in beleid, een projectmatige aanpak en inzet op de ruimtelijke-economische versterking van Noordoost Nederland, waarbij als speerpunten de industriegebieden in de drie gemeenten gelden. Vooral de havengebonden industrie bij deze Noord-Nederlandse zeehavens vormen een belangrijk onderdeel in het geheel. Deze samenwerking is vastgelegd in een bestuursakkoord.

Uw concept Strategische Agenda schenkt vooral aan het grote economische belang van de zeehavens nauwelijks aandacht. U steekt met uw agenda in op de drie hoofdthema's "Innovatie en transitie naar een Kenniseconomie", "Concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied" en " Vitaal platteland". Alhoewel dit zondermeer belangrijke onderwerpen zijn, mag en kan naar onze mening niet voorbij gegaan worden aan ingezet landelijk beleid voor met name de kernzones. Zonder in detail in te gaan op de in uw agenda genoemde deefacetten per hoofdthema, zijn wij van mening dat in het onlangs verschenen rapport "Pieken in de Delta", van het ministerie van Economische Zaken duidelijke keuzen zijn gemaakt voor het gebied van de Eemsdelta. Het ministerie geeft aan dat zij de Eemsdelta als een bijzonder kansrijk gebied ziet. "Een betere positionering van Eemsdelta in de richting van Noord en Oost Europa, inclusief achterland- verbindingen over water" heeft daar een economische prioriteit gekregen, terwijl in dat zelfde rapport de herstructurering van het industrieterrein Oosterhorn te Delfzijl bij de topprojecten van Nederland behoort. Ook verwijzen wij u naar de teksten in de 5^e Nota Ruimte, waar het Eemsdeltagebied genoemd werd als regionaal stedelijk Netwerk.

Het kan toch dan niet zo zijn, dat deze landelijke erkenning van het Eemsdeltagebied niet op zijn minst een gelijkwaardige plek krijgt in de Strategische Agenda voor het Noorden.

Voor het versterken van het vestigingsklimaat in deze regio was een financiële impuls vanuit de kompasgelden een must om de regio vlot te trekken. Inmiddels is de trend waarneembaar dat het voor bedrijven interessant wordt om zich in het noorden te gaan vestigen.

Grote infrastructurele aanpassingen aan de havens kunnen uitsluitend rond gefinancierd worden, indien er sprake is van een substantiële bijdrage vanuit de kompasgelden. Het mag en kan niet zo zijn dat in de periode 2007 – 2013 deze ingezette inspanningen nu worden afgeremd. Een vitaal platteland is prachtig, echter als de mensen er alleen maar kunnen wonen en er geen werk hebben dan is er met de doelstelling duidelijk iets mis. Combinaties van stimuleren van wonen én werkgelegenheid, zeker in een gebied waar een grote werkeloosheid is, verhoogt juist de kans op succes. Het wegwerken van het economische faseverschil is een duidelijke doelstelling uit de "Pieken in de delta".

In het onlangs verschenen rapport "Wad anders", eveneens van het Ministerie van Economische Zaken, wordt helder weergegeven wat de mogelijkheden en kansen zijn voor het gebied. In dit duurzaam sociaal-economisch ontwikkelingsperspectief wordt een helder beeld geschetst, naar welke kant de noordelijke economie in dit toch al kwetsbare gebied moet gaan. Ook hier worden de kansen die het gebied heeft sterk benadrukt.

Gelet op deze toch zeer recent geformuleerde beleidsdoelstellingen bevreemdt het ons dan ook bijzonder sterk dat in uw concept Strategische Agenda, voor wat de kans op investeringen in en rond deze zeehavens betreft, geen woord wordt gerept over bovenaangehaalde speerpunten van beleid. Wij kunnen ons voorstellen en bepleiten dat dan ook bijzonder sterk, dat op deze onderdelen het concept aanzienlijk wordt aangepast.

Graag zijn wij bereid om met u hier verder over van gedachten te wisselen.
Namens de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Eemsmond, alsmede Groningen Seaports,

E. Groot
Burgemeester gemeente Appingedam

Drs. M. Appel-de Waart,
Burgemeester gemeente Delfzijl

Mr. Drs. G.B. Renkema,
Burgemeester gemeente Eemsmond

H. Post,
Directeur Groningen Seaports.

Samenwerkingsverband Noord-Nederland
T.a.v. mevrouw G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE GRONINGEN

CORR.NR 5130	DNST: AFD: Snn
ING. 2 MRT 2005	
KLASS.NR SNN 07.23	BIL ✓ N

Groningen, 1 maart 2005

Betref: reactie op de (concept) 'Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013' van de bedrijvenverenigingen in Oost-Groningen.

Geachte mevrouw Ruitenberg,

Het bedrijfsleven in Oost-Groningen, vertegenwoordigd door de bedrijvenverenigingen:

- De Kanaalstreek (Stadskanaal e.o.)
- Ondernemerskring Oost-Groningen (Winschoten e.o)
- Industriekring Ter Apel
- Veendammer Ondernemers Compagnie
- Ondernemerskring Scheemda
- Industriekring Menterwolde

wil graag een reactie geven op de 'Strategische Agenda voor Noord-Nederland, 2007-2013'. Naar onze mening moet deze Agenda, als opmaat voor een nieuw regionaal economisch beleid, belangrijke impulsen kunnen geven aan versterking van de economie in Oost-Groningen.

SNN wil op grond van deze Agenda afspraken maken met het Kabinet over een nieuw economisch stimuleringsbeleid na afloop van het 'Kompas voor het Noorden' en kiest daarbij voor een tweesporen benadering. Enerzijds wordt naar onze indruk gestreefd naar een selectieve versterking van clusters van bedrijven en kansrijke speerpunten en anderzijds naar een brede inzet op onder andere versterking van het mkb-bedrijfsleven en de infrastructuur, zoals ook in het Kompas het geval was.

De bedrijvenverenigingen zijn van mening dat beide sporen, zowel een selectieve als een brede benadering, tot projectimpulsen moeten leiden, die de ijle economische structuur in Oost-Groningen doelgericht kunnen versterken. Vanwege de relatief hoge werkloosheid is er een grote noodzaak de economische ontwikkeling van Oost-Groningen en de Veenkoloniën krachtig te stimuleren. Deze Agenda moet daarvoor concrete aanzetten geven.

Economische verdichting en infrastructuur

Wij bepleiten dat in de Strategische Agenda voortgegaan wordt met intensivering en verdichting van de economie in de kernzones A7/Hoogezand-Winschoten-N33/Veendam en Stadskanaal. De verkeersinfrastructuur in het gebied, met name naar en in de kernzones, moet sterk verbeterd worden als één van de belangrijkste voorwaardenscheppende factoren voor

versterking van het vestigingsklimaat. Dit geldt onder andere voor de verdubbeling van de N33, maar bijvoorbeeld ook voor een centralere verbinding met de A31 in Duitsland en de upgradering van de N366/391.

De Strategische Agenda dient scherp in te zetten op het creëren van een concurrerend vestigingsklimaat in Oost-Groningen, zodat de goed voorhanden zijnde ruimte veel beter 'vermarkt' kan worden, naarmate de ruimtebehoefte elders in Nederland alsmaar toeneemt. Er is meer diversiteit in aanbod van (hoogwaardige) bedrijventerreinen op locaties verspreid over de regio nodig, om het bedrijfsleven goed te kunnen faciliteren. Dit moet in de eerste plaats in de kernzones gebeuren, maar ook voor het mkb-bedrijfsleven in de kleinere kernen, zoals Ter Apel, moeten de ruimtelijke ontwikkelingsperspectieven verbeterd worden.

Een werkelijk concurrerend vestigingsklimaat vereist een optimale ICT-infrastructuur, namelijk de aanleg van glasvezelkabel. Er dient een project opgezet te worden om binnen korte tijd zoveel mogelijk bedrijven in Oost-Groningen hierop aan te kunnen sluiten, nu de basis binnenkort gelegd wordt door aanleg van de provinciale glasvezelring. Bij revitalisering van sommige bedrijventerreinen, zoals in Stadskanaal en Ter Apel, wordt hiermee al rekening gehouden, maar uitleg naar veel meer bedrijven betekent een versterking van het vestigingsklimaat.

Gebiedsgericht stimuleringsbeleid

Wij bepleiten dat, conform het gestelde in de Industriebrief¹ van het Kabinet (okt. 2004), voor deze regio een 'regellichte zone' ingesteld wordt. De kwetsbare en eenzijdige economische structuur geeft alle aanleiding om op deze wijze de diversiteit en vernieuwing van het mkb-bedrijfsleven te kunnen stimuleren. De opening die het Kabinet biedt voor toepassing van dit instrument, dient met spoed voor deze regio uitgewerkt te worden. In de Strategische Agenda dient dit benoemd te worden als concreet project.

Hierbij hoort ook dat de uitbreidings-IPR gehandhaafd blijft. Juist dit instrument stimuleert en ondersteunt bedrijven heel direct om tot vernieuwing en uitbreiding te komen. Vanwege de verspreiding van het mkb-bedrijfsleven, is het wenselijk deze IPR-faciliteit ook in kleinere kernen te kunnen toepassen.

Wij missen een focus op het tot stand brengen van concurrerende vestigingsomstandigheden in deze Agenda in het traject versterking onderwijs-arbeidsmarkt in de regio. Het is noodzakelijk dat de arbeidsmarkt versterkt wordt door het onderwijs hierop beter af te stemmen. Met name geldt dit voor de VMBO- en MBO-trajecten in Oost-Groningen.. Ook de stimulering van kennisontwikkeling bij het bedrijfsleven door inzet op innovatie verdient gerichte ondersteuning. Het is noodzakelijk de koppeling tussen bedrijven en het HBO/wetenschappelijk onderwijs hierop gericht te intensiveren.

Wij bepleiten dat in de Strategische Agenda specifieke projecten benoemd worden, gericht op concrete afstemming van het beroepsonderwijs op de werkelijke vraag in het bedrijfsleven in Oost-Groningen en op innovatie en kennisdoorstroming binnen het bedrijfsleven.

---

¹ Een 'regellichte zone' "...betreft een gebied of een doelgroep (of en combinatie van beide) waar de omstandigheden zodanig afwijken van wat normaal is, dat afwijking van bepaalde regels gerechtvaardigd zou zijn. De regelgeving zou daarvoor ruimte moeten bieden". (Industriebrief "hart voor de industrie". Ministerie van EZ, oktober 200)

Ruimtelijke transformatie

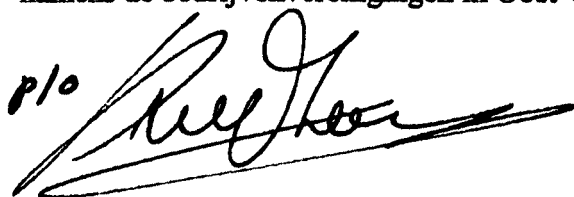
Wat betreft de beschikbare ruimte in Oost-Groningen, met name tussen de kernzones, liggen er unieke kansen om in te zetten op de ontwikkeling van woon-zorg zones, een soort 'wellness-clusters'. Het tussengebied biedt ruimte voor landelijk en rustig wonen voor de sterk groeiende groep ouderen in Nederland, waarbij er combinaties gemaakt kunnen worden met de landschappelijke waarden en ook met de zorgvoorzieningen in dit gebied. Voor ouderen dient vooral ingezet te worden op woonconcepten met voldoende aangepaste voorzieningen. Anderzijds is het ook belangrijk in te zetten op het scheppen van aantrekkelijke woonconcepten met een hoog voorzieningenniveau voor hoger opgeleiden. Op deze wijze kan de woonfunctie van Oost-Groningen aanzienlijk versterkt worden, waarmee een groot economisch belang gemoeid is.

Tenslotte is er in Nederland een groeiend belang om duurzame energie te produceren. Dit kan onder andere door benutting van biomassa, c.q. energiegewassen. Noord-Nederland profileert zich als dé energieregio van Nederland door uitwerking van de cluster Energy Valley. Eén van de onderdelen daarbinnen is duurzame energieopwekking. Oost-Groningen kent goede omstandigheden voor de teelt van energiegewassen. Op grond daarvan moet door ontwikkeling van de cluster agribusiness-energie de opbouw van een energie-productiefunctie in deze regio krachtig gestimuleerd worden.

Resumerend bepleiten wij dat in de Strategische Agenda projectmatig ingezet wordt op de benutting van de ruimtelijke kansen in Oost-Groningen op het gebied van infrastructuur, bedrijventerreinen, wonen en zorg en duurzame energie. Naast een ruimtelijke transformatie is ook een inzet op transformatie van de arbeidsmarkt (scholing), het investeringsklimaat (regelichte zones) en het bedrijfsleven (IPR, innovatie) nodig, als speerpunten in de Strategische Agenda.

Wij hopen dat u onze inbreng zult betrekken bij de verdere uitwerking van de Strategische Agenda.

Met vriendelijke groet,
namens de bedrijvenverenigingen in Oost-Groningen,

p/0

M. Dijk
Voorzitter Veendammer Ondernemers Compagnie
p/a Postbus 171
9640 AD Veendam

CORR.NR 82009	DNST: AFD: SIV
ING. 13 APR 2005	
KLASS.NR SNN 0723	

Reactie MKB-Noord op de Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007 – 2013.

Op basis van de ontwikkeling van de afgelopen jaren stelt MKB-Noord vast dat de Noordelijke economische groei (groei van omzet, winst etc) tegen het landelijke gemiddelde aanzit. Wat betreft economische kracht (investeringsbereidheid, turbulentie, innovatie, export) scoort onze regio onvoldoende. Economische kracht is echter noodzakelijk om economische groei vol te kunnen houden. Daarmee is de centrale opgave: hoe versterken we de kracht van de Noordelijke economie.

Voor MKB-Noord is deze centrale opgave het referentiepunt bij het beoordelen van de strategische agenda

De strategische agenda is in hoofdlijnen een voortzetting van de Koers die in het Kompas is uitgezet. Te weten een driesporen beleid:

- innovatie en kenniseconomie;
- concurrerend vestigingsklimaat in het stedelijke gebied;
- vitaal platteland.

De strategische agenda constateert daarmee in feite dat de aanpak tot nu toe succesvol is geweest. De Mid-term review wordt daarbij gehanteerd als "bewijs van succes". MKB-Noord meent dat dit beeld te rooskleurig is. Wij zien in de Mid-term review geen bewijs om de koers die in Kompas is uitgezet onverkort vast te houden.

Wat MKB-Noord betreft moet vooral duidelijk zijn dat de drie sporen geen doel op zichzelf zijn, maar dat deze sporen moeten dienen als middel om de kracht van onze economie te vergroten.

In dat licht plaatsen wij de volgende opmerkingen bij de strategische agenda. Voordat we ingaan op de drie genoemde sporen willen eerste nog een opmerking maken over de voorgestelde aanpak en werkwijze

Algemeen:

In paragraaf 1.3 wordt aangegeven dat de strategische agenda nog wordt uitgewerkt in programma's. Opvallend is dat deze uitwerking plaats vindt in nauwe samenspraak met overheden. Het bedrijfsleven wordt daarbij niet genoemd. MKB-Noord vindt dit een verkeerde aanpak. Goede betrokkenheid vanuit het bedrijfsleven bij het ontwikkelen van de programma's geeft de beste garantie op succes.

MKB-Noord stelt dan ook met klem voor dat de werkwijze rondom de beoordeling van marktprojecten en -initiatieven, wordt gewijzigd en meer in de lijn komt met de werkwijze binnen de individuele regelingen. Met andere woorden rechtstreeks indienen bij de uitvoeringsorganisatie van de SNN (dus niet langer via de Provincies). De Projectbeoordelingscommissie dient vervolgens minimaal uitgebreid te worden met vertegenwoordigers van het georganiseerde bedrijfsleven (Sociale Partners en KvK's). Zij zijn in staat om de integraliteit, synergie en pragmatisme te bevorderen en voegen tevens veel kennis toe van zowel het bedrijfsleven als in ontwikkeling zijnde initiatieven. Ook een

sterkere rol voor de bestaande adviescolleges is een alternatief. Gaarne verwijst MKB-Noord hiervoor met klem naar het Sean-advies van 3 december 2004.

Verder vindt MKB-Noord dat de uitwerking van de hoofdlijnen in afzonderlijke programma's niet opnieuw moet betekenen dat de kracht van initiatieven en projecten onder druk komt te staan door het feit dat ze moeten 'passen' in de kaders van de uitwerkingen van de diverse programmalijnen. Hierdoor verliest het initiatief vaak het synergie-effect naar andere, bijvoorbeeld maatschappelijk gewenste doelen. De gestelde prestatie-indicatoren, vaak uitgedrukt in uitgelokte investeringen en werkgelegenheidseffecten leggen bovendien een te zware druk op het initiatief. Een voorbeeld ter verduidelijking: via ons project MKB Leerbanen proberen we zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve bijdrage te leveren aan het oplossen van het vroegtijdig schooluitval en de jeugdwerkloosheid. Dit project is goedgekeurd, echter met die restrictie dat alleen de projectinspanningen die leerbanen binnen de stuwende sectoren opleveren subsidiabel zijn. Met andere woorden, ook al zouden wij onze doelstelling van 1925 leerbanen ruim overtreffen, als de leerbanen gerealiseerd zijn binnen bijvoorbeeld de zorgsector en de verzorgende diensten, vervalt de subsidie. Dit houdt dus in dat een maatschappelijk probleem alleen opgelost mag worden via stuwende bedrijven. MKB-Noord vindt dit kortzichtig, ongepast en ongewenst.

Specifiek

Naast bovenstaande algemene opmerkingen, is er nog een aantal opmerkingen te maken in meer specifieke zin bij de drie sporen

Spoor: Innovatie en Kenniseconomie

MKB-Noord erkent het enorme belang van innovatie. Wij betwijfelen echter wel of de begrippen "innovatie" en "kenniseconomie" in het juiste mkb-perspectief worden geplaatst. Wij menen dat dit niet het geval is. De genoemde begrippen worden wat ons betreft te eng gehanteerd. De strategische agenda koppelt innovatie en kennis te sterk aan een aantal zeer specifieke sectoren en blijft maar hameren op het wat ons betreft verouderde begrip van "stuwende" bedrijven. MKB-Noord zet zich niet af tegen projecten als Lofar, Energy Valley en het Watercluster. Op langere termijn zullen deze projecten zeker positieve effecten opleveren. De strategische agenda gaat echter voorbij aan het belang van "mkb-innovatie".

MKB-innovatie is niet beperkt tot sleutelgebieden of kansrijke sectoren. Innovatiemogelijkheden zijn aanwezig binnen elk mkb-bedrijf. De strategische agenda moet hier meer rekening mee houden. Wij pleiten voor een innovatie-aanpak die aansluit bij de kenmerken van het midden- en kleinbedrijf. Kenmerkend voor het mkb is het ontbreken van een staforganisatie, waardoor de ondernemer minder de gelegenheid heeft om zijn bedrijf aan veranderende omstandigheden aan te passen (te innoveren)

Wij pleiten voor een aanpak waarbij ondernemers in de gelegenheid worden gesteld om samen met collega-ondernemers nieuwe product-markt combinaties te ontwikkelen. MKB-Noord wijst graag nog eens op het belang van een bredere economische scope, aangevuld

met de nodige creativiteit. MKB-Noord wil geen "programma's" gaan aanbieden, maar innovatie gaan halen!

Onderwijs

Uiteraard zijn we het eens met de constatering dat een generieke bevordering van de kwaliteit van ondernemerschap door kennistransfer vanuit met name het Hoger Onderwijs een bijdrage levert aan de bevordering van de transitie naar een kenniseconomie, bevordering van innovatie en export. Het Hoger Onderwijs dient zich echter te realiseren dat hier voor hen een pro-actieve rol ligt. Uit de ERBO-enquête van de Kamer van Koophandel Friesland kwam schrijnend naar voren dat de Hogescholen met 55% van het onderzochte bedrijfsleven een relatie heeft, met name via stages e.d.. Echter slechts 2% van dit bedrijfsleven maakte gebruik van de kennis van de Hogeschool. MKB-Noord vindt dat de Hogescholen een eigen verantwoordelijkheid hebben in het pro-actief benaderen van het bedrijfsleven. Daarnaast dienen de Hogescholen niet langer de student als hun klant te zien, maar, niet in de laatste plaats in het belang van diezelfde student, het bedrijfsleven.

2.2.5 Investeringsbevordering.

Na de constatering dat de individuele regelingen, zoals de IPR, KITS en LPR, buitengewoon succesvol zijn, is het voor MKB-Noord een zeer vreemde stap om te overwegen deze regelingen voortaan alleen voor de vestiging van nieuwe bedrijven in te zetten. Onze overtuiging is dat deze regelingen nog langjarig van nut zijn voor het bestaande bedrijfsleven. Wij wijzen in dit verband nog eens op ons opmerkingen over mkb-innovatie.

2.3.1 Versterking van het beroepsonderwijs.

Cruciaal voor de kwaliteitsverbetering van het beroepsonderwijs, met wat ons betreft de nadruk op competentiegericht onderwijs, is de gerichtheid van het onderwijs op het bedrijfsleven. Enerzijds dient het beroepsonderwijs zich bewuster te zijn van het feit dat de leerlingen onderwijs als middel zien voor het verwezenlijken van hun doelen en dus niet als doel op zich. Met andere woorden het bedrijfsleven is de klant van het bedrijfsleven en dient een sterkere rol te krijgen in de totstandkoming van het curriculum van een opleiding. Ook de, bij het bedrijfsleven bekende, carrièremogelijkheden binnen de diverse sectoren dienen betrokken te worden bij de acceptatie van de leerling. Immers welk belang wordt gediend als een leerling 4 jaar studeert voor een vak waar geen werk in te verwachten is.

2.3.2. Verbetering werking arbeidsmarkt.

Sinds de invoering van de SUWI-wetgeving wijst de praktijk uit dat de actoren binnen de keten van arbeidstoeleiding te veel zijn gericht op hun eigen verantwoordelijkheid. Niemand is eindverantwoordelijk voor het gehele proces. Hierdoor worden kansen niet benut. MKB-Noord pleit daarnaast voor een stevige rol voor de afnemende partij binnen overgangprocessen.

Spoor: Concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied

Wij hebben de indruk dat bij dit spoor het al eerder ingezette kernzonebeleid nog stringenter wordt ingezet. Ons is niet duidelijk of met het begrip "stedelijke centra" het begrip

economische kernzone nog weer verder wordt ingeperkt. Zijn er binnen de kernzones ook nog weer verschillende gebieden met verschillende ontwikkelingsmogelijkheden benoemt?

Het feit dat de economische dynamiek in de kernzone's groter is dan daarbuiten is wellicht ook toe te schrijven aan de beleving dat buiten de kernzone's geen ontwikkelingen worden toegestaan. We herhalen ons eerder ingenomen standpunt: ondernemers die buiten de kernzones (buiten de stedelijke centra) zijn gevestigd moeten de gelegenheid krijgen om hun natuurlijke groei door te maken. De Noordelijke economie is in onze optiek niet te beperken tot de economie van de stedelijke centra.

3.3 Optimaliseren van de bereikbaarheid.

Veel doelen worden opgehangen, dan wel gecombineerd met de aanleg van de Zuiderzeelijn. Gezien de looptijd van de Strategische Agenda (tot 2013) vindt MKB-Noord het binnen het huidige politieke klimaat utopisch om te veronderstellen dat de aanleg van de Zuiderzeelijn, in welke uitvoering dan ook, binnen de looptijd van de Agenda in uitvoering zal zijn genomen.

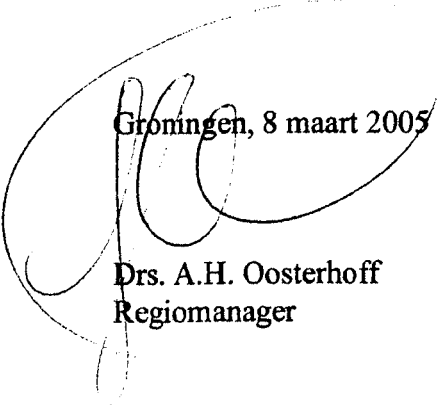
Spoor: Vitaal Platteland

Onder dit spoor wordt ingezet op een verbreding en vernieuwing van de plattelandseconomie. MKB-Noord is van mening dat dit niet alleen van belang is voor het platteland, maar dat daarmee een bijdrage wordt geleverd aan de vergroting van de kracht van onze economie. Echter, opnieuw vallen de termen "passend" "aard en schaal" "binnen grenzen" op. Het is deze toon die naar onze mening niet bijdraagt aan de vergroting van de economische dynamiek. Wat MKB-Noord betreft moet meer in termen van mogelijkheden worden gedacht en minder in termen van beperkingen.

Tenslotte:

In relatie tot het door de SEAN uitgebrachte advies van 3 december 2004, is Bureau Prisma & Partners opdracht verleend om te onderzoeken op welke wijze de clustergerichte aanpak mogelijk is binnen de Strategische Agenda. Uit dit onderzoek blijkt dat er inhoudelijk geen belemmeringen zijn, echter dat het gevaar op de loer ligt, dat een verdere uitwerking van de Agenda naar een programmatische aanpak met dito scherpe en nauwe kaders, een clusteraanpak onmogelijk, c.q. minder mogelijk maken. MKB-Noord roept de SNN op hier waakzaam voor te zijn en ruimte te bieden aan initiatieven, waarbij de overheid ons inziens een faciliterende en aanjagende rol heeft, echter geen beslissende.

Groningen, 8 maart 2005

Drs. A.H. Oosterhoff
Regiomanager

CORR.NR. 5581	DNST: AFD.: Snn
ING. 9 MRT 2005	
KLAAS.NR. SNN07.23	BIJL. ✓

EDR

Aan het Samenwerkingsverband Noord-Nederland
 Provinciehuis Groningen
 t.a.v. de heer R. A. Engelsman
 Postbus 610
 9700 AP GRONINGEN

Ems Dollard Regio
 Postbus 43
 9693 ZG Nieuweschans
 Tel 0597 521818
 Fax 0597 522511
 edr@edr.org
 www.edr.org

Ems Dollard Region
 Postfach 1202
 26828 Bunde
 Tel 0031 597 521510
 Fax 0031 597 522511
 edr@edr.org
 www.edr.org

Nieuweschans, 4 maart 2005
 U119/05/EN
 Betreft: Strategische Agenda Noord-Nederland

Geachte heer Engelsman,

Gevraagd naar de mening van de Eems Dollard Regio over de Strategische Agenda voor Noord Nederland laat ik u het volgende weten.

Eind januari heeft de EDR, in het bijzonder het Programmamanagement van het INTERREG IIIA programma voor de Eems Dollard Regio, u geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot de perspectieven voor toekomstige grensoverschrijdende samenwerking in de EDR. Daarbij is gewezen op de contacten die door de EDR met het ministerie van Economische Zaken van Nedersaksen zijn gelegd met het oog op de ideeën die bij het Nederlandse ministerie van EZ bestaan: o.a. de pilotstudy met Noordrijn-Westfalen en de notitie 'Pieken in de Delta'. De Strategische Agenda is bij het ministerie in Hannover bekend en zoals bekend mag zijn, hecht men daar zeer aan een goed contact met Noord Nederland.

De Strategische Agenda geeft aanknopingspunten voor die samenwerking met de oosterburen. De agenda zelf meldt dat een goede relatie met de Noord-Duitse deelstaten gezien wordt als een belangrijke voorwaarde om de ligging in de Noordzeeregio te benutten. De EDR heeft verder inmiddels ook kennis genomen van het "Expert Paper" van BAW uit Bremen over de "Noordoostelijke Ontwikkelingsas", een verlenging van de noordelijke ontwikkelingsas, zoals die in de Strategische Agenda is vermeld.

Toch zijn desondanks concrete aanzetten tot grensoverschrijdende activiteiten in de Strategische Agenda nog niet zo duidelijk aangegeven. Ik wil er op wijzen dat ook voor de Eems Dollard Regio, net als voor alle grensregio's in de hele Europese Unie, de Europese Commissie in haar ontwerp-verordening, in het kader van "territoriale samenwerking" ondersteuning voor grensoverschrijdende projecten heeft voorzien.

Anders dan in de oorspronkelijke structuurfondsen zijn déze middelen, zoals in het huidige communautaire initiatief INTERREG, bedoeld om de grensoverschrijdende samenwerking duurzaam te bevorderen. Niet een achterstand ten opzichte van economische kerngebieden is hier het Leitmotiv, maar de slechting van traditionele belemmeringen die in de grensregio's, zowel "oud" als "nieuw" bestaan ten aanzien van grensoverschrijding. Met INTERREG is nu vele jaren ervaring opgedaan en de conclusie is dat dit programma op een juiste manier aansluit bij de wensen van zowel de Europese Commissie, van het Europees Parlement als van de grensregio's en de lidstaten.

Ik hoop dat u bij het werken aan een concrete invulling van de Strategische Agenda voor Noord Nederland tot een onderhandelingsdocument richting Den Haag en Brussel, aandacht zult hebben voor de voortzetting van het partnerschap dat EDR en SNN in het kader van grensoverschrijdende projecten hebben gehad en in de toekomst ongetwijfeld nog zullen hebben. Bij die uitwerking zijn we graag bereid u op dit punt waar mogelijk te ondersteunen.

Met vriendelijke groeten,

Drs. R.C.E. Neef
Algemeen secretaris

CORR.NR. 5541	DNST: AFD.: Snn
ING. 9 MRT 2005	
KLASS.NR. SNN 07.23	BIJL. JN

Samenwerkingsverband Noord-Nederland
T.a.v. mevrouw G.H. Ruitenberg
Postbus 239
9700 AE GRONINGEN

► **KANTOOR GRONINGEN**
LEONARD SPRINGERLAAN 15
POSTBUS 134, 9700 AC GRONINGEN
T (050) 520 58 88 F (050) 526 48 52

► **KANTOOR VEENDAM**
PIETER SNEEUWPLEIN 12
POSTBUS 9, 9640 AA VEENDAM
T (050) 520 58 88 F (0598) 616 325

REFERENTIE
130/05/PJZ/CK

DOORKIESNUMMER
050-5205863

DATUM
7 maart 2005

ONDERWERP

reactie op de (concept) 'Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013' van de Kamers van Koophandel Groningen, Drenthe en Friesland

BIJLAGEN

-

► Geachte mevrouw Ruitenberg,

De Kamers van Koophandel Groningen, Drenthe en Friesland reageren graag op de (concept)'Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013'. Wij zijn erkentelijk dat ons de gelegenheid werd gegeven deze reactie na de gestelde deadline van 1 maart jl. in te kunnen dienen.

De kamers vinden het van groot belang dat met het Kabinet afspraken gemaakt worden over de invulling van een nieuw regionaal economisch stimuleringsbeleid. In de Strategische Agenda worden hiervoor de voorzetten gegeven. Enerzijds wordt ingezet op de ontwikkeling van kansrijke clusters van bedrijven en perspectiefvolle speerpunten. Anderszijds wordt het belang van generieke versterking van het mbk-bedrijfsleven en bijvoorbeeld de infrastructuur opgevoerd.

Voortzetting succesvolle Kompas thema's

De kamers zijn van mening dat primair de succesvolle programma's van het huidige Kompasbeleid voortgezet en uitgebouwd moeten worden. De tussentijdse evaluatie van dit beleid heeft uitgewezen dat een aantal thema's succes heeft. Dat moet versterkt worden. Daarom moet er krachtig op ingezet worden om die beleidsonderdelen een prominente plaats in het nieuwe beleid te geven.

Dit geldt onder andere voor het beleid van ruimtelijke concentratie in kernzones. Verdergaande verdichting en opschaling van de economie in deze zones is zonder meer noodzakelijk. Nu is er nog te zeer sprake van ijlheid, waardoor gunstige agglomeratie-effecten nog teveel uitblijven. Dat vereist verdere optimalisering en uitbreiding van de verbindende en ontsluitende infrastructuur, incl. een dicht netwerk van breedbandvoorzieningen en hoogwaardige bedrijventerreinen. Hierin moet veel meer tempo gemaakt worden.

BANKRELATIES
POSTBANK 837880
ABN AMRO 57.03.47.629
ING 67.73.63.958

INZAGE REGISTRE
0900-12345678 (€ 0,70 PER MINUUT)
INTERNET: WWW.GRONINGEN.KVK.NL
E-MAIL: INFO@GRONINGEN.KVK.NL

Ten aanzien van generiek beleid is ook van groot belang dat er een IPR-faciliteit blijft bestaan. Het overgrote deel van de werkgelegenheid zit in de categorie mkb, waar effectieve stimulering van vernieuwing en uitbreiding van bedrijvigheid een direct effect op de werkgelegenheid heeft. De waarde zit vooral in het doelgericht kunnen stimuleren van marktgedreven investeringen. De effectiviteit van de IPR is duidelijk gebleken en behoort naar onze mening in het nieuwe beleid een belangrijke faciliteit te blijven.

Daarnaast vragen wij aandacht voor de ontwikkeling van grootschalige ruimtelijke projecten, om bijvoorbeeld de combinatie 'hoogwaardig wonen-zorgvoorzieningen-landschapskwaliteiten' inhoud te geven. Daarmee wordt de noordelijke kwaliteit 'ruimte-rust' op doelgerichte wijze in de markt gezet. Hiermee is al een start gemaakt met bijvoorbeeld de Blauwe Stad, maar de groeiende ruimtebehoeften vragen naar onze mening meer mogelijkheden in het Noorden om hier doelgericht op in te spelen.

Speerpunten en projecten

Het budget voor een nieuw regionaal economisch beleid zal een beperktere omvang kennen, vergeleken met de vigerende beleidskaders. Dit vereist scherpe keuzes ten aanzien van speerpunten en projecten. Voor de Kamers is de kernvraag wat de economische impact zal zijn van prioriteiten waarop ingezet zal worden ten aanzien van de versterking van de noordelijke economische structuur.

De Strategische Agenda kent in dit opzicht een vrij brede benadering, die naar onze mening aanscherping behoeft. In de huidige aanzetten voor een nieuw beleid wordt vooral een prominente plaats toegekend aan drie perspectiefvolle clusters, mede omdat dit correspondeert met de noties omtrent selectiviteit in de nota 'Pieken in de Delta'.

Wij zijn van mening dat hierbij ook een onderscheid gemaakt moet worden op basis van financieringsbronnen. Voor (de meeste van) deze clusters is reeds sprake van substantiële externe financiering, hetgeen ruimte biedt voor het benoemen van andere prioriteiten in de Strategische Agenda. Wel is van belang om als prioriteit te benoemen dat de spin-off van deze majeure clusterprojecten naar het mkb invulling moet krijgen. Belangrijk is dat dit bedrijfsleven van deze majeure projecten kan profiteren door uitbestedingsopdrachten, etc. Dat vereist een doelgerichte uitwerking.

Het belang van de economische impact op de noordelijke economie speelt ook bij het streven om nieuwe clusters tot ontwikkeling te brengen. Dergelijke clusters zullen gebaseerd moeten zijn op voor het Noorden unieke kwaliteiten en structuren, die een comparatief voordeel opleveren. Voor de kamers is van belang in welke mate en snelheid de ontwikkeling van nieuwe clusters de noordelijke economische structuur effectief kan versterken.

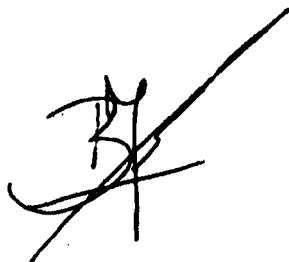
Voor de versterking van de noordelijke economie zien wij een grote noodzaak de ontwikkeling van de kenniseconomie in het Noorden substantieel te stimuleren. Hierbij gaat het vooral om bevordering van innovatie en kennisoverdracht in het mkb. Belangrijk is op dit terrein de initiatieven en projecten die veelal al aan de gang zijn, sterk te intensiveren in een nauwe combinatie tussen kennisinstellingen - bedrijfsleven. Hierbij hoort ook een koppeling met de kwalitatieve verbetering van de arbeidsmarkt.

Tenslotte is naar onze mening van belang om het bestaande bedrijfsleven concreet te ondersteunen door bijvoorbeeld projecten op het gebied van internationalisering en bedrijfsoverdracht, verder te ontwikkelen en te intensiveren.

Wat betreft de ontwikkeling van economisch stimuleringsbeleid, zijn wij van mening dat dit zoveel mogelijk gebiedsgericht ingevuld wordt en uitgevoerd via projectbureau's in de regio.

Wij hopen dat u onze opmerkingen zult betrekken bij de verdere invulling van de Strategische Agenda.

Met vriendelijke groet,
Kamer van Koophandel Groningen

A handwritten signature in black ink, consisting of several stylized, overlapping strokes. The signature is positioned above the printed name of the director.

B.J. Hakvoort CM, directeur